DENG

AYLIK SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Yıl: 4 Sayı: 23 Ocak - Şubat 1993 Fiyatı: 15.000 TL (KDV Dahil)

"Adil çözüm, Kürt halkının haklarını tanımakla mümkündür"

www.arsivkurdi.org

DENG

AYLIK SİYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Süreç İnşaat Turizm Yayıncılık Ticaret Limited Şirketi Adına Sahibi
İkramettin OĞUZ
SORUMLU YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ
Kamil ERMİŞ
HUKUK MÜŞAVİRLERİ
Ercan KANAR-Eren KESKİN-Kamber SOYPAK
YAZIŞMA ADRESİ
Atatürk Bulvarı Emlak Bankası Apt.
B Blok No: 146 Kat: 7 Daire: 28 Aksaray - İSTANBUL
Tel: 513 23 56 - 513 63 25 Fax: 513 87 36
DİYARBAKIR İRTİBAT BÜROSU
Fehim IŞIK
Şair Sırrı Hanım Sk. Ustabaşı Apt. No: 29 Zemin Kat D: 1
Tel-Fax: 21 36 63 Ofis - DİYARBAKIR
ANKARA İRTİBAT BÜROSU
Ziya KÖSEOĞLU
Necatibey Cad. Top İşhanı No: 40/17
Tel-Fax: 231 46 78 Sıhhiye -ANKARA
VAN İRTİBAT BÜROSU
Kazım Karabekir Cad. Zafer Matbaası Üstü No: 28
Tel-Fax: 425 61 VAN
İZMİR İRTİBAT BÜROSU
Nasır SÖYLEMEZ
859 Sk. Saray İşhanı B Blok No: 3-102
Tel-Fax: 89 58 07 Konak-İZMİR
MERSİN İRTİBAT BÜROSU
Nurettin KIZILDAĞ
İstiklal Cad. 29. Sk. Bulvar İşhanı
Kat: 2 No: 44 Tel-Fax: 37 97 11 MERSİN
AĞRI İRTİBAT BÜROSU
İzzet KIZILDAĞ
Vali Konağı Cad. Şahin Sk. No: 20
Tel-Fax: 519 76 AĞRI
ERZURUM İRTİBAT BÜROSU
Seracettin OĞUZ
2. Vakıf İşhanı No: 205 Kat: 3
Tel-Fax: 362 62 Tebrizkapı-ERZURUM
KARTAL İRTİBAT BÜROSU
Mahmut DÖĞER
Kordonboyu Mah. Ankara Cad. Kartal Apt. No: 90 D: 4
Tel: 306 10 71 Kartal-İSTANBUL
ADANA İRTİBAT BÜROSU
Arif SEVİNÇ
Kızılay Cad. Ulusçutürk İş Merkezi Kat: 3 No: 17
Tel: 51 82 11 ADANA
URFA İRTİBAT BÜROSU
İsmail ÖZTÜRK
Urfa İşhanı Kat: 3 No: 331 Tel-Fax: 37 307 Ş.URFA
MALATYA İRTİBAT BÜROSU
Şinasi ÖLMEZ
İzzetiye mh. İnönü Cad. Etibank Üstü K:4 No:8
Tlf-Fax 223 035 MALATYA
TATVAN İRTİBAT BÜROSU
Beşir GÜNDEN
Cumhuriyet Cad. Tan Giyim Mağazası üstü Kat: 4
Tlf - Fax: 737 42 TATVAN
AVRUPA TEMSİLCİLİĞİ
Z. LAÇİN
In der Ossenbeck 7 5600 Wuppertal/ALMANYA
ABONE KOŞULLARI
Yıllık: 80.000 TL **Altı Aylık:** 40.000 TL
Avrupa: 60 DM **ABD:** 40 $ **Avusturalya:** 45 Avusturalya Doları
BANKA HESAP NO
İkramettin OĞUZ adına T.İş Bankası İst. Aksaray Şb. 987922 nolu hesap
İLAN TARİFESİ
Arka Kapak: 2.000.000 TL **İç Kapak:** 1.500.000 TL
İç Sayfalar: 750.000 TL **Yarım Sayfa:** 375.000 TL **1/4 Sayfa:** 175.000 TL
Baskı: Metinler Matbaası

İÇİNDEKİLER

DENG'den Sunu.....1

OLAYLAR ve GÖRÜŞLER

T.C. Devleti batakta; çırpındıkça boğuluyor
A. YÜKSEL.....2-4

Türk Solu ve Kürtler
A. CAN.....5-8

GÜNCEL GELİŞMELER

"Özgür, adil ve barışçı bir gelecek için savaşıyoruz"
PSK 3. Kongre Sonuç Bildirisi.....9-14

"Birlik zaferin koşuludur"
PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay'ın PSK'nın 18. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle Köln'de yaptığı konuşma.....15-19

PSK 18. Kuruluş Yıldönümü kutlama gecesine gelen mesajlar.....20-22

RÖPORTAJ

PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay:
"Tezlerimizi dış dünyaya iyi anlatmak gerekir"..23-26

KADIN

Demokratik Yığınsal Kürt Kadın Örgütlenmesi için perspektifler
Z. CEYLAN.....27-30

GENÇLİK

Kürdistan'da Gençlik
T. ERDEM.....31-36

ARAŞTIRMA-İNCELEME-BELGE

T.C.'nin gizli raporları (III)
Kürdistanı Türkleştirme Planı.....37-41

Irak Kürdistanı'nda Haqe Hareketi
H. BENGİN..... 42-52

"Üç Sınır Anlaşması" var mı, yok mu?
C. RÊNAS.....53-55

Kırd; Kırmanc, Dımılı ve Zaza Kürtleri (III)
Mehemed MALMİSANIJ..... 56-61

HER MIRINEK JİYANEK E, HER DILOPEK XWİN XELATEK E.....62-63

BASINA VE KAMUOYUNA.....64

www.arsiv.info

DENG'den SUNU

İçinde bulunduğumuz zor koşullar nedeniyle, bu sayımızı, yine hedeflediğimiz ve sizlerin beklediği periyot içinde değil, biraz gecikmiş bir tarihte yayınlamak durumunda kaldık.

Bundan sonra DENG, yayın perspektiflerine ve gerçekliğimize denk düşmesi için, iki ayda bir sizlerle birlikte olacak. Başından beri, demokrasi ve özgürlük mücadelesi içinde, kendine özgü, mücadeleci ve direngen bir kimlik yaratmayı başarmış olan DENG, bundan sonra da yoluna, kararlı bir şekilde devam edecek. Elbette sizlerin desteği, katkısı ve yapıcı eleştirileriyle.

****

Dağıtım şirketleri, iki aylık yayınların dağıtımını üstlenmeyi reddettiklerinden, DENG'in dağıtımını kendi olanaklarımızla gerçekleştirmek durumundayız. DENG'in geniş kitlelere ulaştırılmasının, en başta her DENG okurunun doğal görevi olduğuna inanıyoruz. Her okurumuz, DENG'i okumak ve dağıtmak, okutmak konusunda seferber olmalıdır. DENG'in mücadelede üstüne düşen işlevi yerine getirebilmesi, ancak böyle mümkün olabilir.

****

Uzunca bir süredir DENG, maddi olanaklarını zorlayarak, okurlarına fazla maddi külfet yüklememeye çalışıyordu. Ancak, periyodumuzun uzamasının da etkisiyle, DENG'in fiyatını arttırmak zorunda kaldık. Günlük gazetelerin bile üç-dört bin liraya satılabildiği günümüzde, dergiyi artık 8.000 TL. gibi bir bedelle sizlere ulaştırabilmek, mümkün değil. Fiyat artışımızı anlayışla karşılayacağınıza inanıyoruz.

****

Geçtiğimiz yılın son aylarında, Kürdistan'da ve Türkiye'de kimi olumlu, kimi olumsuz önemli gelişmeler yaşandı. Olumlu gelişmelerin başında, elbette, Güney Kürdistan halkımızın özgürlük yolunda attığı önemli adımlar geliyor. Bu parçadaki Kürt halkının kendi parlamentosunu ve hükümetini oluşturması Kürt halkı ve dostları tarafından sevinçle karşılandı. Öte yandan, dünyada yaşanan gelişmelerin de etkisiyle, Kürdistan'da pekçok yurtsever hareket, gerek birlik konusunda, gerekse anlayış ve programlarını, günün koşullarına denk düşecek bir biçimde geliştirme konusunda, önemli adımlar attılar. Bu değişimleri yaşayan güçlerden biri de, PSK oldu. 1992 Aralık ayında, 18. Kuruluş Yıldönümünü de kutlayan PSK ile ilgili gelişmeleri yansıtabilmek amacıyla, konua ilişkin çeşitli yazıları ve PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay ile yapılmış bir röportajı da, bu sayımızda sunuyoruz.

Olumsuz gelişmelerden kastımız ise, büyük ölçüde, Türkiye'de işbaşında olan Koalisyon Hükümeti'nin politikaları, Kürdistan'ın insansızlaştırılması ve Kürt halkının topyekün imhasını hedefleyen vahşi terör yöntemleri geliyor. Konuyla ilgili olarak A. Yüksel'in bir yazısını sunuyoruz.

Kürt halkının kimlik mücadelesi ve kendi kaderini tayin hakkı konusunda, Türkiye solunda olumlu gelişmelere rağmen, hala kimi zaman sığ bir "Anti-emperyalizm" söylemi, kimi zaman da Kemalizmin etkileriyle, gerek Güney Kürdistan'daki, gerekse buradaki gelişmelerin doğru bir biçimde değerlendirildiğini söylemek, her zaman mümkün olmuyor. Ali Can, "Türk Solu ve Kürtler" başlıklı yazısında bu konuyu irdeliyor.

Z. Ceylan "Demokratik Yığınsal Kürt Kadın Hareketine ilişkin Perspektifler", T. Erdem ise "Kürdistan'da Gençlik" adlı yazılarıyla, Kürt halkının ulusal ve toplumsal mücadelesi için çok önemli olan iki konuda, görüşlerini yazdılar.

"Araştırma-Tartışma-Belge" bölümünde yine çok önemli olduğuna inandığımız konularda, Malmisanij, C. Rênas ve H. Bengin yazdılar.

****

Geçtiğimiz günlerde, devrimci, sosyalist ve yurtsever gazete ve dergiler biraraya gelerek, basın alanındaki baskı ve engellemelere karşı ortak bir tavır geliştirme sürecine girdiler. Dergimizin de içinde yeraldığı platform tarafından hazırlanan basın açıklaması, kamuoyunu, duyarlı olmaya çağırıyor.

DENG

www.kurdishakkindi.org

T.C. DEVLETİ BATAKTA; ÇIRPINDIKÇA BOĞULUYOR!

A. YÜKSEL

Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş, Şırnak katliamı sonrasında, 27 Eylül 1992'de, koluna Milli Savunma Bakanı Nevzat Ayaz'ı, öteki koluna burjuva gazetelerinin sahiplerini, yönetici ve yazarlarını takarak "Güneydoğu" ya gitti; katliam sorumlularını "Kahraman", Şırnak Tugay komutanı Mete Sayar'ı ise "Süper Kahraman" ilan etti ve "armağanlar" verdi.

Bu tablo, Türk Devleti'nin geldiği nokta açısından son derece çarpıcıdır:

Siyasetin **"Kürt politikası"** açısından artık açıkça militarize olduğunu, "Hükümet" işlevinin ordunun eline teslim edildiğini ve bu işlevin, **"topyekün mücadele"** stratejisi gereği, burjuva basınından da büyük destek alınarak sürdürüldüğünü göstermektedir. Çok daha önceleri hazırlanan senaryo, 20 Ekim' seçimleriyle birlikte sahneye konmuş; DYP-SHP koalisyonu, "Milli Mutabakat Hükümeti" olarak işbaşına geçmiştir. Toplumun geniş kesimlerinin aktif ya da pasif desteği alınarak, **vahşi bir militarist-şovenist politika**, "demokratik makyajı"yla yürürlüğe sokulmuştur.

Ancak "topyekün mücadele", bataklıkta çırpınanların sayısını çoğaltmaktan başka bir işe yaramıyor. Türkiye'nin demokrasi ve ekonomi sorunlarını çözmeye yetmediği gibi, bu sorunları daha da ağırlaştırmaktan başka bir işe yaramıyor.

"Topyekün mücadele", her iki halka da şiddeti ve terörü dayatarak, Kürt sorununu çözmeyi değil, yoketmeyi amaçlıyor.

Bu ise, hastalığı tedavi etmek zorunda olan doktorun, kestirmeden giderek, "hastayı öldürmesi"ne benziyor.

Demokratikleşmenin önünü tıkamak, böylece Kürt sorununu -Türk devletinin telaffuzuyla 'Terör sorunu'nu– çözmeyi amaçlamak; Hem Kürt halkı için, hem de Türk halkı ve emekçi yığınlar için acı, gözyaşı ve yıkımdan başka birşey getirmiyor. Kitlelerin özgürce örgütlenmesinin, toplumun ezilen, baskı altında olan yığınların kendi çıkarlarını ifade edebilmelerinin önündeki engelleri daha da çoğaltıyor.

Devlet terörü, her iki toplum açısından da, hem demokrasi, hem de ekonomi maliyetini artırıyor; ödenecek bedel, giderek daha yüksek bir hale geliyor.

Demokratikleşmenin önünü tıkamak, böylece Kürt sorununu -Türk devletinin telaffuzuyla 'Terör sorunu'– çözmeyi amaçlamak; Hem Kürt halkı için, hem de Türk halkı ve emekçi yığınlar için acı, gözyaşı ve yıkımdan başka birşey getirmiyor. Devlet terörü, her iki toplumun da ödeyeceği bedeli artırıyor.

Güney Kürdistan'ı işgal provası!

Türk devleti yetkililerinin son aylarda artık açıkça telaffuz ettikleri "topyekün mücadele", yalnız "İç Kürdistan" değil, "Dış Kürdistan"a da yöneldi.

Körfez savaşından Saddam'ın yenik çıkmasıyla birlikte Güney Kürdistan halkı kendi kaderini tayin etmenin olanaklarına kavuştu. Kısmen de olsa, toprakları üzerinde kendi yönetimini belirleme ve devletleşme yolunda önemli adımlar attı. Mayıs ayında yapılan seçimlerle belirlenen **Kürt parlamentosu**, 4 Ekim 1992 tarihindeki 38. oturumunda "Federe Devlet" kararı alarak tüm dünyaya ilan etti.

Kürt Parlamentosu'nun bu kararı, Kürt halkının dostlarını sevindirirken, düşmanlarını telaşlandırdı.

Federe Devlet ilanından sonra birkaç gün sessiz kalan Türk Devleti'nin tavrını, önce Hürriyet gazetesinin yönetici ve yazarlarıyla 7 Ekim 1992'de yediği yemekte, Demirel açıkladı. Demirel, "Irak parçalanmaya doğru gidiyor. Irak parçalanırsa, Bağdat'ın kendini koruma hakkı doğar" diyerek, Saddam'a "Arkadanyız, seni destekliyoruz" mesajı verdi.

Öte yandan, Kürt Devleti'ne karşı yalnızca Saddam'ı destekleme tavrının yetmeyeceğinin de farkında olan Demirel, bir hafta sonra başlayacak olan "Dış Kürdistan seferi"nin de işaretini verircesine, "Kuzey Irak, Osmanlı'nın Musul eyaletidir. Bu sınır yanlıştır. Jeologlar tarafından çi-

zilmiştir. Sınır, dağların yamaçlarından geçmeliydi" dedi.

Ertesi günü toplanan Bakanlar Kurulu da, Kürt Federe Devleti'ne karşı olduğunu açıkladı. Bakanlar Kurulu'nun bildirisinde, Kürt Federe Devleti, "Bölgede barış ve huzuru olumsuz etkileyecek bir gelişme olarak" değerlendirildi.

Bu, Kürt Federe Devleti'ne karşı bir tehditti ve 16 Ekim'de "sınır güvenliğini sağlama" görüntüsü altında Türk ordusunun Güney Kürdistan topraklarına girmesiyle, tehditin anlamı daha açık olarak ortaya çıktı.

Türk Devleti'nin Güney Kürdistan'a girmesi, tam da, Kürt Parlamentosu'nun kararını tanımamakta direnen PKK ile peşmerge güçleri arasındaki çatışmaların başladığı günlere denk getirildi.

Kürt Parlamentosu'nun kararı ve PKK-Peşmerge çatışması Türk basını tarafından da çarpıtılarak, adeta Türk devleti ile Kürt Federe Devleti arasındaki bir işbirliği anlaşmasına dayandığı imajı yaratılmaya çalışıldı.

Amaç açıktı: Kürt Federe Devleti'nin istikrar kazanmasını ve güçlenmesini, Kürtler arasında bir kardeş kavgası da yaratarak engellemeye çalışmak.

Gerçekten de tüm yurtsever güçler tarafından üzüntüyle karşılanan ve "Düşmana yarar, Kürt halkına zarardır" diye niteledikleri PKK-Peşmerge çatışmasını fırsat bilen Türk devletinin uzun süreli bir operasyona girişmesi, Güney Kürdistan'ı işgal provasından başka birşey değildi.

Türk devleti, daha önceleri zaman zaman Özal'ın da kullandığı ve Demirel'in yinelediği bir hayali gerçekleştirme yolunda adım atmıştı: Güney'de Osmanlı sınırlarına ulaşmak ve "Musul eyaletini" ele geçirmek.

Türk devleti, geçmişte de "sınır güvenliği" gerekçesiyle, sık sık Güney Kürdistan'a girmiş, köyleri ve sivil halkı bombalamıştı. Bu operasyonlar, sömürgeci güçlerin aralarında yaptıkları işbirliği anlaşmalarına dayanıyordu. Türkiye, Irak ve İran, Kürt halkına karşı yürüttükleri baskı, sindirme ve ezme politikalarını, bu anlaşmalar yoluyla daha rahat sürdürmenin yollarını açıyorlardı.

Ancak, Ortadoğu'daki karmaşık dengeler ve Türk devleti'nin çağın gidişine aykırı politikalarda direnmesi, bölgesel ve uluslararası düzeyde de, O'nun önünü tıkıyor.

Devletin, 20 Ekim seçimleriyle kazandığı **yapay güç**, güneşin altındaki kardan adam gibi hemencecik eriyor.

Şimdi Güney Kürdistan'ın önemli bir kısmında Saddam'ın otoritesi yok. Türk devleti bu nedenle telaşa kapılmış durumda. Körfez savaşından beri yinelediği "Irak'ın bölünmesine karşıyız" politikasının altında Kürt halkının özgürlüğe kavuşmasını engelleme amacı yatıyor.

Koalisyon Hükümeti de, devletin resmi ideolojisi olan Kemalizmi, neredeyse, Türk devleti'nin sınırları dışına taşırmaya çalışıyor. "Irak'ın milli beraberlik ve bütünlüğü"nü, tıpkı, "Türk devleti'nin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü ilkesi" gibi korumaya ve kollamaya çalışıyor. Çünkü sömürgeci devletlerin tümünde de, "ülkenin birlik ve bütünlüğü "ideolojisi, Kürt halkının baskı, sömürü ve köleliğe mahkum edilmesi anlamına geliyor.

Türk devleti'nin, Kürt Federe Devleti'ni tanımadığını ilan etmesi ve bununla yetinmeyip, PKK-peşmerge çatışmasının yarattığı toz-dumandan da yararlanarak, işgal provasına girişmesi de, Saddam'dan boşalan yeri doldurma amacını taşıyordu. Zaman zaman kimi üst düzey subayların ağzıyla dile getirilen, "Burada kalıcı olalım" isteği ise ertelendi. Kimbilir, belki şimdilik!

Türk Devleti'nin, Kürt Federe Devleti'ni tanımadığını ilan etmesi ve bununla yetinmeyip, PKK-peşmerge çatışmasının yarattığı toz-dumandan da yararlanarak, işgal provasına girişmesi de, Saddam'dan boşalan yeri doldurma amacını taşıyordu. Kimi üst düzey subayların ağzıyla dile getirilen, "Burada kalıcı olalım" isteği ise ertelendi. Kimbilir, belki şimdilik!

Ancak, dünya ve bölge konjenktürü, işgal provasının daha uzun sürmesine elvermedi. Öte yandan PKK- peşmerge çatışması da, yurtsever güçlerin çabaları ve Kürt Federe Devleti'nin sağduyulu tavrı nedeniyle kısa sürede sona erdi.

İşgal provasından umduğunu bulamayan Türk Devleti, Kürt Federe Devleti'ne karşı bölge ülkelerinden destek alma çabalarını hızlandırdı. Çağrılı olduğu halde Suudi Arabistan'ın katılmaması nedeniyle, daha başından başarısızlığa uğrayan 14 Kasım zirvesi'nde Türkiye, İran ve Suriye, "Kuzey Irak'ta Kürt devleti emrivakisi durdurulmalıdır" kararı aldılar.

"Dış Kürdistan sefer"i sırasında, Türk basını, operasyonu adım adım izledi, an an görüntüledi ve "Kahraman Mehmetçikler"in gözyaşartıcı çabalarını(!) halka duyurarak "Mehmetçik Gazeteci" ünvanını almayı başardı.

Maliyetinin 10 trilyonu bulduğu ifade edilen "Güney Kürdistan seferi" sırasında, Türk basını ve TRT, Körfez savaşını dakika dakika ekranlara getiren CNN taklitçiliği yaparak, kitlelerin açlık, enflasyon ve demokrasi sorunlarını ve Koalisyon Hüküme-

ti'nin başarısızlıklarını unutturmaya çalıştılar.

Hükümet, bununla 1 Kasım Yerel seçimlerinde de puan toplamayı amaçlıyordu.

Ancak 1 Kasım, iktidar partileri olan DYP ve SHP için düş kırıklığı yarattı. Toplam 23 seçim çevresinde DYP'nin oyu yüzde 17.7'den 16.99'a ; SHP'nin oyu yüzde 22.4'den yüzde 19.03'e düştü.

Şovenist yüzlerini iyice açığa vuran ve Koalisyon Hükümeti'ne bu konuda desteklerini esirgemeyen ANAP ve DSP de oy kaybından nasiplerini aldılar.

yor. Böylece vahşi terör politikası gözlerden gizlenmeye, muhalefet güçleri etkisizleştirilmeye ve atomize edilmeye çalışılıyor.

Aylardır **"Büyük Hukuk Reformu"** diye lanse edilerek getirilen **CMUK** değişikliği de, bu politikanın son örneklerinden biri.

"İşkenceyi önleyecek" ve "karakolları şeffaflaştıracak" diye getirilen CMUK değişikliği, dağın fare doğurması misali, işkenceyi ve devlet terörünü meşrulaştırmanın bir aracı olarak ortaya çıktı. DGM'lerin görev kapsamı daraltıldı.

Artık DGM'ler sadece "Terör-

"Demokrasi" ile "Kürt sorununun demokratik ve barışçı çözümü" arasındaki sıkı bağın iyice açığa çıktığı bu koşullarda, emekçi yığınların ve Kürt halkının demokrasi ve özgürlük istemlerinin sözcüsü olabilecek güçlerin biraraya gelerek, örgütlü ve kararlı bir biçimde sürece müdahale etmesinin önemi ve aciliyeti de giderek artıyor.

Arkasından "İç Kürdistan seferi" geldi

15 Kasım'da Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Eşref Bitlis, 17 Kasım'da İçişleri Bakanı İsmet Sezgin, 18 Kasım'da Genelkurmay Başkanı Orgeneral Doğan Güreş'in basına yaptığı açıklamalarla, "içeride de büyük bir temizlik harekatının başlayacağı" haber verildi.

Bu **"Temizlik Harekatı"** nın ne anlama geldiği ise kısa bir sürede anlaşıldı. Kürdistan'ın pekçok köy ve mezrası bombalandı; yakılıp yıkıldı. Kürt halkı, Kürdistan'ı boşaltmaya zorlandı.

Büyük bir **gözaltı kampanyası** başlatıldı; yüzlerce, binlerce insan gözaltına alınarak korku ve yılgınlık psikozu yaygınlaştırılmaya çalışıldı.

"Korku ve yılgınlık psikozu" yaratma çabaları, elbette sözde 'demokratik reform' görüntüleriyle birarada götürülmeye çalışılıle Mücadele Yasası" nda belirtilen suçlara bakacak. Ancak bu yasaya ilişkin gözaltı süresinin keyfi biçimde uzatılması da, bu gözaltı boyunca polisin işkence yapması da yasallaştırılarak meşrulaştırılmış oldu.

"Hukuk reformu" diye getirilen yasanın anlamı açıktır: Özel valilikler, özel yasalar, özel kolluk ve güvenlik güçleriyle yönetilmeye çalışılan ve özel ceza yasaları uygulanan Kürtlere, şimdi de özel bir "Usul Yasası" getirilmiştir.

Bugün gerek Kürdistan'da, gerekse Türkiye'de, her gün onlarca insan bombalara, kurşunlara hedef oluyor. Bu cinayetler, tetiği kim çekmiş olursa olsun; "faili devlet cinayet" özelliğini taşıyor.

Terör politikasında ısrar ettikçe ve demokratikleşme yolunda adım atmadıkça, devlet, bu cinayetlerin ve bunların karanlıkta kalmasının da baş sorumlusu olmaya devam edecektir.

Çünkü sorun, "anti-demokratik, şiddetten yana ve kapalı devlet" sorunudur.

Sorunun bu boyutu, "Radyasyon skandalı"yla çarpıcı bir biçimde, bir kez daha ortaya çıkmadı mı?

Resmi devlet ideolojisinin kulu-kölesi durumuna getirilmiş bilim kurumları, politikacılar ve basın, 1989'dan beri, toplumdan gerçekleri gizlemek için elinden gelen çabayı harcadı. Hatta bununla da kalmadılar. Devlet yetkilileri, toplumu kandırabilmek, çayın radyasyonsuz olduğuna inandırabilmek için televizyonda şovlar yaptılar.

Radyasyon skandalı, ancak, doğa ve toplum sağlığına onarılmaz tahribatlar verdikten sonra ortaya çıktı.

Bu örnek, örgütlü ve diri bir toplumsal muhalefetin ne denli hayati olduğunu da ortaya koyuyor.

Kürdistan'da vahşi bir devlet terörü hüküm sürüyor. Her gün onlarca insan, evinde, sokakta, işyerinde serseri kurşunlara hedef oluyor. Köyler, mezralar yakılıp, yıkılarak boşaltılıyor. Devlet, Kürt sorunu "terör" ile özdeş kılma politikasını hızlandırarak, demokratik çözümün kanallarını tıkamaya çalışıyor.

Öte yandan, işçilerin ve memurların hak talepleri, kimi zaman oyalama taktikleriyle, kimi zaman şiddet yoluyla bastırılmaya çalışılıyor. Kamu sektöründe ve yerel yönetimlerde "özelleştirme" hazırlığı yapılıyor. İşsizler ordusu giderek büyüyor.

"Demokrasi" ile **"Kürt sorununun demokratik ve barışçı çözümü"** arasındaki sıkı bağın iyice açığa çıktığı bu koşullarda, emekçi yığınların ve Kürt halkının **demokrasi** ve **özgürlük** istemlerinin sözcüsü olabilecek güçlerin biraraya gelerek, örgütlü ve kararlı bir biçimde sürece müdahale etmesinin **önemi** ve **aciliyeti** de giderek artıyor.

TÜRK SOLU VE KÜRTLER

Ali CAN

Ülkemizdeki ulusal demokratik hareket ilk filizlerini Türk solunun politik çeperinde verdi. O dönemde Kürt solunun başka bir politik akımda filizlenmesi mümkün olamıyordu. Kürt halkının kendi yaşamı üzerine kendisinin karar hakkına sahip olması, bunun tartışılması, diğer politik oluşumların hepsinde yaşama hakkını kaybetmişti. Özverili bazı Kürt aydınları, ulusal kurtuluşu isteyen, yaratan ve yaşatan insanları, bu ortamda, çok ağır baskı şartlarında eğitip örgütlediler.

Fakat ulusal demokratik güçler, Türk solundan ayrışmayı sağlıklı bir şekilde gerçekleştiremedikleri için, bağımsız bir politikayı tam olarak oluşturup yaşam biçimine dönüştüremediler. Bugün de Kürt örgütlerinin bünyesinde Türk solunu iflah ettirmeyen, devletten devir alınan hastalıklar varlığını sürdürmektedir. Bunlara Kürdistan aşısı acilen yapılmazsa, Kürt örgütlerinin bazılarını çok sakıncalı ilişki ve ittifaklara götürür. Böylesi bir durum tüm Kürdistan toplumunu sonu belirsiz serüvenlere iteceği gibi, toplumda onarımı zor olan yıkımlara yol açar.

Türk solu, "Kemalist Misak-i Milli" anlayışını, yani sınırlı düşünüş tarzını aşmış değildir. Kemalistlerin zorla çizdiği sınırlar bunların beyinlerinde çok kolay yer etmiştir. Bu nedenle kendi içinden çıkan Kürdistan ulusal demokratik hareketinin "babalık" hakkından vazgeçemiyor. Kürt ulusal hareketini kendisinin "öksüz çocuğu" sayıp, "üvey babalık" yapmak istiyor. Bu anlayışın amacı, 600 yıllık Osmanlı tokatından sonra da Kürtleri Cumhuriyet sopası ile terbiye etmeye, ezmeye devam etmektir. Bunun için bir türlü Kürt toplumunun bağımsız örgütlenmesini, bağımsız yaşamın, bağımsız örgütlenmeden geçtiğini içlerine sindirememektedirler. Bunlar da Kürtleri kendilerine "birinci sınıf" vatandaş yapmak istiyorlar. Oysa Kürtler, bu birinci sınıf vatandaşlık yüzünden, birinci sınıf yasakları yaşayıp, birinci sınıf işkence ve katliamlar gördüler. Bu "vatandaşlık", Kürtlere zorla kabul ettirilmiştir. Türk solu da, Kürdistan'a birçok "özel sosyalist vali" tayin ederek örgütlerinin Kürdistan kanadını oluşturarak, Kürt ulusal hareketinin haklı ve meşru mücadelesini zedelemeye çalıştılar.

Kürt ulusunun ulusal hak mücadelesini, Türkiye işçi sınıfı mücadelesine ters düşüyormuş, zarar veriyormuş gibi gösterdiler. Bugün de bir çok çevre, "milliyetçilik" suçlaması ile aynı tutumu devam ettiriyor. Türk ve Kürt halklarını birlikte örgütleyip kurtaracaklarını söylemelerine rağmen, Kürt dilinin özgürleşmesi için, Kürt müziği, edebiyatı, politikası, sanatı için dikkate değer hiçbir çalışmaları görülmemektedir. Kürt halkının bu "dostları" acaba kimi kandırmak istiyorlar?

Bu "vatandaşlık", Kürtlere zorla kabul ettirilmiştir. Türk solu da, Kürdistan'a birçok "özel sosyalist vali" tayin ederek örgütlerinin Kürdistan kanadını oluşturarak, Kürt ulusal hareketinin haklı ve meşru mücadelesini zedelemeye çalıştılar.

Dergilerinde yayınlanan Kürdistan'daki güncel durumu yansıtan bazı yazıların amacı, sanıldığı gibi resmi devlet politikasını teşhir etmek ihtiyacından kaynaklanmıyor. Bu yazıların asıl amacı Kürt kökenli kadroların ve taraftarların örgüt çeperinde tutulmasına yöneliktir ve göstermeliktir. Yoksa ulusal demokratik hareketi, Kürt halkının biricik umudunu dış kaynaklı gösterip, mandacılık ve dış güçlerin uşaklığı ile suçlayıp halklarımızın gözünde düşürme çabalarından vazgeçerlerdi.

Özellikle son aylarda Türk solunun birçok "Kürt dostu" yazarı, Kürtler arasındaki görüş ve

düşünce farklılıklarını düşmanca bölünmelere vardırmak için kışkırtıcılık yaparak, "Kürtçü Kürtler" ve "yurtsever Kürtler" terimleri ile devlet politikası doğrultusunda, Kürtleri kesin ve aşılmaz bir bölünmenin içine çekmeye çalışıyorlar. Bu amaçla güneydeki Kürtlerle gündeme getirilen o talihsiz çatışma ortamını kızıştırmaya çalışmaktadırlar. Bu duruma politik ufku dar bazı Kürtler de bilinçsiz bir destek sunmaktadırlar. Tarihi tecrübemiz bu sinsi oyunu da bozmaya yeterlidir. Bu sorunun, hep "parti inşası" ile ömrünü geçirmiş olan bu solun, bize zarar vermesine izin verilmemelidir. Türkiye'de Kürt halkının hak isteyen haklı sesini duymadan, onun bin yıllık özgürlük hasretini görmeden, halkın örgütlü ulusal güçlerini desteklemeden, ilerici, sosyalist, devrimci, demokrat olunamaz. Ülkemizdeki insanlık davası budur, ölçü budur, bu kalacaktır.

Hiç kimse, Kürtleri birbirleri ile çatışan gruplara bölüp onları devlet kontrolünde tutmayı kendisine temel işlev haline getirmesin. Görüş ve eğilimlerdeki ayrılıkları doğal sayma olgunluğunu demokrasi isteyen herkes gösterebilmelidir. Türk solu güç kaybı kaygısı ile kendi içinde yer alan Kürtleri ulusal demokratik harekete karşı yanlış bilgilendirme ve şartlandırma işinden vazgeçmeli; bu insanlarımızın kendi ülkesine ve toplumuna yabancılaşmasına, kendisinden ve toplumundan uzaklaşmasına önayak olmamalıdır.

Devrim gibi büyük bir amaca sahip olanlar, ona göre örgütlenip ona uygun çalışmalar yapmalı, halka onun bilincini ve cesaretini götürmelidir. Düzene alternatif kültürel, politik, felsefi çalışmaların örgütleyicileri olmalıdırlar. Ne yazık ki solda henüz bu bilinç, cesaret ve örgütlenme yoktur. Başarısızlıklar, başarılara göre henüz ağır başıyor.

Türk solu, ulusumuzun direniş tarihini yanlış kavrayıp, yanlış yansıtarak birçok insanımızın tarihi bilincini köreltip çarpıtmıştır. Ulusumuzun ulusal direnişine, ulusal onuru ve hakları için yaptığı isyanlara çok yanıltıcı, çok acımasız eleştiriler yöneltmiş, gerici ve dini isyanlar olarak dünya kamuoyuna tanıtmıştır. Devlet diplomatlarının yaptığı görevi, devletin ulaşamadığı birçok yerde bunlar yapmış ve yapmaktadır. Kemalizmin inkar ve yalan politikasına, onun inkar ve yalan üzerine kurulu saltanatına, on yıllarca soldan destek verilerek, Kürtlere yapılan vahşet dünya kamuoyunun dikkatlerinin dışında tutulmuştur.

Uzun bir süre birbirlerini yemekten egemenlerle uğraşacak zamanları olmayanlar, en küçük görüş ayrılıklarına tahammül gösteremeyenler, yıllarca onun bunun solculuğunu yapanlar, bir ırmağın suyunu kırk kanala bölenler, halklarımızı hangi demokrasiye ve özgürlüğe götürebilirler?

Eski solcuların bir çoğunun bu kafası da, şapkası da eskimiş devlete aylıklı akıl hocalığı yapmaları tesadüf değildir. Bunlar, geldikleri yere, bağlarını koparamadıkları yere, nihayet tam bağlandılar. Bu nedenle düşünceleri şimdi devletin batakhanesine akmaktadır. Şimdi hepsinin ortak korkusu, ortak düşmanı artık biziz...

Kürtler, kendi inkarları üzerine kurulan ve kurulacak hiçbir politikaya destek olmayacak, bütün inkar politikalarını, sağda da solda da çökerteceklerdir.

"Vatanın birliği", "sınıfın birliği", "islamın birliği" Kürtleri inkar etmenin gerekçesi olmaktan çıkarılıp, bu çaba içinde olanların hevesleri kursaklarında bırakılacaktır.

Her ince politikanın altında nelerin yattığını, amaç ve niyetlerini çok iyi biliyoruz. Kürt halkını ezmeyi önüne ulusal bir görev olarak koyan bu katliamcı hükümetin uygulamalarına, "iç harekat"ına soldan ciddi bir tepkinin gelmemesi, tam tersine şiddetin en fazla can aldığı, kan istediği bir ortamda, ulusal demokratik güçlere en acımasız ve gerekçesiz suçlamalar, sol görünüp sağ yazanlardan gelmektedir. Türk sosyalistlerinin Çekiç Güç'e karşı toplu tavır alışını yadırgıyoruz. 70 yıldır Türk ordusu Kürdistan'ı ezip talan ederken, bu ordunun bölgeden çekilmesi için hiçbir ciddi girişimi olmayanlar, Saddam kanlısına karşı Güney'deki en acılı parçamızı kısmen koruyan Çekiç Güç'ün gitmesini isteyip, bu istemle sokaklara dökülebiliyorlar. Biz bunun niçin yapıldığını biliyoruz, bilme-

Kürtler, kendi inkarları üzerine kurulan ve kurulacak hiçbir politikaya destek olmayacak, bütün inkar politikalarını, sağda da solda da çökerteceklerdir.

"Vatanın birliği", "sınıfın birliği", "islamın birliği" Kürtleri inkar etmenin gerekçesi olmaktan çıkarılıp, bu çaba içinde olanların hevesleri kursaklarında bırakılacaktır.

yenler de anlasın.

Ulusal varlığımızı ve haklarımızı almak için ayrı örgütlenmek zorunda olduğumuzu kabul etmeyenler, bizimle birlikte "gönüllü" yaşamaya karar verebilirler mi? Halkımıza ve haklarına saygılı olanlar, saygımızı kazanabilir; ulusumuzun ulusal onuruna değer verenler, bizden değer görebilirler. Geçmişte olduğu gibi bugün de, hiçbir şey tek taraflı ve karşılıksız olmayacaktır.

Ulusal varlığımızı ve haklarımızı almak için ayrı örgütlenmek zorunda olduğumuzu kabul etmeyenler, bizimle birlikte "gönüllü" yaşamaya karar verebilirler mi? Halkımıza ve haklarına saygılı olanlar, saygımızı kazanabilir, ulusumuzun ulusal onuruna değer verenler, bizden değer görebilirler. Geçmişte olduğu gibi bugün de, hiçbir şey tek taraflı ve karşılıksız olmayacaktır.

Ulusal kurtuluş hedefimiz ile halkımızın sosyal kurtuluş özlemi iç içedir. Halkımıza eşit, özgür, sosyal bir düzeni layık görüyor, onun kavgasını veriyoruz. Bu görevi Türk soluna devretmiyoruz. Birlikte mücadele ve dayanışmaya her zaman hazırız. Evrensel humanist dünya görüşüne ne kadar bağlı olduğumuz bilinmektedir. Sol düşünceyi maske olarak kullanıp, bizi olduğumuzdan başka gösterenlere, tarihi akışın kusurları olarak bakıyoruz. Bunun böyle olduğunu kendileri de göreceklerdir. Gerçekleri kavratmayanlar, kavramayanlar, çarpıtanlar, değişmeyenler, değiştiremeyenler, iyi devrimciler, iyi insanlar olamazlar. Bunu görüyoruz, bunu söylüyoruz.

Türk solu, kendi içinde derin bir değişikliği gerçekleştirirse, kendini, bu dünyadan, halktan, dünyadaki değişimden uzak ifmürerek, başkasının özgür yaşama hakkını yok ederek, başkalarının topraklarını işgal ederek dünyada kendisine onurlu bir yer bulamamıştır.

TC'nin içine düştüğü en büyük çıkmaz, Kürt ulusunun ulusal haklarına saygı göstermemesidir. TC, sürekli inkara başvurduğu için sürekli gerçekle yüzyüze getirilmektedir. Yapılması gereken nedir? Kürdistan gerçeğini görüp kabul edip, değiştirmektir. Halklarımızın çağla, gerçekle tanışmasına ön ayak olmaktır.

Fakat bu devletin beyni, hep katliam, hep inkar, hep haksızlık ve soygun için çalışıyor. Felsefesinde barışa, kardeşliğe, güzelliğe yer yoktur.

Bizim mutluluğumuz üzerine mutluluğunu, bizim tutsaklığımız üzerine "hürriyetini", bizim topraklarımız üzerine hakimiyetini kurmaya çalışsa da kuramıyor, kuramaz!

Bu çatışma ve ezme politikası yerini barışçıl çözüm arayışlarına bırakmıyorsa, bunda solun Kürt sorununa samimi olmayan yaklaşımının payı büyüktür. Kimse Kürtleri ezerek, Kürtlerden birlikte yaşama talebinde bulunmamalıdır. Haksızlığı savunmak, giderek zorlaşıyor. Devletin elindeki gerekçeler de yakında elinden alınacaktır. Kürtlere dilini, varlığını yasaklayanlar, giderek kendileri dilsizleşiyorlar. Dünya halkları önünde konuşamaz oluyorlar. Her yerden insanlar, mazlumlara yapılanların hesabını zalimlerden soruyorlar.

Bilinçli ya da bilinçsiz olsun, devlet Kürtlerin katledilmesine, ezilmesine, yasaklı bir toplum haline getirilmesine solu sürekli ortak etmiştir. Yasaklı, olağandışı yaşama, solun onayını verdirtmiştir. En diri, direngen tarafımız öldürülüp, en köle ruhlularımız yüceltilmiştir. İnsanlarımız boyun bükmüşse, sol da elinden geleni yapmış, ulusal bilincin gelişmesini engellemeye çalışmıştır. Bu durum sürekli devletten gelen korkuyla birarada uygulamaya konmuştur. Türkiye'de her suçun affı görülmüş, ama Kürt olma suçu, hiç affedilmemiştir. Korku insanlarımızı umutsuzlandırmış, kendisinden uzaklaştırmış, köleliğin ölüm uykusuna yatırmıştır. İnsanlarımız kendi kimliğini inkara teşvik edilmiştir. Bu, sol içinde yer alabilmenin koşulu haline getirilmiştir. Sonuçta halkımız dünya halklarının çok uzağına düşürülmüştür. Korkuyu yenerek yeniden diriliyoruz, özgürleşiyoruz. Korkuyu yenerek umutlanıyoruz. Korkuyu yenmek, halkımız ve ülkemiz için bütün gelişmelerin anası oldu. Ülkemizde özgürlüğün doğumuna, korkuyu yenen insanlarımız ebelik yapmaktadır.

Halkımızı toplumsal ölümün yolundan özgürlüğün yoluna taşıdık. Hiçbir gücün hedef şaşırt-

ma çabaları artık halkımızın bu yolda ilerlemesine engel olamayacaktır.

Kürtlerin dünyanın akışına girmesini, insanlık ailesine ismini yazdırmasını engellemek isteyen güçler, Kürtleri dünyadaki gelişmelerin ve değişimlerin dışında tutmak için her yola başvuruyorlar.

Halkımızı dünyadaki işleyişin dışına atmak, onu kimliksiz ve kimsesiz bir köşede tutmak için zamansız çıkışlar yaptırıp, işlevsiz ideolojilerin bekçisi durumuna düşürmek istiyorlar. Ulusal demokratik güçlerin politikasında ikidebir "emperyalist" parmağı aramaları bu nedenledir.

Sahte bir enternasyonalistlikle, sınıf mücadelesinden çok uzak bir sınıfçılıkla, ulusal bilinçlenme ve hak arama çabalarının eleştirisini yaparak, özgürlük ve demokrasi mücadelemizin önünü kesmeye çalışıyorlar.

Kürt ulusunun, kendisini Türkleştirmeye, Araplaştırmaya, Farslaştırmaya çalışan sömürgeci güçlere karşı mücadeleyi kendisinin varlık sorunu yaparak, politikasının birinci gündem maddesini bu güçlere karşı mücadeleye ayırması gerekirdi. Öyle de yapmıştır. Bu soylu direnişe "milliyetçilik" suçlamasında bulunmak, eritme (asimilasyon) politikasının devamını istemektir.

Asıl hedefi sömürgeci egemenliği sona erdirmek, ulusun kader kavgasını sonuca götürmek olan bir politika, "anti- emperyalistliği" kendisine birinci ve acil hedef yapmadı, yapmamalıdır. Emperyalizm ile sosyalizm arasındaki mücadele uzun bir tarihsel süreçten geçtikten sonra sonuçlanabilecek nihayi bir kavgadır. Böylesi nihayi bir hedefi getirip çok acil, yakıcı, bir halkın kader kavgasının, kurtuluş mücadelesinin önüne koymak, hedefi şaşırtmaktır, saptırmaktır. Bilindiği gibi devlet, bazı güçlere "anti-emperyalistlik" rüzgarları estirme görevi vermiştir. Basının bazı yazarları, bu rüzgarı estirmekle görevlidir. Bunların görevi belli politik kesimleri, bazı politik söylemler üzerinde pekiştirip, Kürtlerin bir kısmını, bazı sol örgütleri, Batılı ülkelere karşı kışkırtıp, bu ülkelerin demokratik güçleri ile varolan ilişkileri bozup, Türk devletine daha rahat hareket alanları yaratmaktır. Bu politika, genel devlet stratejisinin bir parçası olarak uygulamaya konmuştur. Ne yazık ki bazı gruplar, bu strateji dahilinde politika yapıp, devletin politikası dışına çıkaramamaktadır. Devletin amacı yalan, dolan, pazarlama sonucu geliştirmiş olduğu ilişkileri pürüzsüz devam ettirmektir; yaptığı vahşete dünya devletlerini de ortak etmektir.

Bazı sol örgütlerin ve ulusal kurtuluşçu güçlerin, "sivri" politikaları, devletin bu amacını kolaylaştırmakta, bir yerde ona hizmet etmektedir.

Yeni dünya düzeni tartışmaları için aynı şeyler geçerlidir. "Yeni dünya düzeni" tartışmalarına gereken önemi vererek, çok titiz bir yaklaşım sergilemek zorundayız.

Eski dünya düzeninde yeri olmayan Kürtler, yeni dünya düzeninde yer edinmek için esnek, sabırlı, akıllı politikalar uygulamak zorundadır. Dünyadaki düzeni halkımız ve insanlık için haksız bulduğumuzu belirtmeye gerek bile yoktur. Görevimiz, halkımızın kurtuluş mücadelesini güçlendirerek, yeni ve adil bir dünya düzeninin kurulmasına katkıda bulunmaktır. Dünyadaki gelişmelerin dışına itilen halkımızın haksız dünya düzenini değiştirecek gücü yoktur. Halkımızı boş serüvenler peşinde koşturmak hiç kimseye yarar getirmeyecektir. Haksızlığa uğrayan, hakkını arayan her insanın, her halkın yanında olacağız. Buna kimsenin kuşkusu olmasın. Ama katili ve diktatörü bu kadar çok olan bu dünyada adil bir düzen kurmak kolay olmayacaktır.

Korkuyu yenerek yeniden diriliyoruz, özgürleşiyoruz. Korkuyu yenerek umutlanıyoruz. Korkuyu yenmek, halkımız ve ülkemiz için bütün gelişmelerin anası oldu. Ülkemizde özgürlüğün doğumuna korkuyu yenen insanlarımız ebelik yapmaktadır.

Türk solu, ulusal demokratik hareketin günahlarını bulup, çıkaracağına, kendi günlük politika ve pratiğine bakmalı, halkla bozuk olan ilişkileri üzerinde kafa yormalı, etkili muhalefet görevlerini yerine getirerek, iki halkın kardeşliğinin kurulup gelişmesine çalışmalıdır.

Bizim davamız, sorunlarımız, sorumluluklarımız büyüktür; bunun bilinci ile mücadele ediyoruz. Halkımızın geleceğe umutla bakmasını istiyorsak, ülkemizi halklar cehenneminden, halklar cennetine götürmek istiyorsak, demokrasi, barış ve özgürlük mücadelesinin cephesini kurmak, yaşatmak, iktidar yapmak zorundayız. Yenilgiler alışkanlık olmaktan çıkarılmalıdır artık. Yurdumuz halkımıza yurt olana kadar, zulüm ülkemizden el çekene kadar, halkımızın geleceği ve mutluluğu için kader kavgamız sürecektir.

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) 3. Kongre Sonuç Bildirisi:

"ÖZGÜR, ADİL VE BARIŞÇI BİR GELECEK İÇİN SAVAŞIYORUZ"

Türkiye Kürdistanı Sosyalist Partisi (PSKT) 3. Kongresi, 1992 Ekimi'nin ikinci yarısında geniş bir katılımla toplandı, yetkili organlarca sunulan raporları tartıştı, 2. Kongresinden bu yana ulusal ve uluslararası planda yeralan önemli gelişmeleri değerlendirdi, sonuçlar çıkardı ve geleceğe yönelik kaarlar aldı; parti programında önemli değişiklikler yaptı; Partinin adını "Partiya Sosyalist a Kurdıstan" (Kürdistan Sosyalist Partisi -PSK) olarak değiştirdi; yeni Merkez Komitesini seçti ve kamuoyuna aşağıdaki sonuç bildirisini yayınladı. Kürt halkı açısından büyük önem taşıdığına inandığımız sonuç bildirisini okurlarımıza aynen sunuyoruz. DENG

Sosyalizm İnsanlığın Geleceğidir

Kürdistan Sosyalist Partisi 3. Kongresi, Sovyetler Birliği ve genel olarak sosyalist sistemin dağılışına ve uluslararası sosyalist harekette önemli bir gerilemeye ve prestij kaybına yol açan son yıllardaki gelişmeleri, gerek dünya emekçileri, gerekse genel olarak insanlık bakımından olumsuz bir gelişme olarak değerlendirir.

1917 Ekim Devriminden bu yana, önce Sovyetler'de, sonra bir dizi ülkede gündeme konan sosyalizmi kurma deneyimi başarısızlıkla sonuçlandı. Kongremiz, bu başarısızlığın, yanlış uygulamaların yanısıra, asıl olarak ulusal ve uluslararası nesnel koşulların bütününden kaynaklandığı görüşündedir.

Diğer yandan, Kongremiz, boyutları ne olursa olsun, bu deneyimin başarısızlıkla sonuçlanmasına bakarak sosyalizmin geleceğine karşı umutsuzluğa kapılmanın yanlışlığını belirtir. O, insanlığın geleceğinin sömürüsüz ve baskısız, özgür ve adil sosyalist düzende olduğuna ilişkin derin inancını vurgular. Bu başarısızlık geçicidir; sosyalizm ve kapitalizm arasındaki mücadele uzun bir tarihsel süreci kapsayacak, iniş ve çıkışlarla dolu olacak; ama sonuçta insanlık sosyalizme ulaşmayı başaracaktır. Sosyalizm insanlığın geleceğidir.

Kongremiz, Sovyetlerde ve öteki sosyalist denen ülkelerde son gelişmelerin açık biçimde ortaya koyduğu yozlaşmanın, "işçi sınıfı iktidarı" adı altındaki yönetimin -işçiler dahil- bizzat emekçi halk üzerinde bir diktatörlüğe dönüşmesinin ve böylece kitlelerden kopuşunun, suskunluğun, nemelazımcılığın, rüşvetin, alkolizmin ve tüm öteki olumsuzlukların sosyalizmin doğası gereği olmayıp, ona yabancı olduğu görüşündedir. Bu, tek parti yönetiminin ve toplumun genel olarak sosyalizmin kuruluşu için henüz olgunlaşmış olmamasının ürünüdür.

Sosyalizme Geçiş ve Onun Kuruluşu Tümüyle Demokratik Biçimlerde Olmalıdır

Kongremiz, sosyalizmin kuruluşu için, genel olarak dünya koşullarının elverişli olması gereğinin yanısıra, ulusal planda gelişkin bir ulusal ekonomiyi, çok partili yaşamı ve özgür basını içeren gelişkin bir demokrasiyi zorunlu görür. Sosyalizm halk çoğunluğunun istemi, desteği, katkısı olmaksızın kurulamaz. Sosyalizme geçiş ve onun kuruluşu tümüyle demokratik biçimlerde olmalıdır.

Kongremiz, Parti programımızda da buna uygun değişiklikleri yapmıştır.

Sosyalist Düşünce Yenilenmeli

PSK 3. Kongresi, sosyalizme ilişkin teorik ve ideolojik görüşlerin, son gelişmelerin ışığında gözden geçirilmesi gereğini belirtir. Marks dahil, sosyalist düşünce ve eylemin usta ve önderlerinin görüşleri bir dogma gibi ele alınmamalı; bu görüşlere ve geçmişin deneylerine eleştirici bir gözle yaklaşmalı. Sosyalizm, düşünce planında da değişen koşullara uygun olarak kendisini yenilemeli.

Uluslararası Planda Olumlu ve Olumsuz Gelişmeler

Kongremiz, uluslararası planda ciddi bir gerilime ve soğuk savaşa yol açan, nükleer savaş da içinde olmak üzere, bir dünya savaşı tehlikesini taşıyan

dünya ölçüsündeki kamplaşmanın sona ermiş olmasını, silahsızlanma yönünde atılan adımları, yumuşamayı, insan haklarının ve çevre sorunlarının öne çıkmasını, bölgesel sorunların çözümü yönündeki gelişmeleri, haksız sınırların değişerek ulusların kendi kaderlerini belirleme olanağının birkez daha ortaya çıkmasını son gelişmelerin olumlu ürünleri arasında sayar.

Diğer yandan, büyük kapitalist devletlerin askeri ve ekonomik anlamda rakipsiz kalmasıyla, dünyaya kendi çıkarları yönünde bir düzen verme çabaları; çeşitli ülkelerde artan işsizlik, ücretlerin dondurulması, sosyal hakların kısıtlanması, ırkçılık, yabancı düşmanlığı biçiminde ortaya çıkan gelişmeleri; yine Sovyetler'in ve Yugoslavya'nın dağılması sonucu bu ülkelerdeki uluslar arasında başgösteren etnik boğazlaşmaları ciddi olumsuzluklar olarak niteler.

Ortadoğu ve Güney Kürdistan

Uluslararası plandaki son gelişmeler, Ortadoğu'daki dengeleri de değiştirmiştir. Filistin ve Kıbrıs sorunlarının barış masasına yansıması ve çözüm sürecine girmiş olmaları olumludur.

Körfez Savaşı sonrası Güney Kürdistan'da, halkımızın karşı karşıya kaldığı soykırım ve çektiği büyük acıların ardından ortaya çıkan bugünkü durum, bir Kürt hükümeti ve parlamentosunun oluşması, federasyon ilanı, halkımızın özgürleşmesi yönünde olumlu, sevindirici adımlardır. Kürt halkı bu tarihsel fırsatı iyi değerlendirmeli ve bu parçadaki halkımıza ulusal yönetimi koruyup pekiştirmesi, yüzyüze olduğu önemli sorunları çözmesi için elden gelen hertürlü destek verilmelidir.

Türkiye Kürdistanı'nda bazı çevrelerin, hem de sözde yurtseverlik adına, Güney Kürdistan'daki ulusal yönetime karşı yürüttükleri propaganda, yaydıkları güvensizlik ve takındıkları öteki olumsuz tutumlar, ulusal çıkarlarla kesinkes bağdaşmıyor ve tam bir talihsizliktir.

Diğer yandan, Kongremiz, son günlerde, Güney Kürdistan'ın sınır bölgesinde ulusal yönetime bağlı peşmerge güçleriyle PKK güçleri arasında çıkan çatışmayı üzüntüyle karşılar ve biran önce durmasını ister. Bu çatışmanın çıkmasında, diğer yurtsever güçleri düşman gibi gören, onlara karşı ağır bir dil kullanan ve zaman zaman fiili saldırılara yönelen, bu parçadaki ulusal güçlerin içişlerine karışan ve onlara sorunlar çıkaran PKK'nın büyük kusuru var.

Partimiz yurtsever güçler arasındaki çatışmalara, kardeş kavgasına kesinlikle karşıdır. Çatışma durmalı ve ona yol açan nedenler ortadan kaldırılmalıdır.

Dünya İran'daki Terörist Rejime Dur Demeli

İran Kürdistanı'nda halkımızın özerklik için 13 yıldan beri yürüttüğü savaş bugün de devam ediyor. Gerici rejim, Kürt halkının haklı ve en doğal istemlerini tanımamakta ve savaşı inatla sürdürmekte ısrar ediyor.

İran rejimi Kürt halkına ve rejimin öteki muhaliflerine karşı yürüttüğü terörü yurt dışına da yaymıştır. Bu terörün kurbanları arasında, Kürt hareketinde değerli ve seçkin bir yerleri olan KDP'nin iki genel sekreteri (13 Temmuz 1989'da Viyana'da katledilen Abdurahman Kasımlo ile yine, kısa süre önce, 17 Eylül 1992'de Berlin'de katledilen Sadık Şerefkendi) de var.

Kongremiz, uluslararası kamuoyunu Tahran'daki terörist rejimin bu pervasız cinayetlerine dur demeye ve özgür yaşamak için bu çağdışı rejime karşı mücadele eden halkımıza dayanışma ve desteği yükseltmeye çağırır.

Barışçı İlişkiler Ancak Özgür Uluslar Arasında Kurulabilir

Sovyetler'in dağılması sonucu bölgede ortaya çıkan boşluğu doldurmak için Türkiye ve İran gibi bölge devletleri de Kafkaslar'a ve Orta Asya'ya yönelik yoğun çaba içindedirler. İran, bu ülkelerde islam dininin yaygınlığından yararlanıp kendisinde geçerli olan türden bir düzeni yaymaya ve etkinlik kurmaya çalışırken, Türkiye, dinin yanısıra dil unsurunu kullanıp, eski Turan düşlerini canlandırma, Balkanlar'dan Uzakdoğu'ya uzanan yeni tür bir imparatorluk kurma çabasındadır.

Yugoslavya'nın dağılmasıyla Türkiye'nin Balkanlara yönelik yayılma, hegemonya kurma girişimleri de hız kazanmıştır. Türkiye, bu girişimlerde Batı dünyası ile varolan iyi ilişkilerinden de yararlanmaya çalışmaktadır.

Bunun yanısıra Türkiye, Fırat ve Dicle'nin sularını kullanarak güney komşuları üzerinde baskı kurmaktadır.

Bu yayılmacı ve hegemonyacı tutum bölgede barışa hizmet edemez; o, ancak varolan sorunları derinleştirir ve yeni sorunlara yol açabilir.

Kongremiz, Türkiye'nin ve İran'ın girişimlerinin bölge halklarının geleceği ve bölge barışı bakımından olumlu bir perspektif sunmadığı görüşündedir.

Bölgede barış ve adil bir düzen, ne geçmişten kalan kimi haksız sınırları, bağımlılık ilişkilerini koruyarak, ne de yeni bağımsız ülkelere ortaçağa özgü düzenler ihraç ederek veya onları şoven ve hegemonyacı birliklere katarak sağlanabilir. Bölge halkları arasında barışçı ve adil ilişkiler ancak özgürlük ve demokrasi temelinde sağlanabi-

lir.

Bunun için, öncelikle her ulusun kendi kaderini özgürce belirleme hakkına saygı gösterilmelidir ve bunlardan biri de, ülkesi birkaç devlet arasında bölünmüş, nüfusu günümüzde 30 milyonu aşan, ve yıllardır özgürlüğü uğranda yiğitçe savaşan, büyük acılar çeken Kürt halkıdır.

Partimiz, Türkiye'nin yayılma ve Osmanlı imparatorluğunu canlandırma heveslerini tehlikeli girişimler olarak değerlendirir, uluslararası kamuoyunu bu çabalara karşı uyanık olmaya çağırır.

Türkiye Fırat ve Dicle sularını komşu ülkelere karşı bir silah olarak kullanma politikasına da son vermelidir. Bu sular Kürdistan'dan kaynaklanmaktadır ve onlar üzerinde söz hakkı en başta Kürt halkınındır.

Partimiz, bölgede özgürlük ve demokrasi temelinde yeni bir düzen oluşmasını ve komşu halklar arasındaki ilişkilerin, baskı ve hegemonyaya değil, eşitliğe ve karşılıklı yarara dayandırılmasını ister.

Biz bölgede tümüyle iyi komşuluk ilişkilerini, barışçı ilişkileri istiyoruz.

Demirel Hükümeti Kitleleri Boş Vaatlerle Oyalıyor

Türkiye'de bir yıla yakın süredir işbaşında olan Demirel-İnönü Koalisyon Hükümeti de, yaptığı vaatlerin tersine, ülkenin hiçbir temel sorununa çözüm bulamamış, bu yolda dişe dokunur hiçbir adım atmamıştır.

Ekonomik durum emekçi ve yoksul halk açısından, bir yıl öncesinden daha ağırdır. İşsizlik en üst boyutlardadır. Kitleler yaşam pahalılığından bunalıyor. Açlık bugün daha da belirgindir. Hükümet işçilerin ve emekçilerin ekonomik, politik ve demokratik türden hiçbir istemine cevap vermiyor, onları oyalıyor.

Toplumun demokratikleşmesi yönünde hiçbir ciddi adım atılmadı. Bir genel af çıkarılmadı. Yurttaşlıktan çıkarılanlara hakları iade edilmedi. Düşünce ve örgütlenme özgürlüğünün önündeki engeller kaldırılmadı. Demokrasinin önündeki baş engel olan generaller anayasası; siyasi partiler, dernekler, basın yasalarındaki düşünceyi, örgütlenme, gösteri ve basın özgürlüklerini bir hiçe indiren hükümler, sendikal hakları kuşa çeviren düzenlemeler; ceza yasasındaki düşünce ve kültür ürünlerini cezalandıran hükümler ve son yıllarda getirilen "Terörle Mücadele Yasası" türünden yeni baskı yasaları olduğu gibi duruyor. Bu alanda da rejim yalnızca boş vaatler yayıp kamuoyunu oyalamakla zaman geçiriyor.

PSK yeni döneme daha kararlı, coşkulu bir mücadele ruhuyla giriyor. Biz, halkımızın özgür geleceğine ve insanlık için gerçekten adil ve barışçı bir geleceğe olan inançla savaşıyoruz. Bu nedenle de, mücadelenin acıları ve sıkıntıları ne denli büyük olursa olsun mutluyuz. Davamız haklıdır ve kazanacağımıza kuşku yoktur.

Yeni hükümet sözde Kürt gerçeğini tanımıştı ve soruna barışçı bir çözüm getirecek, "yangını söndürecekti". Oysa bu konuda da olumlu hiçbir adım atmadı.

Eğer Kürt gerçeği varsa, Kürtler varsa onların hakları da olmalıdır. Besbelli ki Kürtler var; Kürt ulusunun sayıca 15 milyonu aşan bir parçası şu anda Türkiye'nin sınırları içinde. Resmi dilde hala "Doğu ve Güneydoğu" denen Kürdistan'daki 22 ilde nüfusun ezici çoğunluğu Kürttür. Milyonlarca Kürt de Batı'da (Türkiye kesiminde) büyük koloniler halinde yaşıyor.

Böyle bir halkın, en az Kıbrıs adasındaki 100 bin Türk kadar haklara sahip olması gerekmez mi?

Bu gerektiği ve Kürtler hiçbir ulusal hakka sahip olmadıkları içindir ki Türkiye'de bir Kürt sorunu vardır.

Hükümet En Şoven, En Militarist Güçlere Teslim Olmuştur

Ancak yeni hükümet, başlangıçta, yarım ağızla Kürt gerçeğini tanıdığını söylemişken şimdi bundan pişman gibidir. Kürt halkına haklarını tanımak, barışçı çözüm yolunu açmak için hiçbir adım atmamıştır.

Tersine bu hükümet de yeniden ve vargücüyle inkar ve terör politikasına sarılmıştır. O, yeni, insancıl, çağdaş bir yaklaşımla gerilimi düşürüp yangını söndürmek şurda kalsın, yangının üstüne daha büyük körüklerle gitmektedir. Demirel ve onun uzunboylu Şanso'su da, eski şiddet politikasından yana olan en inkarcı, en şoven ve militarist güçlere tam anlamıyla teslim olmuşlardır.

Terördeki Sıçrama

Kürt halkına yönelik terör bu hükümet döneminde bir sıçrama yapmıştır.

Kürdistan'da "faili meçhul" denen cinayetler bu dönemde kat kat artmıştır. Kürt yurtseverleri, aydınları güpegündüz sokak ortasında kurşunlanıyor. Gerçekte bunların failler bellidir: Bu cinayetler kontrgerilla ve benzeri gizli devlet kuruluşları tarafından işleniyor.

Bugüne kadar bu biçimde katledilenler arasında on dolayında gazeteci vardır. Rejim

Kürt basınını ve demokratik basını böylece susturmak istiyor.

İlk kez bu dönemde Newroz bayramında kitlesel yürüyüş yapan sivil ve savunmasız insanlara devlet güçlerince yaylım ateşi açıldı ve çoğu çocuk ve kadın olmak üzere, yüze yakın insan katledildi.

İlk kez bu hükümet döneminde, Şırnak, Çukurca ve Kulp örneklerinde görüldüğü gibi kentler, top, tank, panzer ve uçaklara hedef yapılarak yerle bir edildi ve tüm kent halkı sürgüne zorlandı.

İçişleri Bakanı, Bölge Valisi, Yargıtay Başkanı ve benzer sorumlular, köylerin ve kasabaların bombalanmasını, sivil halka yönelik bu tür kırımları, kitlesel işkenceleri, yurtseverlere ve basına yönelik yargısız infazları artık gizlemeye bile gerek görmüyor, açık açık savunuyorlar.

Koalisyon Hükümeti ANAP'laşmıştır

Yeni hükümetle ilgili bu sonuç bizim için sürpriz olmadı. Demirel ve İnönü'nün de halka verecek hiçbir şeyleri olmadığını, bu hükümet daha kuruluş aşamasındayken ve ondan çok önceleri ısrarla söyledik.

Yeni Koalisyon Hükümeti de, 12 Eylül rejiminin yaralarını sarmak, ülkeye demokrasi getirmek, Kürt sorununa adil ve barışçı bir çözüm bulmak, işsizlik, pahalılık gibi acil toplumsal sorunlara çözüm bulmak, böylece, kitlelerin demokrasi ve değişim istemine cevap vermek şurda kalsın, tam anlamıyla 12 Eylül rejiminin bir devamı haline gelmiş, ANAP'laşmıştır.

Bu hükümet, Kürt sorunuyla ilgili olarak hem Türk, hem de uluslararası kamuoyunu çirkin ve tehlikeli biçimde yanıltmaktadır.

O, koca bir ulusun özgürlük sorununu bir PKK sorunu ve terör olayı gibi yansıtmak istiyor. Bugün PKK eliyle ortaya çıkan karşı şiddetin, devletin baskı politikasının ve yıllardır süregelen ağır ve pervasız terörünün sonucu olduğunu gizlemeye çalışıyor.

Bunca baskı ve haksızlık başka hangi sonucu verebilirdi?

Türk Devleti Kürdistan'da insan haklarını askıya almanın, sivil halk üzerindeki baskıyı kat kat arttırmanın, köy ve kasabaları yakıp yıkmanın, halkı katletmenin, sürmenin gerekçesi olarak da PKK'nın eylemlerini gösteriyor ve kamuoyuna, teröre karşı savaşıyormuş imajını vermeye çalışıyor. Bu tam bir yalan ve ikiyüzlülüktür.

Kürt Sorunu Bir Terör Olayı Değil, Baskı Altındaki Bir Ulusun Sorunudur

Oysa sorun, ağır baskı ve sömürü altındaki bir ulusun sorunudur, onun haklı mücadelesidir. Sorun PKK'dan önce vardı ve PKK yok olsa bile bu sorun varolmakta devam edecektir. Çağımızda eşine az rastlanır bu baskı ve sömürüyü yürüten ise Türk devletinden başkası değildir. Sorunun çözümü açıktır, basittir: Kürt halkına hakları tanındığı zaman ortada hiçbir sorun kalmayacaktır.

Oysa Türk devleti böylesine çağdaş, adil, barışçı bir çözüme kapıyı kapamakta ısrar ediyor. O, bilinçle ve inatla Kürt halkını silaha sarılmaya, dağa itiyor. Böylece tank ve toplarını, uçaklarını, dev ordu ve polis mekanizmasını kullanmak, Kürdistan'da insan haklarını askıya alıp terör estirmek için gerekçeler buluyor.

Dünya ve Türk kamuoyu bu çirkin oyuna artık dur demelidir.

Hükümet Kürt Düşmanlığını Kışkırtıyor

Son dönemde çok daha tehlikeli bir gelişme de, rejimin Türk halkı arasında bilinçli şekilde kışkırttığı Kürt düşmanlığıdır. O, izlediği baskı politikası sonuç vermedikçe, geri teptikçe, içine düştüğü çıkmazın verdiği hırçınlıkla, çok daha iğrenç yol ve yöntemlere başvuruyor. Türk kamuoyunu Kürt halkına karşı şartlandırıyor; böylece iki ulusun, Türkiye ve Kürdistan boyunca boğazlaşmasına açık bir ortam hazırlıyor.

Türk hükümeti sorumsuzca bir tutum içindedir. O, ateşle oynuyor.

Türk burjuva basını, sözde aydınları ise bu tehlikeli gidişe çanak tutuyorlar. Onlar da, şovenizmi ve Kürt düşmanlığını kışkırtarak gelecekte yeralabilecek çok daha vahim olaylara zemin hazırlıyorlar.

Bu sorumsuzca tutumdan dolayı hükümeti ve bu politikaya destek veren herkesi uyarıyoruz. Bu tutulacak yol değildir. Bunun sonuçları, bu tür kışkırtıcılar da dahil, herkese zarar verebilir ve hem Kürt, hem Türk toplumu bakımından tahmin edilemez acı ve kayıplara yol açabilir.

Ateşle oynamayın! Sorunun çözümü için çağdaş, barışçı, adil yol ve yöntemler varken suyu böylesine yokuşa sürmeyin.

Barışçı ve Adil Bir Çözüm Mümkündür

Partimiz, başından beri, Kürt ve Türk halklarının daha fazla acı çekmemesi, boş yere kan dökülmemesi, ülkenin yanıp yıkılmaması ve ulusal kaynakların heder olmaması için, Kürt sorununun barışçı ve adil bir çözümünden yana oldu ve bu politikayı kararlılık ve sorumlulukla 18 yıldır sürdürdü.

Kürt ve Türk toplumlarının geniş kesimlerinin özlem ve isteklerine uygun düştüğüne kuşku olmayan bu çaba ve gayret-

lere, Kürt ulusal mücadelesinin günümüzde ulaştığı boyutlara ve uluslararası planda oluşan olumlu havaya rağmen, Türk yönetimi hala Kürt halkına haklarını tanımaya ve sorunun barışçı çözümü için yolu açmaya yanaşmıyor. O iki halkın eşitliğine ve yanyana kardeşçe yaşamasına razı değil. O halkımıza, ortaçağa özgü bir baskı rejimini, zulmü, açlık ve gözyaşını reva görüyor; özgürlük ve eşitlik istemine kıyım ve sürgünle cevap veriyor; şiddeti tırmandırıyor ve kan döküyor.

Osmanlı'nın son döneminde olduğu gibi, Cumhuriyet dönemi boyunca da aralıksız sürdürülen bu politika, Kürt halkına olduğu kadar Türk halkına da büyük zararlar vermiştir. Bu politika, ülkede genel olarak baskının, gericiliğin, şovenizmin ve militarizmin güçlü olmasının bir nedenidir. Bu politika, demokratik bir toplum kurmanın önündeki en ciddi engeldir.

Kürt sorununu eşitlik temelinde çözemeyenler ülkeye demokrasiyi de getiremezler.

Baskı ve terörün dozajını daha da arttırarak sonuç alma umudu ilkel, çılgınca ve boşuna bir çabadır. Sorunun çözümü için, Kürt halkının haklarını tanıyarak eşitlik temelinde bir çözüm bulmaktan başka yol yoktur. Her halk gibi Kürt halkı da kendi kaderini özgürce belirlemelidir.

Bu, Kürt halkı bakımından bağımsız bir devlet ya da eşitlik ilkelerine dayalı bir federasyon olabilir.

Azrailden korkar gibi, bir Kürt devletinden korkmak için neden yoktur. Her özgür halk gibi Kürtler de pekala bağımsız, ayrı bir devlet halinde yaşayabilirler ve böyle bir yol seçmeye hakları vardır. Ama belli tarihi koşullarda Türk, Arap veya Fars halklarıyla bir federasyon biçiminde yaşamayı da seçebilirler.

Partimiz, böylesine ikili bir çözüme açık olduğunu başından beri dile getirmiştir. Eğer Türk yönetimi eşitlik ve kardeşliğe evet derse, iki halkın eşitliğine dayalı bir Kürt-Türk federasyonunu oluşturmak pekala mümkündür.

Ama siz eşitliğe evet demezseniz, biz de ulusal baskıya, boyunduruğa evet demeyiz.

Siz baskıyı sürdürmek için savaşmayı, ölmeyi göze alırsanız, biz de özgür olmak için meşru olan her araçla direniriz.

İşte herşey bu kadar açık. Türk halkına ve dış kamuoyuna yalan söylemenin, teröre karşı savaşıyorum demenin haklı bir yanı yoktur.

Gerilimi Düşürmek ve Diyalog Yolunu Açmak İçin Atılması Gereken İlk Adımlar

Partimiz, şiddetin karşılıklı olarak durması, ülkede gençlerin ve masum insanların kanının akmasına bir son verilmesi, ulusal kaynakların heder olmaması ve Kürt sorununa barışçı çözüm yolunun açılması için birçok kez öneriler yaptı. Bugünkü kötü durumun sorumlusu Türk yönetimidir ve durumun iyileşmesi için onun, şu ilk ve ciddi adımları atması gerekir:

*** Kürdistan'da devlet terörüne, işkenceye son verilmeli;**

*** Olağanüstü hal kaldırılmalı;**

*** Özel timler bölgeden çekilmeli; koruculuk sistemi dağıtılmalı;**

*** Bir genel af çıkarılmalı;**

*** Yurttaşlıktan çıkarılanlara hakları geri verilmeli;**

*** Kürt yurtsever partileri dahil, tüm politik örgütlere yasal çalışma hakkı tanınmalı;**

*** Kürt dili, basın-yayında, eğitim alanında ve resmi işlemlerde tam olarak serbest bırakılmalı;**

*** Kürdistan'da kışla, karakol ve hapishane yapımına son verilmeli, bunlara harcanan paralar Kürdistan'ın onarımı için harcanmalı.**

Bunlar atılması gereken ilk ve acil adımlardır; gerilimi düşürüp diyalog yolunu açabilir.

Açık söyleyelim ki, hükümet politikasının değişeceği konusunda hiç iyimser değiliz. Belli ki bu hükümet ve belki bunu izleyecekler de, gerçekler ve çözülmeyen sorunlar onları saf dışı edinceye kadar, bu çıkmaz sokakta, adeta körükörüne yürümeye devam edeceklerdir.

Kürdistan'ın ve Türkiye'nin emekçi ve yurtsever halkı!
Demokratlar, aydınlar, barışseverler!
Tüm namuslu insanlar!

Sorunların çözümünü o sorunları yaratanlardan, haksızlardan ve zorbalardan bekleyemeyiz. Sorunların çözümü için her iki toplumun tüm namuslu, onurlu, devrimci, demokrat ve barışsever insanlarının elele vermesinden başka yol yoktur. Demokratik bir Türkiye'nin ve özgür bir Kürdistan'ın gerçekleşmesi buna bağlıdır. Her iki halk bakımından refahın ve barışın gerçekleşmesi de buna bağlıdır.

Kürt halkı kendi üzerinde yüzyıllardır süregelen boyunduruğa son vermeye, haklarını almaya ve kendi ülkesi Kürdistan'da özgür ve insanca bir yaşam kurmaya kararlıdır. Bunu önlemeye hiç kimsenin gücü yetmeyecektir.

Kürt halkı hiç kimsenin yurdunu bölüp parçalamaya niyetli değildir. O, her onurlu ulus gibi, kendi ülkesinde özgür yaşamak, kendi kendini yönetmek istiyor. O, Birleşmiş Milletler ilkelerinin, AGİK Sözleşmesi'nin, Paris Şartı'nın kendi durumuna da uygulanmasını istiyor. Bunun, başka

halklar gibi, kardeş Türk halkına da hiçbir zararı yoktur.

Kürt halkına haklarını tanımamakta ve barışçı çözüm yolunu açmamakta ısrar eden, koca bir ulusun kurtuluş mücadelesini belli bir örgütün kişiliğine indirgeyip bir terör olayı gibi göstermeye yeltenen Türk hükümeti, ülkede dökülen kanın, yıkımın ve her iki halkın çektiği acıların tek sorumlusudur.

Bu politika, ülkede şiddeti tırmandırmaktan ve bunalımı arttırmaktan başka sonuç vermeyecektir. Bu politika devam ettiği sürece, şiddet çok daha geniş toplum kesimlerini saracak, ülke Lübnanlaşacaktır.

Günümüzde, bazı dillere sakız olan "terörle birlikte yaşama" önerileri, bu çıkmaz politikada ısrara yönelik, son derece sorumsuzca ve ilkel bir anlayışı gösteriyor. Çağdaş, barışever ve sorumlu her insana yaraşan, soruna adil bir çözüm aramak ve böylece ülkenin Lübnanlaşmasının da önüne geçmektir.

Diğer yandan, bu politika devam ettiği sürece, Kürt halkı ve onun yurtsever örgütleri bakımından, varlığımızı, ülkemizi, onurumuzu ve haklarımızı savunmak için, meşru olan her yöntemle direnmek, doğal olmaktan da öte, zorunludur. Partimiz de, bu alanda üstüne düşeni yapmakta tereddüt etmeyecektir.

Kürdistan Sosyalist Partisi, olayların giderek çığırından çıktığı bu aşamada, birkez daha Türk halkını, onun ilerici, demokratik ve barışsever güçlerini, Türk aydınlarını, hükümetin bu çağdışı politikasına dur demeye, Kürt halkı tarafından uzatılan barış ve kardeşlik eline yanıt vermeye çağırır.

Yiğit ve direngen Kürdistan halkımız! Yurtsever partiler! Tüm yurtsever insanlar, aydınlar!

Kölelik zincirlerini bir an önce kırmak, halkımızı ulusal boyunduruktan, ülkemizi yıkımdan kurtarmak için tüm halkın, tüm yurtsever güçlerin birliğine ve bağımsız, sorumlu, ileri görüşlü bir politik önderliğe bugün herzamankinden daha çok ihtiyacımız var.

Sömürgeci rejimin halkımıza yönelik acımasız terörüne karşı durabilmek, onun oyunlarını bozmak, onu ulusal ve uluslararası planda tecrit etmek için de birliğe ihtiyacımız var.

Ancak böylesi bir birlikle halka güven verebilir, onun tüm güçlerini seferber edebilir ve uluslararası planda da yeterince ciddiye alınır bir güç ve seçenek yaratabiliriz.

Yurtsever güçlerin böylesi geniş bir ortak cephesini yaratmak için tüm ulusal partilere, tüm aydınlara, tek tek yurtseverlere büyük sorumluluk ve görev düşüyor. Bunun için yeni bir anlayışa, yurtsever partiler arasında uygarca ve demokratik ilişkilere gerek var. Yurtsever örgütleri hasım ya da düşman görme, kardeş kanı dökme ve doğal eleştiri sınırlarını aşan düşmanca karalama ve suçlamalar gibi, geçmişte yurtsever harekete ciddi zararlar veren, birliğin önünde engel olan ve ancak düşmanın işine yarayan yol ve yöntemlere son verilmelidir.

Büyüklü küçüklü hiçbir parti ve örgüt, ortak çalışmayı benimsediği ve diğer yurtsever örgütlere karşı düşmanca bir tutum izlemediği sürece birliğin dışında kalmamalıdır. Birlik zaferin koşuludur.

Geçmişte Kuzey Kürdistan'da birlik konusunda yapılan çalışmaların deneyiminden yararlanarak ve yanlışlardan dersler çıkararak, birliği mücadelenin her alanında ve en başta ülke zemininde, adım adım ve sabırla örgütlemek gerekir.

Kürdistan Sosyalist Partisi, bu amaçla tüm yurtsever partilere, gruplara, tek tek yurtseverlere çağrıda bulunur, Yurtsever güçlerin ortak cephesi için çaba göstermelerini ister.

Sömürgeci rejime karşı tüm ulusal güçleri birleştirelim.

Yurtsever güçler arasında hasmane tutuma, kardeş kavgasına hayır!

Birlik için çalışalım ve düşmanı değil, halkımızı ve dostları sevindirelim!

Yiğit Kürdistan halkımız! Emekçiler, sosyalistler, yurtsever aydınlar! PSK'nın mücadeleci üyeleri ve yandaşları!

Kürdistan Sosyalist Partisi, 18 yıldır sömürgeci rejime ve her türden gericiliğe, baskıya ve sömürüye karşı, özgürlük, demokrasi ve sosyalizm doğrultusunda yılmaz, kararlı bir mücadele yürütüyor. O, 3. Kongresini de başarıyla sonuçlandırdı; eksiklerini tartıştı, kendisini yeniledi ve geleceğe yönelik önemli kararlar aldı.

PSK yeni döneme daha kararlı, coşkulu bir mücadele ruhuyla giriyor. Biz, halkımızın özgür geleceğine ve insanlık için gerçekten adil ve barışçı bir geleceğe olan inançla savaşıyoruz. Bu nedenle de, mücadelenin acıları ve sıkıntıları ne denli büyük olursa olsun mutluyuz.

Davamız haklıdır ve kazanacağımıza kuşku yoktur.

Kürt sorunu çözüm için artık tarihin gündemine girmiştir ve hiçbir güç bugünkü kölelik ilişkilerini daha uzunboylu sürdüremez.

Kürt halkı 21. Yüzyıla özgür bir halk olarak girecektir.

*** Yaşasın Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesi!**
*** Yaşasın Kürdistan Sosyalist Partisi!**

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) Genel Sekreteri Kemal Burkay:

"BİRLİK ZAFERİN KOŞULUDUR"

Partiya Sosyalist a Kurdistan (PSK)'ın 18. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle Almanya'nın Köln kentinde düzenlenen gecede, partinin Genel Sekreteri Kemal Burkay da bir konuşma yaptı. PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay'ın yaptığı konuşmayı aşağıda sunuyoruz. DENG

Değerli konuklar, yoldaşlar, dostlar!

Partimizin 18. kuruluş yıldönümü nedeniyle düzenlenen toplantıya hoş geldiniz.

18 yıl bir partinin yaşamında kısa süre değildir.

Bu 18 yıl, ulusal kurtuluş, demokrasi, barış ve sosyalizm mücadelesiyle dolu olarak geçti.

Bu 18 yıl, acımasız, pervasız bir baskı ve zulüm rejimine karşı direnişle dolu olarak geçti.

Onlarca arkadaşımız, bu barbar rejimin polisi, ya da maşaları tarafından ya sokakta kurşunlandı, ya da işkence çarklarında can verdiler. Onları birkez daha saygıyla anıyorum.

Yüzlerce yoldaş ve sempatizanımız zindanlarda, işkence çarklarında sağlıklarını yitirdiler.

Bir bölümümüz yurt dışına çıkmak zorunda kaldık, yurttaşlıktan çıkarıldık.

Rejim halkımızın, partimizin ve öteki yurtsever parti ve örgütlerin üzerinde estirdiği bu baskı ve zulümle mücadelemizi durdurabileceğini sandı.

Kürt ulusal hareketini ezmeye, kökünü kurutmaya yeltendi. Ve o bu umutsuz, zavallıca çabayı bugün de varhızıyla sürdürüyor.

Ne var ki sömürgeci rejiminin bu çabaları boşunadır.

Ulusal mücadele, düşmana inat yığınları sardı. Partimiz bugün de ayaktadır. Haklı amaçlar için, özgürlük ve barış için, sömürüsüz ve adil bir düzen için savaştık, savaşıyoruz, savaşacağız.

Yoldaşlar, dostlar,

PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay

Bu 18 yıl içinde, sömürgeci rejim, bir yandan partimizi ezmeye çalışırken, diğer yandan görüşlerimizi ve faaliyetlerimizi kamuoyundan gizlemek için ne lazımsa yaptı. Bize enformasyon boykotu uyguladı ve bunu sürdürüyor.

Tüm bunlara rağmen, Partimizin Kürdistan ve Türkiye politikasında etkin bir rol oynadığını ve bugün de oynamakta olduğunu söylemek hakkımızdır.

Biz tarihi kendimizle başlatmıyoruz. Bizden önce ulusal kurtuluş mücadelesine emek vermiş, hayatlarını adamış ve yüzbinlerce kurban vermiş kuşakların, yurtseverlerin yaptıklarını saygıyla anıyoruz.

Biz onlardan devraldığımız bayrağı yükseltiyor ve ileri taşıyoruz.

Partimiz Türkiye Kürdistanı'nda, ulusal sorunun ekonomik, sosyal ve kültürel tüm boyutlarıyla ortaya konmasında, sömürgecilik ilişkisinin aydınlatılmasında, ulusal demokratik devrim hedeflerinin belirlenmesinde, yığınların bilinçlenmesinde ve örgütlenmesinde önemli ve öncü nitelikte bir rol oynadı.

Özgürlük Yolu ve Roja Welat birer aydınlatma ve örgütleme aracı olarak ve aynı zamanda halkımızın diline kültürüne yaptıkları katkılarla toplumu dalgalandırdılar.

Partimiz Kürt dili ve tarihiyle ilgili olarak ve aynı zamanda Kürtçe yayınladığı eserlerle sömürgeci rejimin kurduğu barajda önemli gedikler açtı.

Partimiz Kürdistan ve Türkiye'de işçilerin ve öteki emekçi kesimlerin örgütlenmesine değerli katkılar yaptı. O, demokratik eğitime ve Kürt diline ilişkin olarak TÖB-DER'in aldığı kararlarda önemli bir pay sahibi olmanın onurunu taşıyor.

Partimiz, üyelerini bağımsız aday gösterip tümüyle devrimci ve yurtsever bir kampanya sonucu, 1977'de Diyarbakır'da, 1979'da ise Ağrı'da belediye başkanlığı seçimlerini kazandı. Bu, genel olarak sol ve yurtsever hareket bakımından önemli bir başarı idi.

Partimiz 1980 öncesi, Kürdistan'daki bazı işçi grevlerini başarıyla yönetti.

Partimiz, 12 Eylül öncesinde, sömürgeci rejimin Kürt ulusal sorununu yanlış kanallara yöneltme ve terörize etme çabala-

rına, tırmanan faşizm tehlikesine dikkati çekti, buna karşı ulusal ve demokratik güçlerin ortak cephesi için yoğun çabalar gösterdi.

Partimiz 12 Eylül'den itibaren, ülkenin başına çöken faşist rejime karşı yurt içinde ve dışında güçlü bir teşhir kampanyası yürüttü.

Partimiz, Kürt ulusal hareketinin sesini uluslararası planda duyurmak, Kürdistan'ı bölen güçlerin zorbalığını anlatmak ve dayanışma sağlamak için yoğun bir çaba gösterdi.

Biz başından beri, özgürlük, demokrasi, barış ve sosyalizm için, Türk halkının devrimci ve demokratik güçleriyle dayanışmaya büyük değer verdik. Bugün de aynı tutumu sürdürüyoruz.

Biz başından beri, özgürlük, demokrasi, barış ve sosyalizm için uluslararası planda emekçi yığınlara, ilerici ve demokratik güçlere, ulusal kurtuluş hareketlerine destek verdik. Bu enternasyonalist tutumumuz bugün de devam ediyor ve bundan gurur duyuyoruz.

Biz bugün de sömürü ve zulmün, baskının, eşitsizliğin her türlüsüne karşıyız, adil ve ileri bir düzenden yanayız.

Biz, halkımızın Kürdistan'ın diğer parçalarında yürüttüğü kurtuluş mücadelesine elimizden geldiğince destek verdik. Bu parçalardaki yurtsever örgütlerle kardeşçe ve sıkı ilişkilerimiz vardır. Bundan da gurur duyuyoruz.

Bu 18 yıl içinde deneysizlikten gelen yanlışlar da yaptık ve bu yanlışları çeşitli vesilelerle ve açık yüreklilikle dile getirdik.

Yoldaşlar, dostlar,

Partimiz bugün de, yurt dışındaki çalışmalarıyla olduğu gibi, yurt içinde, asıl mücadele alanında da ayaktadır.

O, legal, yarı-legal ve illegal tüm araçları ustaca kullanıp halkımızın kurtuluş mücadelesindeki yerini korumakta, yığınlara yol göstermektedir.

Partimiz kısa süre önce 3. Kongresini yaptı. Ulusal ve uluslararası planda son önemli gelişmeleri tartıştı, bu gelişmelerin ve yeni durumun ışığında politikasını gözden geçirdi, sosyalizme yönelik görüşlerini yeniledi, programını yeniden düzenledi ve geleceğe yönelik önemli kararlar aldı.

Partimiz bu kongrede sosyalizme, yani emekçilerin davasına, yani gerçek anlamda özgür, adil, eşitçi özetle yaşanası bir düzene olan inancını birkez daha vurguladı.

70 yıllık deney başarısızlıkla

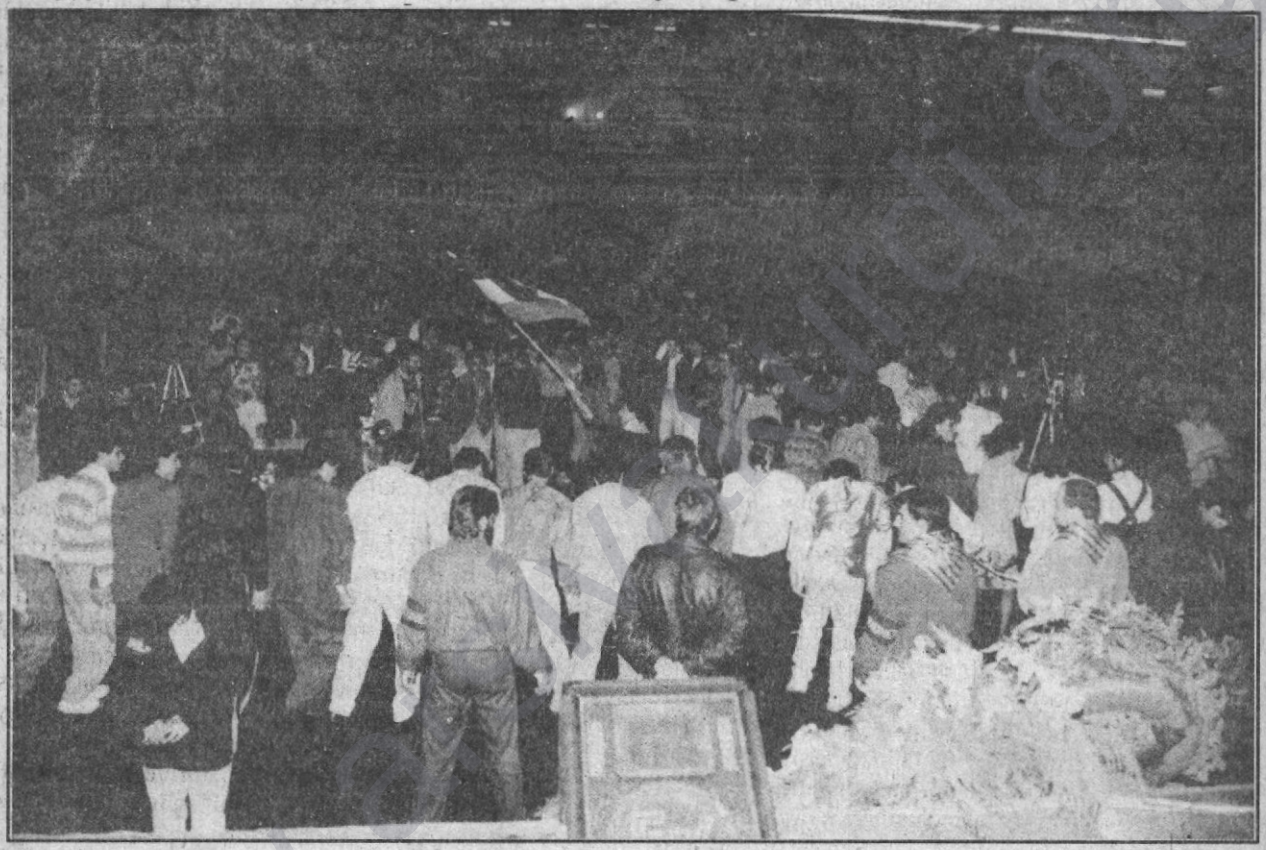

Kitleler, "Bıji PSK" diye haykırdılar. *(Foto-DENG)*

sonuçlandı. Bugün bir geriye dönüş yaşanıyor. Ama sosyalizm ölmedi. O insanlığın geleceğidir. Sosyalizme giden yol inişli çıkışlıdır. İnsanlık, kişinin kişiyi sömürmediği, ezmediği bu adil, barışçı ve gerçek anlamda özgür düzene elbet varacak. İnsanlığın bu güzel geleceğine en küçük bir kuşku duymuyoruz.

Diğer yandan, 70 yıllık uygulamanın vardığı sonuçlardan önemli dersler de çıkardık. Sosyalizme yönelik görüşlerimizi yeniledik. Zaman içinde yanlışlığı anlaşılan ya da eskiyen kimi görüşleri bıraktık.

Ülke ve dünya kamuoyu önünde birkez daha ilan ediyorum: Türkiye bir federasyona varsa biz de varız. Biz, kan dökülmesini istemiyoruz. Biz iki halkın da acı çekmesini, ülkemizin yanıp yıkılmasını, kaynakların telef olmasını istemiyoruz. 18 yıllık politikamız bunun kanıtıdır.

Vardığımız sonuçların en önemlisi, sosyalizmin ancak çok partili, özgür, demokratik bir toplumda gerçekleşebileceğidir. Halk çoğunluğunun istemi, desteği ve katkısı olmaksızın sosyalizm kuruamaz.

Bunun içindir ki 3. Kongreye yenilenme kongresi diyoruz.

Böylece Partimiz bir dönemeçten başarıyla geçti. Birliğini korudu ve bir uçtan diğer uca savrulmadı.

Geçmişte olduğu gibi bugün de Partimizin önündeki ilk ve büyük hedef ulusal demokratik devrimdir. Yani Kürdistan'ın sömürgeci boyunduruğundan kurtulması, köklü bir toprak reformu, ulusal ekonomi ve kültürün inşası, demokratik bir toplumun yaratılması..

Diğer yandan, ülkede durum düne göre büyük çapta değişmiştir. Sömürgeci rejim Kürt sorununu terörize etmeyi başardı.

O bugün, sorunu iç ve dış kamuoyuna bir terör olayı gibi göstererek halkımıza yaptığı zorbalıkları, Kürdistan'da yürüttüğü kirli savaşı haklı göstermeye çalışıyor.

Rejim, Kürdistan'da pervasızca kan döküyor, işkence ediyor, halkımızı göçe zorluyor. Kürdistan ateş altındadır.

Bu duruma nasıl gelindiğini biliyoruz. Rejim, daha 1960'lı yıllarda kitlesel biçimde gelişen Kürt ulusal hareketini, baskı ve kışkırtma ile yanlış kanallara, zamansız silahlı eylemlere yöneltti.

Öyle olmasaydı, Kürt ulusal hareketinin bugün çok daha kitlesel ve örgütlü olacağına, rejimi ulusal ve uluslararası planda köşeye sıkıştıracağına kuşku yoktu.

Bu nedenledir ki, Partimizin geçmişten beri politik çalışmaya ağırlık vermesinin, sömürgeci rejimin plan ve oyunlarına karşı yaptığı uyarıların ne derece doğru olduğu şimdi anlaşılıyor.

Ancak, ne yazık ki, bu oyunların önünü almak mümkün olmadı. Kürt ve Türk solu, yurtsever ve demokratik hareket, bir bütün olarak yeter sorumluluğu, ileri görüşlülüğü gösteremedi, kendi arasında birlik sağlayamadı ve rejimin provokasyonlarına karşı doğru bir tutum alamadı. Bu nedenle olaylar sömürgeci rejimin istediği doğrultuda gelişti.

Şimdi ise durum değişmiştir. Ülkemizde bir kaos yaşanıyor. Sömürgeci rejim, 70 yıllık inkar ve terör politikasını inatla ve ısrarla sürdürüyor. O, Kürt halkına haklarını tanımazken, polis ve ordu terörüyle Kürt ulusal hareketini bastırmaya çalışıyor.

Bu politikanın geçmişte olduğu gibi gelecekte de olumlu hiçbir sonuç vermeyeceği, sorunu çözmeyeceği, aksine, yangını daha da büyüteceği ve her iki halk açısından da daha fazla acıya yol açacağı açıktır.

Sömürgeci rejim PKK'nın eylemlerini bahane ederek suyu yokuşa sürüyor. Böylece o hem kendisini, hem halkı aldatıyor.

Oysa bugünkü kanlı terör ortamının sorumlusu ondan başkası değildir. 70 yıllık inkar ve terör politikası başka sonuç veremezdi.

Bu durumdan nasıl çıkılacak?

Sorunun bir tek çözüm yolu vardır; o da, bugünkü zorbalık politikasına son verilmesi ve Kürt halkına en meşru, en doğal haklarının tanınmasıdır.

Kürt halkı da her halk gibi kendi kaderini özgürce belirlemelidir.

Sömürgeci rejim bizi, Kürt ulusal hareketini ayrılıkçılıkla suçluyor.

Oysa, Kürt halkı küçük bir azınlık değil, ülkesi parçalanmış 30 milyonluk bir ulustur. Her halk gibi bizim de, kendi ülkemizi özgür kılmak, birleştirmek, kendi devletimizi kurmak hakkımızdır. Ama biz, eşitlik temelinde birlikte yaşamaya da varız.

Ülke ve dünya kamuoyu önünde birkez daha ilan ediyorum: Türkiye bir federasyona varsa biz de varız.

Kıbrıs'taki yüzbin Türk için istenen haklar, Kuzey Kürdistan'daki sayıca 15 milyonu aşkın Kürt halkına da tanınmalıdır.

Biz, kan dökülmesini istemiyoruz. Biz iki halkın da acı çekmesini, ülkemizin yanıp yıkılmasını, kaynakların telef olmasını istemiyoruz. 18 yıllık politikamız bunun kanıtıdır.

Şiddetin durması ve sorunun barışçı çözümüne yolun açılması için ısrarlı önerilerde bulunduk. Bir kez daha tekrarlıyayım:

* Kürt halkına karşı yürütülen devlet terörüne, kitlesel tutukla-

malara, işkencelere, kıyımlara, sürgünlere, özetle bu kirli savaşa son verilmeli.

* Olağanüstü hal, köy koruculuğu sistemi kaldırılmalı; özel timler dağıtılmalı.

* Genel af çıkarılmalı; zindandakiler çıkmalı ve yurt dışındakiler dönebilmeli.

* Partimiz dahil, yasaklı durumda olan tüm politik partiler yasal çalışma hakkına kavuşmalı.

* Kürtçe okullar açılmalı; Kürt dili basın alanında, radyo ve televizyonda ve resmi işlemlerde özgürce kullanılmalı.

* Silaha, kışla ve karakollara, zindanlara harcanan dev paralar Kürdistan'ın onarımı için, işyeri, konut, okul ve sağlık için harcanmalıdır.

Bunlar atılması gereken ilk ve acil adımlardır.

Türkiye'nin demokratikleşmesi ve ülkeye barış gelmesi, Kürt halkının özgürleşmesi ile sıkı sıkıya bağlantılıdır.

Ülkelerimizin diğer temel sorunlarının çözümü, bir bütün olarak ekonomik, sosyal ve kültürel gelişme de buna bağlıdır.

Ne yazık ki sömürgeci rejim, bu çağrılara kulak asmıyor. O, terörü tırmandırarak sonuç alma çılgınlığına devam ediyor.

Bu politika bu hükümetin de, onu izleyecek başkalarının da başını yiyecektir.

Bu politika Türk halkına da çok daha ağır acılar ve zararlar verecektir. Yalnız Kürdistan değil, Türkiye'de Lübnanlaşacaktır, Yugoslavya'ya dönecektir.

Bu çağdışı politikaya karşı çıkmak Türk halkının tüm emekçi, aydın, demokrat ve barışsever kesimlerinin görevidir.

Ancak, ne yazık ki, bu kesimlerin zaten zayıf olan sesi, ülkede giderek artan şovenizm dalgasında boğulmaktadır.

Bu durumda bizim için, Kürt halkının, toplumun tüm onurlu ve şerefli güçleri için, bu zulüm ve sömürü rejimine karşı meşru olan her araçla direnmekten başka yapacak birşey kalmıyor.

Evet, kan dökülmesini istemiyoruz. Barışçıyız. Ama köleliğe de evet demiyoruz. Özgür olmak için, ülkemizi bu zorbaların çizmeleri altından kurtarmak için ne lazımsa yapacağız.

Hangi bedeli ödemek gerekiyorsa ödeyeceğiz.

Yoldaşlar, Dostlar,

Bugün, Kuzey Kürdistan'da ulusal kurtuluş mücadelemiz çok çetin sorunlarla yüzyüzedir. Düşmanın saldırısı ağırdır. Ulusal kurtuluş adına ortaya çıkmış kimi güçler ise çok büyük yanlışlar yapmaktadırlar. Yaşam, halkımız bakımından çekilmez hale gelmiştir ve o bir çıkar yol arıyor.

Bu, umutsuz gibi görünen durumda kitlelere doğru bir yol ve seçenek sunmak bizim görevimizdir. Bu yol ve bu seçenek vardır.

Çıkar yol, yurtsever güçlerin doğru, gerçekçi bir politika üzerinde birliği ve ulusal direnişin çok yönlü örgütlenmesidir.

Halkımıza güven vermek, ulusal güçleri en geniş planda seferber etmek buna bağlıdır.

Uluslararası planda ciddiye alınmak, temsil gücü kazanmak ve geniş destek yaratmak buna bağlıdır.

Ancak böylesi bir birlik sömürgeci rejimi içerde ve dışarda köşeye sıkıştırabilir.

Birlik zaferin koşuludur.

Bu amaçla Partimiz, son kongresinde birliğe ilişkin yeni bir karar aldı ve tüm yurtsever güçlere çağrıda bulunuyoruz:

Birlik için yeni bir anlayış gereklidir. Yurtsever örgütler birbirlerinin varlığına saygı göstermelidir. Yurtsever örgütler arasında asla şiddete başvurulmamalıdır. İlişkiler uygarca olmalıdır.

Tüm güçler sömürgeci rejime karşı birleşmelidir.

Bazıları kendilerini tek devrimci ve yurtsever, kendileri dışında herkesi ise hain saymaktadırlar. Bu anlayış sakattır, ulusal güçlerin birliği önünde ciddi bir engeldir ve ancak düşmana hizmet eder. Bu anlayış terk edilmelidir.

Bu durumda bizim için, Kürt halkının, toplumun tüm onurlu ve şerefli güçleri için, bu zulüm ve sömürü rejimine karşı meşru olan her araçla direnmekten başka yapacak birşey kalmıyor. Evet, kan dökülmesini istemiyoruz. Barışçıyız. Ama köleliğe de evet demiyoruz. Özgür olmak için, ülkemizi bu zorbaların çizmeleri altından kurtarmak için ne lazımsa yapacağız.

Günümüzde yurtseverliğin ve ihanetin ölçüsü, ulusal güçlerin birliğinden yana olup olmamaktır.

Partimiz, tüm yurtsever partileri ve grupları, tek tek tüm yurtsever insanları, ulusal güçlerin birliği için çaba göstermeye çağırır.

Büyük-küçük tüm yurtsever parti ve gruplar birlik içinde yer almalıdır.

Yoldaşlar, değerli dostlar,

20. Yüzyılın tamamlanmasına şurada az bir zaman kaldı. İnsanlık 2000 yılının eşiğine yaklaşıyor.

Ne yazık ki, bugüne dek özgürlük, adalet ve eşitlik uğrunda, daha iyi bir dünya uğrunda verilen tüm kavgalara, çekilen tüm acılara rağmen, insanlık manzarası hala iç açıcı değil.

Tekniğin ve bilimin vardığı hayranlık verici, şaşırtıcı düzeye

rağmen, insanlık bugün çetin sorunlarla boğuşuyor. Bir yanda yiyecekler çöp kutularını doldururken diğer yanda yüzmilyonlarca insan açtır. Yüzmilyonlarca insan okumasız-yazmasızdır, öğretmensizdir, doktorsuzdur, bu güzelim ve geniş dünyada evsiz-barksızdır.

Bilginin ve tekniğin vardığı bu aşamada, insanlık çevresini sorumsuzca kirletiyor; toprağı, suyu, havayı bozuyor; yaşamı tüm canlılar için tehlikeli hale getiriyor.

Ve 2000 yılına yaklaşırken, bir yandan uygar kuşaklar olmakla övünüyor, diğer yandan hala savaşıyor, birbirimizi boğazlıyoruz. Bunun için akıl almaz öldürücü araçlar, uçaklar, bombalar, kimyasal ve biyolojik silahlar yapıyoruz.

2000 yılına yaklaşırken hala insan insanı hor görüyor. Avrupa, Amerika ve Güney Afrika'daki ırkçılık, yabancı düşmanlığı bugün de toplum yaşamını, barışı tehdit ediyor.

2000 yılına yaklaşırken dünyamızda hala tutsak uluslar var. Ve Kürt ulusu bunlardan biridir. Ülkemiz telörgüler, mayınlar, karakollar ve panzerlerle dörde bölünmüştür. Halkımız soykırımla yüzyüzedir.

Böyle bir dünya uygar olmakla övünebilir mi? Böyle bir insanlık akıllı olmakla övünebilir mi?

İnsanlık bu durumdan utanç duymalıdır.

Bu gidişle eğer geleceği yok etmezsek, kuşku olmasın ki gelecek kuşaklar bizi, zavallı vahşi atalar arasında sayacaklardır. Ve biz 20. yüzyılda yaşayanları, belki İsa'dan onbin yıl önce yaşayanlardan daha vahşi ve daha barbar sayacaklardır.

PSK'nın düzenlediği geceden bir görüntü. (Foto-DENG)

Yoldaşlar, dostlar,

Herşeye rağmen, bir Kürt ve bir insan olarak umutsuz değilim. Umutsuz değiliz. İnsanlık bu alacakaranlık dönemi elbet aşacaktır. Aklın ve sağduyunun sesi, karanlığın sesine, iyinin ve haklının sesi kötülüğün ve zorbalığın sesine elbet ağır basacaktır.

Biz atamız Zerdüşt'ün ateşini taşıyoruz. İnsanoğlunun eninde sonunda kendine yaraşır iyi, adil bir düzen kuracağına inanıyoruz.

Hiç kimsenin kuşkusu olmasın ki, Kürt halkı da kölelik zincirlerini kıracaktır ve bu artık tarihin gündemine girmiştir.

1991 yılından başlayarak, Kürt halkının yaşamında yeni bir pencere açıldı. Kar altından süren bir ilkbahar çiçeği gibi, Güney Kürdistan'ın bir parçasında özgür bir bölge oluştu ve ulusal bir yönetim kuruldu.

Kürt parlamentosunu, Kürt hükümetini, Kürt Federe Cumhuriyeti'ni saygıyla ve coşkuyla selamlıyoruz.

Onu korumak, güçlendirmek, yaşatmak için seferber olmalıyız.

Bir Azeri ozanının güzel sözüyle: "Bir kere yükselen bayrak düşmez".

Yoldaşlar, dostlar,

Kürdistan'ın baharı artık başlamıştır. Özgürlük rüzgarı Kürdistan'ın tüm parçalarını da saracaktır. Kışın ve karın çırpınışları artık boşunadır.

Kuşku olmasın ki 21. Yüzyıla özgür bir halk olarak gireceğiz.

İstediğimiz özgürlüktür, ekmektir, barıştır.

Kürdistan Sosyalist Partililer, dostlar,

Bunun için seferber olalım. Ulusal güçlerin birliği için, ulusal direnişin örgütlenmesi için seferber olalım. Yeni bir çoşkuyla, hınçla, umutla çalışalım.

Yurt dışındaki emekçi ve aydın kardeşlerimiz,

Ülkemizin kurtuluşu, halkımızın tüm halklar arasında başı dik, özgür bir halk olarak yaşaması, Kürdistan'da insanca, ileri bir yaşamın kurulması için size de büyük görevler düşüyor. Bu kavgaya daha büyük ölçüde omuz verin.

Öyle ki biz de özgür Kürdistan'a, insanlarımızın arasına gönül rahatlığıyla dönebilelim.

Kendi yurdumuzda iş ve ekmek sahibi olabilelim.

Herşey özgür ve demokratik Kürdistan için!

Hertişt bo welatê azad!

Yaşasın Kürt halkının ulusal kurtuluş mücadelesi!

Yaşasın Kürdistan Sosyalist Partisi!

Kürdistan Parlamentosu Başkanı Cevher Namık'ın Mesajı

Sayın PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay,

Sayın PSK Polit Büro'su,

Devrimci ve candan selamlar,

Partinizin 18. Kuruluş Yıldönümü nedeniyle, sizleri ve sizin şahsınızda partinizin kadolarını, üye ve sempatizanlarını kutlarız.

Bildiğiniz gibi Irak Kürdistanı halkının haklı talepleri için yürüttüğü sürekli mücadele, bir çok iniş ve çıkışlarla doludur. Irak rejiminin halkımızı yok etmek için kimyasal ve biyolojik silahlar gibi toplu imha silahlarına başvurduğu, Halepçe katliamı, "Enfal" ve benzeri cinayetleri işlediği bir dönemde, Kürdistan Cephesi kuruldu. Irak Kürdistanı halk güçlerinin birliği, mücadeleci Kürdistan Cephesi'nin oluşması, düşmanın planlarına karşı mücadelede kararlılık, uluslararası ve bölgesel ortamdan yararlanma ve kahraman halkımızın fedakarlığı, sadece Kürdistan tarihinde değil, aynı zamanda bölgede yaşanan en büyük hareketin nedenleridir.

Bu nedenle bugün halkımızın özgürlük mücadelesi yeni ve çok önemli bir aşamaya girmiştir. Siyasi ve uluslararası planda Kürt meselesinin ilerleme kaydetmesi, Kürdistan Parlamento Seçimleri ve Kürdistan hükümetinin kurulması, Kürt halkının onlarca yıldır yürüttüğü özgürlük mücadelesinin ürünüdür; ulusal bir kazanımdır; her ne pahasına olursa olsun başarılması ve korunması gereken kardeşlik duygularının, birliğin sembolüdür.

Kardeşler,

Irak Kürdistanı'nda yerleşen demokrasi, günümüzde kendini demokrasi, özgürlük ve insan haklarına saygı olarak dışa vuran uluslararası sürece uygundur. Sevindiricidir ki Kürt halkının mücadelesinin hedefleri, ilk kez uluslararası süreçle çakışıyor. Irak Kürdistanı'nda yerleşen demokrasi deneyi 3 şey tarafından tehdit ediliyor:

1- Kürt halkının içinde bulunduğu olumsuz ekonomik durum. Bu kötü ekonomik şartlar, ırkçı Bağdat rejiminin yıllardan beridir Kürt halkına karşı uyguladığı politikanın sonucudur. Köy ve kasabaların yüzde 90'nının yerle bir olması, iki milyondan fazla insanın toplama kamplarına zorla yerleştirilmesi, 200 bin Kürdün şehit olması ve bugüne kadar kendilerinden hiç bir haber alınamayan 182 bin Kürdün kaybolması, bu politikanın neticeleridir. Diğer yandan Bağdat rejiminin geçen yılın Kasım ayından başlayarak Kürdistan'a uyguladığı ambargo devam etmektedir. Ayrıca BM'nin Irak'a uyguladığı ambargo Kürdistan'ı da kapsamaktadır.

2- Bu yeni demokrasi deneyinin yüz yüze olduğu sorunlardan biri de, düşmanın uşaklarının yaptıklarıdır. Ki, Kürdistan'lı tüm yurtsever güçler tarafından mahkum edilmiştir ve bu sevindirici bir durumdur.

3- Tehdit, Kürdistan'ı istemeyenlerin işbirliği ve demokrasi deneyini yıkma çabalarıdır. Onların bu yaptıkları sadece bizim Kürt olmamızdan dolayı değil, aynı zamanda demokrasiden çok korkmalarındandır.

Sevgili Arkadaşlar,

Tüm yurtsever Kürtlerin malı olan bu demokrasinin, sizlerin yardımına ve işbirliğine ihtiyacı var.

PSK bu alanda içtenliğin ve işbirliğin örneğidir.

Sizleri tekrar kutlar, amaçlarınıza ulaşmayı dileriz.

Kürt Halkının Haklı Mücadelesine Zafer!

PSK'nin Mücadelesine Başarı!

Yaşasın Kürt halkı!

Yaşasın Kürdistan!

Cevher Namık Salim
Irak Kürdistanı Parlamentosu Başkanı

Prof. Server Tanilli'nin Mesajı

Strasbourg/28 Kasım 1992

Sevgili arkadaşlarım,

Kürdistan Sosyalist Partisi'nin 18. kuruluş Yıldönümünü kutladığınız bu gecede aranızda bulunamadığım için üzgünüm. Güzel dileklerimin yanı sıra, bir-iki düşüncemi de belirtmek isterim.

Kürtler, tarihin insafsızlıklarına en çok uğrayan bir halktır; çileli yürüyüşünden bunu anlıyoruz. Onları kurtuluşa götürecek olan ise, uzak görüşlü politikalar olacaktır. Bir "süreç" düşüncesinden uzak, kısa vadeli, dar ve sığ politikaların hiçbir katkısı olamaz.

Tarih ve yaşam, kısa görüşlere şans tanımamıştır.

Bugünkü adıyla "Kürdistan Sosyalist Partisi" içinde yer alan arkadaşlarımı, özellikle son kongreden sonra, işte bu uzak görüşlülüğün ve gerçekçiliğin hakkını alabildiğine veren bir çizgide görüyorum.

Gözlemlerimde yanılmamış olmayı isterim!

Kürt halkının kimliğine, bağımsızlığına, Kürt ve Türk halklarının kardeşliğine inanan bir arkadaşınız olarak, sizlere gelecekteki eylemleriniz için başarılar diliyor, hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum aziz arkadaşlarım.

Celal Talabani ve Mesut Barzani'nin Dılşad Barzani Tarafından Okunan Ortak Mesajı

Kürdistan Yurtsever Birliği ve Kürdistan Demokrat Partisi-Irak'ın temsilcisi olarak geceye katılan Dilşad Barzani, her iki liderin ortak mesajının yanı sıra, Kürdistan Parlamentosu ve Hükümeti'nin de mesajını okudu. Dilşad Barzani konuşmasına, PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay'ı, Parti üyesi ve yandaşlarıyla, geceye katılanları selamlayarak başladı. Böylesine bir geceye katıldığı için mutlu olduğunu belirten Barzani, PSK'nin 18. Yılını kutladı. Daha sonra aşağıdaki mesajı okudu:

Sevgili bacılar, kardeşler,

PSK'nin 18. kuruluş yıldönümü nedeniyle sizleri kutlarız. Başarılar dileriz. Bu toplantınızda bulunmak istiyorduk. Ama Kürdistan'ın durumu buna elvermedi. Davetiniz için çok teşekkür ederiz.

Sevgili bacılar, kardeşler,

Bu yıl Irak Kürdistanı'nda büyük değişiklikler meydana geldi:

- Kürt Parlamentosu için seçimler,

- Kürt yönetiminin oluşturulması,

- Federal devletin oluşturulması.

Bu büyük değişiklikler, çok önemli ve büyük adımlardı ve ülkemizin bağımsızlığını gösteriyordu. Bu yapılanlar sadece Irak Kürdistanı'yla sınırlı kalmazlar. Aynı şekilde tüm Kürdistan'daki halkımızın mücadelesine de bir destek, sevindirici bir müjdedir.

Irak Kürdistanı'ndaki mücadelemiz; birliğimizin, Kürdistan Cephesi'ni oluşturmamızın sayesinde bu büyük başarıya ulaştı. Birliğimiz sadece Irak Kürdistanı için değil, aynı zamanda tüm Kürdistan'da Kürt halkının kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesinde, işbirliğinde vazgeçilmez bir temeldir.

Sevgili bacılar, kardeşler,

Bizim politikamız ülkemizin ve halkımızın çıkarlarından kaynaklanıyor. Biz tüm parçalardaki halkımızın ulusal haklarını canı gönülden destekliyoruz.

Sevgili bacılar, kardeşler,

Ülkemizin ekonomik durumu kötüdür. Kürdistan'da yaşam güçtür. Ekonomik bir darboğazdan geçiyoruz. Düşmanımız ülkemizi kimyasal, biyolojik ve öteki tüm silahlarla yakıp yıkmıştır. 5 binden fazla köyümüz ve şehrimiz yerle bir edilmiştir. Üstelik ülkemiz, Irak rejimi tarafından ekonomik abluka altına alınmıştır. Bunun yanısıra, Irak ta Birleşmiş Milletler tarafından ekonomik ablukaya alınmıştır. İşte biz böylesi zor şartlarda yaşıyoruz. Bizim, hem halkımızın hem de dünyanın öteki halklarının yardımlarına çok ihtiyacımız var. Bu alanda bize yardım edeceğinizi umuyoruz.

Sevgili bacılar, kardeşler,

Biz sizinle olan dostluğumuzdan mutluyuz, övünç duyuyoruz. Sizlere başarılar dileriz. Arzumuz, hepimizin elele vererek Kürdistan'ımızda, özgürce ve mutluluk içinde yaşamamızdır.

Tekrar PSK'nın 18. kuruluş yıldönümünü kutlar, başarılar dileriz.

Yaşasın Kürt halkı ve Kürdistan!

Kürdistan Demokrat Partisi-İran'ın Mesajı

Paris, 28.11.1992

Kürdistan Sosyalist Partisi liderliğine,

Değerli arkadaşlar,

Biz, İran Kürdistanı Demokrat Partisi olarak, Partinizin 18. Yıldönümünü en içten duygularımızla kutlar; Kürt halkının kurtuluşu için yürüttüğünüz mücadelede başarılar dileriz. Bu sevinçli gününüzde sizinle birlikte olmaktan gurur duyuyoruz.

Bu zor şartlarda Türkiye Kürdistanı'nda Kürt halkının mücadelesini ileri götürmek için, sorumlu, devrimci, prensip ve siyasi ahlak sahibi bir parti salt gerekli değil; aynı zamanda bir zorunluluktu da. Böylesine bir parti, ilerici, barışçı açık ve net bir programa sahip olmalıydı; hem Kürt halkının kendi kaderini tayin hakkı için hem de Türkiye genelinde demokrasi için mücadele etmeliydi.

Bundan 18 yıl önce, Türkiye Kürdistanı'nda bilinçli, devrimci ve mücadeleci öncü kadrolar, bu zorunluluğu gördüler ve PSKT'yi kurdular; Kürt halkının özgürlüğü için, barış ve demokrasi için düzenli ve bilinçli bir mücadele verdiler. Türk devletinin baskı ve zorbalığına karşı koydular.

Geçen bu 18 yılda, ne ölüm ve işkence, ne baskı, zulüm, hapis ve vahşice saldırılar, yolunuzun üstünde bir engel olamadı, direnişinizi durduramadı. Doğru politikanız, Türkiye'nin ilerici güçlerinin, size ve Kürt halkına yardımcı olmasına yolaçtı.

Bu 18 yılda, ülkenin çetin koşullarında, (faşist cuntanın işbaşına gelmesi, Kürt halkına görülmemiş ve duyulmamış bir zulmün uygulanması) geri çekilmenin yanı sıra, ilerleme de olmuştur; ama durmak asla...

Partiniz, günlük pratikte, prensipli ve sorumlu bir parti olduğunu göstermiştir. Diğer parçalardaki Kürt halkının kaderiyle ilgilenmiş, İran Kürdistanı ve Irak Kürdistanı'ndaki Kürt halkına canı gönülden yardım etmiştir.

KDP-İran ve PSK arasında yıllardan beridir var olan içten ve derin dostluk, bu gerçeğin somut ifadesidir. Biz bu dostluktan övünç duyuyor, gelecekte dostluğumuzun daha da güçlenmesini umut ediyoruz.

Bir kez daha partinize, özgürlük, barış ve demokrasi mücadelenize canı gönülden başarılar diliyoruz.

KDP - İran Yurt Dışı Temsilciliği.

PSK 18. KURULUŞ YILDÖNÜMÜ KUTLAMA GECESİNE GELEN MESAJLAR

A. SELİM, KÖLN'DEN BİLDİRİYOR

Yabancı Örgüt ve Kişiler

* PASOK, Panhelenik Sosyalist Hareketi/Yunanistan
* Yeni Demokrasi Partisi/Yunanistan
* Alecos Alavanos, Avrupa Parlamentosu Sol ve İlerici Partiler Koalisyon Üyesi
* Fraktion Bündnis 90 / Grüne AL, Berlin-Almanya
* Sosyal Demokrat Parti Parlamento Grubu/İsveç
* Heidrun Alm-Merk, Nidersachsen Eyaleti Adalet Bakanı/Almanya
* Uta Zapf, SPD Federal Parlamento Milletvekili/Almanya
* Dr. Ursula Fischer, PDS/Linke Liste Federal Parlamento Milletvekili/Almanya
* Dr. Mirella Galletti, Gazeteci-Yazar/İtalya
* Waltraud Schoppe, Aşağı Saksonya Eyaleti Kadın ve Aile Bakanı/Almanya
* Marlene Lenz, CDU Avrupa Parlamentosu Üyesi/Almanya
* Dr. Laura Schauder, Gazeteci-Yazar/İtalya
* Türkiye Komünist Emek Partisi Avrupa Komitesi

Kürdistanlı Örgüt ve Kişiler

* Kürdistan Ulusal Parlamentosu/Erbil, Irak Kürdistanı
* HEVGIRTIN-Partiya Demokrat a Kurdıstanê
* YEKBÛN-Partiya Yekbûyi ya Gel a Kurdıstan/Komita Ewrupa
* KAWA
* Partiya Demoqrata Kurd ya Yekbûyi lı Suriyê (PDKYS)
* Partiya Hevgırtına Gelê Kurd lı Suriyê/Lıqê Elmanya
* Rızgarixwazên Neteweyên Kurdıstan (RNK), Berpırsiyariya Ewrupa
* Partiya İslamiya Kurdıstan (PİK)
* Yekıtiya Nıviskar û Hunermendên Kurdıstan
* Yekıtiya Jınên Kurdıstan (KOMJIN)
* Yekıtiya Cıwanen Kurdıstan (KOMCIWAN)
* Yekıtiya Komelên Kurdıstan (KOMKAR)
* KOMKAR-Swêd
* Komela Yekgırtiyi Kurd lı Hollanda
* Komela Kurdên Australia
* Federasyona Komelên Kurdıstan lı Swêd
* Komela Kurdên New South Wales/Australia
* Cıvata Kurd lı Almanya
* Komela Demoqratên Kurdên Suriyê
* Kurdistan Kultur und Beratungszentrum/Karlsruhe
* Avusturalya PSK üye ve sempatizanları
* Danimarka PSK üye ve sempatizanları
* İsveç PSK üye ve sempatizanları
* Hollanda PSK üye ve sempatizanları
* Fransa PSK üye ve sempatizanları
* İngiltere PSK üye ve sempatizanları
* Yunanistan PSK üye ve sempatizanları
* Dr. Omar Sımo, Serokê Yekıtiya Doktorên Kurd lı Ewrupa
* Mehemed Malmisanıj, Nıviskar-Rojnamevan/Swêd
* Mardin, Van, Malatya, Diyarbakır, Ergani, Lice, Kulp, Urfa, Ağrı, Doğubayazıt, Bulanık, Malazgirt, Erzurum, Iğdır, Adana, Ankara, İstanbul, İzmir, Konya, Cihanbeyli, Kulu PSK üye ve sempatizanları.

PSK Genel Sekreteri Kemal BURKAY:

"TEZLERİMİZİ DIŞ DÜNYAYA İYİ ANLATMAK GEREKİR"

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK) geçtiğimiz Ekim ayında 3. Kongresini yaptı. Kongre sonrası, PSK'nın 18. Kurulu Yıldönümü nedeniyle 28 Kasım'da Köln'de bir merkezi kutlama toplantısı düzenlendi. Buna altı bini aşkın bir kitle katıldı. PSK Genel Sekreteri Kemal Burkay, ayrıca, çeşitli Avrupa ülkelerini kapsayan bir gezi yaptı, toplantılar düzenledi ve çeşitli parti ve hükümet temsilcileriyle görüştü, basın-yayın organlarına açıklamalar yaptı. Dergimizin muhabirlerinden A. Selim'in, konuya ilişkin K. Burkay'la yaptığı mülakatı aşağıda yayınlıyoruz. *DENG*

- Sayın Burkay, Parti Kongrenizin ardından, çeşitli Avrupa ülkelerini kapsayan bir gezi yaptınız. Hangi ülkelere uğradınız ve bu gezinin amacı neydi?

K. Burkay: Federal Almanya, İsviçre, Fransa, İngiltere ve Danimarka'ya uğradım. Bu geziden amaç, öncelikle, 3. Kongre nedeniyle, yurt dışındaki parti üyelerine ve taraftarlarımıza bilgi vermekti. Bu nedenle gittiğim yerlerde toplantılar düzenledim. Ayrıca, bazı ülkelerde siyasi parti ve hükümet yetkilileriyle, basın-yayın organlarıyla da görüşmeler yaptım.

- Toplantılar konusunda özetle bilgi verir misiniz?

K. Burkay: Federal Almanya'da beş yerde (Duisburg, Bremen, Berlin, Köln ve Stuttgart), İsviçre'nin Aarau kentinde, Paris'te, Londra'da, Kopenhag'da ve Stokholm'de düzenlenen toplantılarda konuştum, sorulan soruları cevaplandırdım. Bu toplantılara, tek tük istisnaların dışında yalnızca Partimizin üye ve sempatizanları katıldılar. Toplam olarak yaklaşık bin dolayında insan bu toplantılara katıldı.

Toplantılarda 3. Kongremizle, yaptığımız program değişiklikleriyle ve alınan yeni kararlarla ilgili olarak bilgi verdim ve geçmişteki kimi yanlışlarımızı dile getirdim; Kürt ulusal hareketinin bugünkü durumu ve muhtemel gelişmeler üzerinde durdum.

Kurdistan Sosyalist Partisi (PSK) Genel Sekreteri Kemal Burkay. *(Foto-DENG)*

- İzlenimleriniz nasıl? Örgüt tabanı bu değişiklikleri nasıl karşılıyor?

K. Burkay: Biz, programda yaptığımız önemli değişiklikler ve aldığımız yeni kararlar nedeniyle 3. Kongre'ye yenilenme kongresi diyoruz. İzlenimim o ki, örgüt tabanımız bu değişimi son derece olumlu buluyor. Örgüt tabanı, Kongre öncesi açılan tartışma ortamıyla, 2. Yurt Dışı

Konferansı'yla, Kongre'ye taşınan önerileriyle ve bizzat, bir hafta süren 3. Kongre ile sözkonusu yenilenmeye aktif olarak katıldı. Değişiklikler aynı zamanda tabanın eseridir.

Dünyadaki ve ülkemizdeki önemli gelişmelerden dersler çıkarmak, programımızı, çalışma tarzımızı bu değişime göre yeniden düzenlemek gerekliydi. Düşünce planında da kimi donmuş kalıplardan kurtulmalıydık. Bunu başardığımızı sanıyorum. Sözkonusu yenilenmenin üye ve taraftarlarımız üzerindeki olumlu etkisini, bu toplantılarda somut olarak gördüm. Gerek bu, gerek yurtsever güçlerin birliği ve mücadelenin yeni koşullara uyarlanması için alınan öteki yeni kararlar üye ve taraftarlarımıza coşku veriyor.

Bu olumlu etkiyi, yoldaş ve sempatizan çevremizin dışında da gördüm. Birçok yurtsever insan Partimizdeki değişimi ve yenilenmeyi son derece olumlu karşılıyor ve bunu açıkça dile getiriyor. Örneğin, öteki yurtsever güçlere karşı daha toleranslı yeni yaklaşımımız, birlikte çalışma isteğimiz, ulusal görevlerin bu aşamada öne çıkarılması, önerdiğimiz demokratik toplum, sosyalizme demokratik geçiş konusundaki görüşlerimiz ve herşeyden önce, Parti içindeki özgür tartışma ortamı, olumlu yankılar yapıyor, güven veriyor.

Köln'de 28 Kasım'da yapılan Parti gecemize Federal Almanya'nın dörtbir yanından ve komşu ülkelerden 6 binin üzerinde bir kitle katıldı. Bunlar, kendi istekleriyle, uzun, yorucu bir yolculuğa ve ağır yol masraflarına katlanarak gelmiş insanlardı. Bu da, emekçi ve aydın insanlarımızın Partimize gösterdiği ilginin, politikamıza verdikleri desteğin bir kanıtıdır.

Öteki yurtsever güçlere karşı daha toleranslı yeni yaklaşımımız, birlikte çalışma isteğimiz, ulusal görevlerin bu aşamada öne çıkarılması, önerdiğimiz demokratik toplum, sosyalizme demokratik geçiş konusundaki görüşlerimiz ve herşeyden önce, Parti içindeki özgür tartışma ortamı, olumlu yankılar yapıyor, güven veriyor.

- Sayın Burkay, gittiğiniz ülkelerde siyasi parti ve hükümetler düzeyinde kimlerle görüştünüz? Bu görüşmelerin konusu ve istemleriniz hakkında bilgi verir misiniz?

Batılı devletler ve hükümetler demokrasi ve özgürlük şampiyonu geçiniyorlar; bu tür baskı rejimlerine, zorbalara verdikleri desteği kamufle etmeye ihtiyaçları vardır. Yine bu ihtiyaç nedeniyle, Kürt sorunuyla "insan hakları çerçevesinde" ilgilenir görünüyorlar. Sözde bu alanda "Türkiye'ye cesaret veriyorlar". Ancak bu alanda yaptıkları da görünüşü kurtarmak türündendir.

K. Burkay: Kasım'ın ikinci haftasında Fransa'da Fransa Sosyalist Partisi İkinci Sekreteri Mösyö Foks'la, Merkez Sosyal Demokratlar'ı (CDS) temsilen Bayan Monique Badênes ile ve Fransa Komünist Partisi'nden bir heyetle görüştüm. Kasım'ın üçüncü haftası İngiltere'deydim. Burada Liberal Parti Sekreteri Graham Elson ile ve parlamenterlerle görüştüm. Aralık başında Danimarka'da, hemen hemen tüm parti liderleri ve dışişleri yetkilileriyle görüştüm. Bu görüşmelere Partimizin bu ülkelerdeki temsilcileri de katıldılar.

Bu görüşmeler sırasında Kürdistan ve Türkiye'deki son durum hakkında bilgi verdim, Türk hükümetinin inkara ve şiddete dayalı politikasını ve kendi istemlerimizi anlattım. Devlet güçlerinin sivil halka yönelik terörü ve basın üzerindeki baskılardan örnekler verdim. "Demokratikleşme" paketi adı altında yoğun demagoji yapan Koalisyon Hükümeti'nin, gerçekte, demokratikleşme ve Kürt halkına haklarını tanıma yönünde somut hiçbir adım atmadığını, iç ve dış kamuoyunu oyalamaya ve aldatmaya çalıştığını söyledim. Kürt ve Türk halkının verdiği özgürlük ve demokrasi mücadelesine ciddi bir destek verilmesini, uluslararası kuruluşların harekete geçirilmesini, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde, Avrupa Konseyi kararlarında, Helsinki Sonuç Bildirisi'nde ve daha sonraki anlaşmalarda dile getirilen hak ve prensiplerin kağıt üzerinde ve lafta kalmaması için çaba göstermelerini istedim.

- Avrupalılar bu konuda ne düşünüyorlar? Batılıların Türkiye'ye ve Kürt sorununa yönelik belirgin ve ortak bir politikaları var mı?

K. Burkay: Elbet ülkeden ül-

keye durum farklıdır. En azından nüans farkları var. Hatta bir ülkede bile bugünden yarına durum değişebiliyor. Yine de Batı Avrupa'nın Türkiye'ye ve Kürt sorununa yönelik ortak bir politikaları olduğunu söyleyebilirim. Tek tek ülkeler de, şu ya da bu konuda farklı düşünseler bile, sonuçta AT'ın veya Avrupa Konseyi ve Parlamentosu'nun belirlediği politikaya ters düşmemeye özen gösteriyorlar.

Bu politika, şu aşamada, Irak Kürdistanı ve Türkiye Kürdistanı bakımından farklıdır. Batılılar, 1988'de Saddam, Güney Kürdistan'daki halkımıza karşı soykırım uyguladığında, geniş kırsal kesimleri, kasabaları, hatta kentleri yıkıp boşalttığında aldırmadılar bile. Aksine, Saddam'la tatlı ticaretlerine, onu silahla donatmaya devam ettiler. Ama, Kuveyt işgali nedeniyle Irak'la kapıştıkları günden bu yana, Saddam Hüseyin kötü adam olmuştur. Irak Kürtlerine sağlanan destek, işte bu değişimin ürünüdür ve elbet Kürt halkı bakımından yararlıdır.

Ama aynı Batı, şu anda, Kürdistan'ın diğer parçalarında olanlara, Türkiye ve İran'ın yaptıklarına karşı büyük ölçüde seyircidir. Onları sorun yapmak işine gelmiyor. Örneğin İran'la ilişkiler, birkaç yıl öncesi kadar gergin değil. Ama elbet, yarın durum değişebilir.

Türkiye'ye gelince, Batılıların Türkiye ile ilişkileri şu aşamada oldukça iyi. Batılılar, Türkiye'yi, Ortadoğu'da baş ağrıtabilecek kimi güçlere (Saddam'a, İran benzeri radikal islami akımlara) karşı bir koçbaşı gibi kullanabileceklerini düşünüyorlar. Orta Asya pazarına yönelmekte de Türkiye'ye bir aracı rolü veriyorlar. Bu nedenle, Varşova Paktı'nın ve Sovyetler'in dağılması sonucu Türkiye'nin bu yönden azalan önemi, başka nedenlerle yeniden artmıştır.

Kürt sorunuyla ilgili olarak Batı'nın Türkiye'ye karşı tutumunu da işte bu dengeler ve çıkarlar belirliyor. Onlar, sorunu elbet çok iyi bilmekteler. Onun, Türkiye'nin göstermek istediği gibi, bir terör sorunu olmadığının çok iyi farkındalar. Türk hükümetinin zulmünü, baskısını, Kürtlere hak tanımadığını, tüm bunlarla uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini bal gibi çiğnediğini bilmekteler. Ama bunu yüksek sesle söylemek işlerine gelmiyor. Üstelik, Türkiye'nin "terörle savaştığına" ilişkin yalanlarını onlar da benimsemiş görünüyorlar. Türk devletinin hak ve özgürlük isteyen koca bir ulusa karşı savaştığını bile bile, "terör-

Kürdistan Sosyalist Partisi (PSK)'nin etkinliği. *(Foto-DENG)*

le savaşmak Türk devletinin hakkıdır" diyorlar. Bu, en başta da, kendi kamuoylarının gözünü boyamak içindir. Çünkü Batılı devletler ve hükümetler demokrasi ve özgürlük şampiyonu geçiniyorlar; bu tür baskı rejimlerine, zorbalara verdikleri desteği kamufle etmeye ihtiyaçları vardır. Yine bu ihtiyaç nedeniyle, Kürt sorunuyla "insan hakları çerçevesinde" ilgilenir görünüyorlar. Sözde bu alanda "Türkiye'ye cesaret veriyorlar". Ancak bu alanda yaptıkları da görünüşü kurtarmak türündendir.

Özetle, her alanda olduğu gibi, Kürt sorununda da Batılı devletlerin politikasını belirleyen kendi çıkarlarıdır; ahlak ilkeleri, ya da prensipler değil. Batının ilgisi, desteği konusunda hayallere kapılmayalım. Kürt halkı, asıl olarak kendi mücadelesiyle zafere ulaşacak. En başta kendi gücümüze güvenelim.

Ancak buna bakıp, uluslararası ilgi ve dayanışma konusunda umutsuz olmamak gerekir. Dış dünyada şu ya da bu gücün, bu arada Batının çıkarları ve buna bağlı olarak politikası da bugünden yarına değişebiliyor. Irak'ta değiştiği gibi. Kaldı ki, Kürt sorununa bir çözüm bulmak, daha bugünden Batı'nın çıkarlarını ilgilendiriyor. Batı'nın şu anda Türkiye'nin dostluğuna ihtiyacı var ama, Türkiye'nin istikrar kazanması da Kürt sorununu çözmeden olanaksızdır. Bu sorunun yarattığı göçmen dalgası var, Avrupa'ya kadar yansıyan şiddet olayları ve başka yan etkiler var. Eğer sorun adil bir çözüme ulaşmazsa, bölgeye barış gelmeyecek ve yalnız bölgenin değil, Avrupa'nın başı da daha çok ağrıyacaktır. Adil çözüm ise Kürt halkının haklarını tanımakla mümkündür. İşte ben, bu görüşmelerde bunları anlatmaya çalıştım.

- Bu tür görüşmeler sizce yararlı oluyor mu?

K. Burkay: Buna kuşku yok. Batılılar Kürt sorununu iyi biliyorlar dedim; ama bu, onlarla iyi bir diyalog gereğini, tezlerimizi onlara iyi biçimde anlatma gereğini ortadan kaldırmıyor. Bunu iyi yapabilirsek, Türk devletinin kimi propaganda ve tezlerinin etkisi zayıflar. Batıdaki bize gerçekten dost demokratik güç ve kuruluşların, ilerici kamuoyunun etkisi ve desteği artar. Unutmayalım ki, Batı tek blok değildir; tutarlı demokratik güçleri de hesaba katmalı.

Türk devleti ısrarla, terörle savaştığını ileri sürüyor. Oysa biz de, yıllardır, barışçı bir çözüm için öneriler yapıyoruz. Ülkede şiddet ortamının varlığı Türk devletinin baskı politikasının ürünüdür. Bunu dış kamuoyuna gereği gibi anlatabilmeliyiz. Başka seçeneklerin varlığını gösterebilmeliyiz.

Örneğin, Türk devleti ısrarla, terörle savaştığını ileri sürüyor. Oysa biz de, yıllardır, barışçı bir çözüm için öneriler yapıyoruz. Ülkede şiddet ortamının varlığı Türk devletinin baskı politikasının ürünüdür. Bunu dış kamuoyuna gereği gibi anlatabilmeliyiz. Başka seçeneklerin varlığını gösterebilmeliyiz.

- Bu alanda dış kamuoyuna yönelik çalışmalar yeterli mi?

K. Burkay: Partimiz, başından beri uluslararası planda iyi bir çalışma yaptı. Ben ve diğer yetkili yoldaşlarım, şimdiye kadar bu türden pekçok görüşme yaptık. Parti olarak onlarca rapor hazırlayıp uluslararası kuruluşlara, devlet ve hükümet adamlarına, basına ve kamuoyuna sunduk. Bu çevreleri mektuplarla besledik. Sorunun uluslararası kamuoyuna yansımasında bu çalışmaların ve yurt dışındaki taraftarlarımızın düzenledikleri gösterilerin ve öteki eylemlerin önemli bir payı var. Başka yurtsever parti ve kurumların da elbet bu alanda övgüye değer çalışmaları ve katkıları var.

Ancak, yurt dışındaki Kürt kitlesinin büyüklüğüyle kıyaslandığında bu çalışmalar yetersizdir. Yıllardır, ağır baskılar nedeniyle Batı ülkelerine geçmiş büyük bir politik mülteci kitlesi var. Ayrıca, iş bulma ve okuma gibi nedenlerle yurt dışına çıkmış yarım milyon dolayında bir Kürt kitlesi var. Bu da, yine sömürgeci baskı ve sömürünün bir ürünüdür. Böylesine büyük bir kitle, Kürt ulusal sorununun dış kamuoyuna yansıtılması, ses çıkarılması, geniş ölçekte dayanışma ve destek yaratılması için, daha büyük bir rol oynayabilirdi.

Bu ülkelerdeki politik çevreler, demokratik kuruluşlarla iyi ilişkiler kurmak ve kamuoyunu Kürtlerden yana harekete geçirebilmek sistemli, sabırlı, uzun süreli çabalarla mümkündür. Bu çalışmalar, zaman zaman, sözkonusu ülkelerdeki Kürt kitlesinin gösterileriyle desteklenmelidir.

Elbet sorun, aynı zamanda yurtsever güçlerin birliğine bağlıdır. Örgütler arasında ortak çalışmaya engel olan dar anlayışları aşmak, yeni, karşılıklı anlayışa dayanan demokratik ilişkiler kurmak ve bu büyük potansiyeli harekete geçirmek gerekir.

DEMOKRATİK ve YIĞINSAL KÜRT KADIN HAREKETİ İÇİN PERSPEKTİFLER

Z. CEYLAN

Kürt halkının **özgürlük** mücadelesinde, bu halkın yarısını oluşturan Kürt kadınlarının **özgürleşme** mücadelesi, çok büyük bir önem taşıyor.

Kürt kadınlarının "özgürleşme" hedefi doğrultusunda daha bugünden örgütlenmeleri ve mücadele etmeleri, bir bütün olarak Kürt halkının özgürlük mücadelesinin hem nicelik, hem de nitelik açısından büyük bir ivme kazanmasını sağlayacağı gibi; gelecekte demokratik, uygar ve çağdaş toplumun yaratılmasının da en büyük güvencesi olacak.

Bu nedenle, kadınıyla, erkeğiyle, bu soruna **büyük bir duyarlıkla** eğilmek, çabalarımızı yoğunlaştırmak, gündemimizin baş sıralarında yer alıyor.

NEDEN BİR KÜRT KADIN ÖRGÜTLENMESİ?

Kürt kadını, sömürge bir ülkenin kadını olarak, **sömürgeci zor**'dan tüm nasibini almaktadır. Ezilen ulusun kadın cinsi olarak, mevcut baskı ve sömürü mekanizmalarından, erkeklere oranla çok daha fazla etkilenmektedir.

Kürdistan'ın ve Kürt halkının bugün içinde bulunduğu durum nedeniyle, Kürt kadını da demokratik ve **özgür bir toplumsal yaşam**ın kendisine sağlayacağı olanaklardan yoksun durumdadır. Bu yüzden Kürt kadınının kurtuluş mücadelesi, Kürt halkının kurtuluşu mücadelesinden geçmek zorundadır. Elbette, ulusal kurtuluş mücadelesini aşan perspektiflerle...

Mevcut baskı ve sömürü mekanizmaları tüm sınıflar ve katmanlar açısından bakıldığında, Kürt kadınlarına da farklı biçimlerde yansımaktadır. Kürt kadınları ait oldukları sınıfın ve katmanın durumu, eğitim düzeyleri, yaşadıkları coğrafi, sosyal ve kültürel koşullara göre, sömürgeci zor'dan, farklı biçimlerde etkilenmektedir. Yani, sömürgeci ve baskıcı düzenin karşısında tek tip bir Kürt kadını bulunmamaktadır. Ancak tüm **Kürt kadınlarının ortak paydası, "Kürt kimliği" dir.**

Kürdistan'ın ve Kürt halkının bugün içinde bulunduğu durum nedeniyle, Kürt kadını da demokratik ve özgür bir toplumsal yaşamın kendisine sağlayacağı olanaklardan yoksun durumdadır. Bu nedenle Kürt kadınının kurtuluş mücadelesi, Kürt halkının kurtuluşu mücadelesinden geçmek zorundadır. Elbette, ulusal kurtuluş mücadelesini aşan perspektiflerle...

Kadının ezilmişliği ve ikinci cins haline gelişi, bilindiği gibi, sınıflı toplumla birlikte başlıyor. Ataerkillik, sınıflı toplumun diğer yüzünü oluşturuyor.

Sınıflı toplumun baskı ve sömürü mekanizmaları, hangi sınıftan olursa olsun, kadınların özgürleşmesinin önündeki en **büyük engel**i oluşturur. Sınıflı toplumun tüm kadınlara ortak yansıyışının yanısıra, bir de kadınlar, ait oldukları sınıftan dolayı ezen ya da ezilen konumunda olmaktadırlar. Örneğin bir emekçi kadın ile bir burjuva kadın arasında, kadın sorununu yaşayış biçimleri açısından farklılıklar bulunur.

Bir başka deyişle, sınıflı toplum, hem ataerkil niteliğiyle tüm kadınları **ortak bir paydada buluşturmakta**; hem de onları sınıflı toplumun bir parçası yaparak, ayırmakta, **farklılaştırmaktadır.**

Sınıflı toplumun baskı ve sömürü mekanizmaları, Kürt kadını açısından daha da karmaşık bir yapı göstermektedir. Bu karmaşıklığın temel nedeni ise, Kürdistan'ın **sömürge** statüsünden kaynaklanmaktadır.

Kürt halkını ve bu arada Kürt kadınını ulusal boyunduruk altında tutan sömürgeci düzen,

aynı zamanda **burjuva** bir karakter taşıyor. Kürt kadını **sınıfsal baskıyı**, sömürgeci-burjuva düzen aracılığıyla yaşıyor.

Öte yandan, Kürt toplumu da sınıflı bir toplumdur. Üstelik bu toplumda feodal değer yargıları da, önemli oranda varlığını sürdürmektedir.

Kürt kadını üzerindeki **cinsiyetçi baskılar**, yukarıda açıklamaya çalıştığımız gibi, hem Kürt toplumunun sınıfsal yapısından, hem de yaşadığı sömürgeci baskılardan gelen etkilerle, karmaşık ve özel bir nitelik taşımaktadır.

Kürt kadınının bu özel konumu, **Demokratik ve Yığınsal bir Kürt Kadın Örgütlenmesi** için de en önemli referans noktasını oluşturmaktadır.

Kürt kadınının, **özgürleşmesinin** ve toplumsal yaşamın her alanına **eşit biçimde** katılmasının önündeki engelleri kaldırmak için bugünden örgütlenmesi zorunludur.

Kürt kadınının bugün yaşadığı kimliği belirleyen **ulusal**, **sınıfsal** ve **cinsiyetçi baskı**, mekanik bir tarzda ele alındığında, farklı cephelerden, aynı kapıya çıkan itirazlar ileri sürmek mümkündür.

Bu **itiraz cephelerinden** birini, erkek egemen ideoloji etkisiyle, -genelleştirmesek bile- Kürt erkekleri ve Kürt yurtsever güçlerine sinmiş olan anlayış oluşturuyor.

Bu anlayış, ulusal sorun çözümlendiğinde, ulusal baskı ortadan kalktığında Kürt kadınının da özgürlüğe kavuşacağı iddiasıyla, demokratik bir Kürt Kadın Örgütlenmesini gereksiz, hatta zararlı bulur. Ya da kimi ulusal hareketlerde görüldüğü gibi, Kürt kadınının ancak kendi saflarında örgütlendiği zaman özgürleşeceğini iddia eder.

Türk kadın çevrelerinden birçoğu da, ulusal kurtuluşu önkoşul sayması nedeniyle, Kürt Kadın Hareketi'ni "gerçek bir kadın hareketi" saymamakta, "Kadın Sorunu"nu geri plana atmakla suçlamaktadır. Bu çevreler, kadın sorununun evrenselliği ya da sınıfsallığı noktasından hareket ederek, Kürt kadınlarının ayrı örgütlenmesine karşı çıkmakta; "Kadın sorununu ortak yaşıyoruz, ulusal sorun konusunda ise, zaten Kürt kadınları, erkekleriyle birlikte mücadele edebilir. O halde ayrı bir Kürt Kadın örgütlenmesine gerek yok" demektedirler.

Her iki cephe de, farklı yerlerde bulunmalarına rağmen, aynı ve yanlış bir sonuca varmaktadırlar.

NEDEN DEMOKRATİK VE YIĞINSAL BİR KÜRT KADIN ÖRGÜTLENMESİ?

Kürt kadını, cins ayrımcılığını, ulusal baskıyla sarmalanmış biçimde yaşamaktadır. Demokratik Yığınsal bir Kürt Kadın Örgütlenmesi, Kürt halkının ulusal-demokratik mücadelesinin önemli bir parçasını oluşturacak; ancak onu da aşan boyutlar içerecektir.

Kürt kadınları örgütleri aracılığıyla, (bugün sömürge olan) Kürdistan'da **emeği, kimliği** ve **bedeniyle** yaşadığı **özgün ezilmişliğe son vermek**, başta politik, ekonomik ve kültürel alanlarda olmak üzere, tüm toplumsal faaliyetlere eşit ve **etkin biçimde katılmak, özgürleşmek** için mücadele edecektir.

Kürt kadını üzerindeki katmerli baskılar daha bugünden varsa, bu mücadelenin de, bugünden başlamasından daha doğal ne olabilir ki?

Çeşitli düzeylerde ulusal örgütlenmelerin kadın komisyonları ya da seksiyonları olabilir, hatta olmalıdır. Ancak bu tür oluşumlar, yapılar, Demokratik ve Yığınsal Kürt Kadın Örgütlenmesi'nin işlevlerini yerine getiremezler.

Kürt Kadın Örgütlenmesi'nin demokratikliğini iki boyutta ele almak gerekir:

1) Taleplerinin demokratikliği açısından:

Kürt kadın örgütlenmesi, herşeyden önce siyasal iktidarı hedefleyen bir örgütlenme olmaması nedeniyle, **demokratik** bir örgütlenmedir.

Kürt kadınının demokratik talepleri elbette, ulusal, sınıfsal ve cinsel baskı ve sömürüye karşı durmayı içerir.

Öte yandan bu örgütlenmenin elbette, **siyasi mücadele** içinde önemli bir etkinliği ve işlevi de olacaktır. Bu işlev de çok boyutludur.

Birincisi, ulusal zeminde örgütlenmiş bir demokratik kadın hareketi, ulusal kurtuluş mücadelesi içindeki önemli güçlerden birisi olacaktır. Kürt kadınının demokratik ve yığınsal örgütü, ulusal baskıya karşı çıkmayı da

Kürt kadınının demokratik talepleri elbette, ulusal, sınıfsal ve cinsel baskı ve sömürüye karşı durmayı içerir. Öte yandan bu örgütlenmenin elbette, siyasi mücadele içinde önemli bir etkinliği ve işlevi de olacaktır. Bu işlev de çok boyutludur.

hedefleyeceğinden, sömürgeci güçlere karşı, ulusal cepheyi güçlendirecektir.

İkincisi, Kürt kadınının "özgürleşme" mücadelesi, kadını ve erkeğiyle, insanı ve toplumu dönüştürme ve özgürleştirme mücadelesi olduğundan, siyasetle ve siyasal iktidarla yakından ilintilidir.

Kürt yurtsever partilerini, Kürt kadınının demokratik mücadelesini dikkate alan ve giderek bu hareketin etkilerine açık bir sürece getirmek, Demokratik Yığınsal Kürt Kadın Örgütlenmesi'nin işlevlerinden biri olacaktır.

2) İşleyişinin demokratikliği açısından:

Demokratik Yığınsal Kürt Kadın Örgütlenmesi (DYKKÖ), bu mücadele etrafında buluşabilen, bu mücadelenin öznesi olan tüm Kürt kadınlarını kapsamalıdır. Bu **mücadelenin öznesi** ise, hangi sınıftan ya da katmandan olursa olsun, ulusal zeminde yer alan, bu ulusal kimliği taşıyan tüm Kürt kadınlarıdır.

Yığınsallığın en önemli güvencesi, DYKKÖ'nin, siyasal anlayışların uzantısı durumunda olmamasıdır.

Elbette, bu Örgütlenme içinde yeralan kadınların, başka alanlarda ve bu arada siyasal partilerde çalışma hakları vardır. Kürt Kadın örgütlenmesinin siyasal anlayışlardan bağımsız olması, teker teker **kadınların bağımsızlığı** anlamına gelmez; yalnızca, Kürt kadınının özgürleşme mücadelesinin, kendi bağımsız kanalında yürümesi gereğini ifade eder.

DYKKÖ, her türlü siyasi anlayışa sahip kadına açık olmakla birlikte, hiçbirinin uzantısı olmamalıdır. Bu yanıyla, hem içinde yeralan kadınların kendi siyasi perspektiflerini özgürce taşıma ve tartışma haklarını güvenceye alırken; hem de bu hareket içinde yeralan kadınların kendi siyasal programlarını değil, DYKKÖ'nin programını yaşama geçirmeleri için çalışmalarını öngörür.

DYKKÖ'nin işleyişi de hem bir "Kadın" örgütlenmesi olması, hem de yığınsal niteliği nedeniyle, son derece demokratik olmalıdır.

Demokratik işleyiş, her birimde ve her çalışma grubunda, tüm kadınların "tartışma ve karar alma, alınan kararları yaşama geçirme" konularında söz sahibi kılınabilmesi anlamına gelir.

Kadınlar, binlerce yılın getirdiği bir **olumsuz mirasın** sahibidirler. Erkek egemen düzen, kadınların örgütlenme ve mücadele geleneklerinin, deneyimlerinin oluşmasını son derece sınırlamıştır. Bu olumsuzluk, zaten kadın sorununun göstergelerinden biri olmaktadır. Bir başka deyişle kadınların örgütlenme geleneklerinin olmayışı, zaten kadın sorununun varlığından kaynaklanmaktadır. Kadının gerçeklikleri arasında olan bu olumsuzluk, Kürt kadını için daha bariz bir şekilde sözkonusudur.

Bu gerçeklikten hareket ettiğimizde, Kürt kadın örgütlenmesinin işleyişi nasıl olmalıdır?

Başka alanlarda olduğu gibi, "Kadın Örgütlenmesi" deyince "Demokratik Kitle Örgütü" modeli ve bunun temel ilkesi sayılan "Demokratik merkeziyetçilik" ilkesi akla gelir.

Önceleri Leninist parti modeli için öngörülen, sonraları demokratik kitle örgütleri için de adeta bir tabu biçiminde kabul edilen "Demokratik merkeziyetçilik" ilkesi, özellikle de bir Kürt Kadın Örgütlenmesi'ne denk düşmemektedir. Bu ilkenin "merkeziyetçilik" boyutu, yanına katılan "demokratiklik" boyutu ne denli geniş tutulursa tutulsun; sonuç olarak, alınan kararlara herkesin uymak zorunda olmasını ifade etmektedir.

Böyle bir ilke ise, herşeyden önce, kadının kendi yaşam gerçeğine uygun düşmemektedir. Bir kadın örgütlenmesinde, kararın alınması sürecine katılan kadınların tümü bile, yaşama geçirme sürecinde varolamayabilir.

Böyle bir ilkenin işlerliği nasıl sağlanabilecektir? Disiplin tedbirleriyle mi? Bunlar, Kürt kadınının kendi örgütüne ve mücadelesine sahip çıkmasını sağlamayacağı gibi, tam tersine, kadın örgütlenmesinin ruhuna uygun olmayan hiyerarşik ve dar bir yapı doğuracak; kararların yaşama geçirilmesi uğruna, yığınsallık feda edilecektir.

Demokratik Yığınsal Kürt Kadın Örgütlenmesi (DYKKÖ), bu mücadele etrafında buluşabilen, bu mücadelenin öznesi olan tüm Kürt kadınlarını kapsamalıdır. Bu mücadelenin öznesi ise, hangi sınıftan ya da katmandan olursa olsun, ulusal zeminde yer alan, bu ulusal kimliği taşıyan tüm Kürt kadınlarıdır. Yığınsallığın en önemli güvencesi, DYKKÖ'nin, siyasal anlayışların uzantısı durumunda olmamasıdır.

Eğer kaygı, alınan kararların yaşama geçirilmesini sağlamak, kağıt üstünde kalmasını engellemek ise (ki merkeziyetçilik ilkesinin başkaca bir gerekçesi olamaz), bunu sağlamak için, kadın örgütlenmesinin ruhuna denk düşen başka yollar bulunmalıdır.

Kürt Kadın Örgütlenmesi eğer yığınsallık niteliğine denk düşen, Kürt kadınının sorunlarından yola çıkan, **doğru zamanda doğru eylemlilikler** yakalayabilen ve başarılı bir mücadele süreci ortaya koyarsa, kurumlaşabilecek ve tüm Kürt kadınlarının mücadeleye sahip çıkmasını sağlayabilecektir. Kararların yaşama geçirilmesi, işte böyle bir süreçle, kadınlara güven veren ve onları mücadeleye katabilen bir süreçle mümkün olabilir.

Kürt Kadın Örgütlenmesi eğer yığınsallık niteliğine denk düşen, Kürt kadınının sorunlarından yola çıkan, doğru zamanda doğru eylemlilikler yakalayabilen ve başarılı bir mücadele süreci ortaya koyarsa, kurumlaşabilecek ve tüm Kürt kadınlarının mücadeleye sahip çıkmasını sağlayabilecektir. Kararların yaşama geçirilmesi, kadınlara güven veren ve onları mücadelesine katabilen bir süreçle mümkün olabilir.

"Demokratik merkeziyetçilik" ilkesi, azınlığın haklarının gözardı edilmesi sonucunu doğuracağı için de, DYKKÖ'ne denk düşmemektedir.

Yığınsallığın ve demokratikliğin en büyük güvencesi, çoğunluğun azınlığa tahakkümünü önleyecek mekanizmaların yaratılmasıdır. Eğer merkeziyetçilik adına, kararı alan çoğunluğun, bu kararı azınlığa dayatmasını kabul edersek, bunun en basit ve en doğal sonucu, ayrışma ve parçalanmadır.

Elbette merkeziyetçilik ilkesine karşı çıkmak, örgütlenmenin işleyişinin dağınık, başıbozuk olmasını önermek anlamına gelmez.

DYKKÖ **merkezi** olmalıdır. Yerel insiyatifler ve çalışma grupları arasında koordinasyonun sağlanması, merkez ile yerel insiyatifler arasında haber, bilgi ve öneri alışverişinin sağlanabilmesi, çok sayıda yerel çalışma ya da eylemlerin aynı merkezde toparlanabilmesi, ancak merkezi bir örgütlenme ve mücadele ile sağlanabilir.

Kadınlara dayatılan düzenin sonuçlarına bakıldığında, kadının ev ve aile kurumuna hapsedilerek, toplumsal yaşamdan ve hemcinslerinden soyutlandığı, bir anlamda atomize olduğu görülür. Bu nedenle kadının özgürleşme mücadelesinde, küçük çalışma ve eylem gruplarının oluşturulması ve bunların merkezileştirilmesi, gerçekliğimize daha denk düşmektedir.

Bu merkezilik, Kürt kadınının küçük ve yerel çalışma gruplarında buluşarak, dayanışarak, deney ve kazanımlarını ise aynı merkezde toplayarak özgürleşmeye doğru yürümesine hizmet edecektir.

DYKKÖ'nin TALEPLERİ NELER OLMALIDIR?

DYKKÖ'nin talepleri, üzerinde yükseldiği zeminin çok boyutlu olmasının doğal bir sonucu olarak, **çok boyutlu** bir karakter taşır.

Bu taleplerin bir kısmında, ulusal kurtuluş önkoşulunun gerçekleşmesine katkıda bulunan, ancak Türkiye kadın hareketleriyle de dayanışma zemini yaratabilecek taleplerdir. Örneğin Kürt kadınlarına da uygulanan mevcut Türk yasalarındaki ırkçı ve cinsiyetçi ayrımcılıkların ortadan kaldırılması; ırkçı, asimilasyoncu ve cinsiyetçi eğitime karşı çıkılması; anadilde eğitim hakkı, bu eğitim hakkından Kürt kadınının da eşit oranda yararlanması; sağlık hizmetlerinin yeterli ölçüde ve anadilde gerçekleştirilmesi; dinsel ve feodal değer yargılarından kaynaklanan cins ayrımcı uygulamalara ve kurallara karşı çıkılması; aile-içi şiddete karşı çıkılması; Kürt kadınlarının siyasal mücadelenin her alanında aktif ve etkin olması gibi talepler, bu türden sayılabilir.

Öte yandan, Kürt kadınlarının saydığımız talepler doğrultusunda mücadele ederek bugünden hazırlanması gereken ulusal-demokratik devrim sırasında ve sonrasında yükseltilebilecek talepleri de olmalıdır. Bu süreçte, yukarıda saydığımız taleplerin bir kısmı hala geçerliliğini sürdürebileceği gibi, yenileri de ortaya çıkacaktır.

Örneğin Kürt kadınlarının kendi bedeni ve emeği üzerinde söz sahibi olması, bunun önündeki engellerin kaldırılması; çocuk, yaşlı ve hasta bakımının "kadın işi" olmaktan çıkarılması ve toplumca üstlenilmesi; politik kurumlarda "kota" ayrılması gibi talepler, bu türdendir.

Ulusal kurtuluşun gerçekleşmesinden sonra, **Kürt kadınının özgürleşme mücadelesi** daha kristalize olabilecek ve gelişmesinin, taleplerini yaşama geçirmesinin önündeki engeller de büyük ölçüde bertaraf edilebilecektir.

KÜRDİSTAN'DA GENÇLİK

T. ERDEM

Herhangi bir soruna çözüm bulabilmek için, o sorunu iyi tanımak, iyi analiz etmek gerekir. Gençlerin sorunları da, böyle bir yaklaşımla ele alınması gereken sorunlardandır.

Elbette, bu yazının çerçevesi böyle bir sorunu enine boyuna tartışmak için yeterli değildir. Bu yazının amacı, gençliğin bazı sorunlarına parmak basmak ve gençlik sorununun genel çerçevesine ilişkin birkaç tesbiti dile getirmek, gençliği bunaltan sorunların önemini sorgulamak ve tartışılmasına katkıda bulunmaktır.

Esas itibariyle toplumun en dinamik, en aktif ve yine, yeniye ve devinime en açık kesimi olan gençliğin sorunları belli sınıfların sorunlarından çok daha karmaşık, çok daha çeşitli ve bu anlamda da çok daha dikkatli değerlendirilmesi gereken bir yapı arzeder.

Zira gençlik, sadece bir sınıftan değil tüm toplumsal sınıf ve katmanlardan oluşan heterojen ve kozmopolit bir yapıdır. Özcesi; belli bir yaş grubundan müteşekkil toplumsal bir kategoridir.

Bu nedenle, gençliğin sorunları, yaşadığı toplumun sorunlarıyla birlikte ele alınmalı, ona göre analizler yapılmalıdır. Gençlik, yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik, sosyo-politik yapısından kaynaklanan sorunlarla yüzyüze olan en dinamik kesimlerden biri olduğu için, bu sorunların derin etkileriyle çalkalanır. Sosyal, ekonomik, kültürel faktörler, gençliğin psikolojisini yönlendirir.

Ülkemiz gençliğinin sorunlarını irdelerken de, bu faktörleri gözardı etmemek gerekir. Ülkemiz gençliğinin sorunlarını, ülkemizin sorunlarından soyutlayarak ele alırsak, ne sağlıklı tespitler yapabiliriz; ne de doğru çözüm önerilerinde bulunabiliriz.

Gençlik daima gelecekle ilgilenip, gelecek için kendini yoğunlaştırır. Bu yoğunlaşmanın sonucunda ise eskiyle zıtlaşma sürekli bir çatışma biçimini alıyor.

Ulusal sorun, Kürt halkının bütün sınıf, katman ve kesimlerini etkilemektedir. Bu anlamda Kürdistan gençliğinin sorunları da diğer ülkelerde olduğu gibi toplumun karşı karşıya bulunduğu sorunların bir parçasıdır. Kürdistan'ın parçalı bir sömürge oluşu gençlik sorunlarının da belirleyicisi durumundadır.

Esas olarak, ulusal demokratik bir süreci zorunlu kılan ulusal ve toplumsal sorunlar, gençliğin de başat sorunu olmakla birlikte; bir de, tüm toplumsal dokudan müteşekkil bu yapının, kendine özgü, ertelenmesi mümkün olmayan ve çözüm bekleyen spesifik sorunları söz konusudur.

Onun sorunlarının asgariye indirilmesi, dolayısıyla sağlıklı, kişilikli, üretken olması bir anlamda yarının, bu günden güvenceye alınmasından başka birşey değildir.

Genç deyince ne anlatılmak isteniyor? Ya da genç kimdir?

Ulusal sorun, Kürt halkının bütün sınıf, katman ve kesimlerini etkilemektedir. Bu anlamda Kürdistan gençliğinin sorunları da diğer ülkelerde olduğu gibi toplumun karşı karşıya bulunduğu sorunların bir parçasıdır. Kürdistan'ın parçalı bir sömürge oluşu gençlik sorunlarının da belirleyicisi durumundadır.

Genç, genel olarak, "buluğa erme sebebiyle, biyolojik ve psikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında, sorumluluk alma dönemi olan 12-24, yaş arasında kalan grup" olarak tanımlanıyor.

Devlet Planlama Teşkilatı (DPT)'nın 1983'te yaptığı tanımlamada gençlikte "Genelde görülen bazı özellikler şunlardır:

a) Genç; bilinç altı dürtüleri yeterince bastırılmamış kişidir. Bu dürtüleri kontrol altında tutamaz.

b) Genç; çocukluk istemleriyle sonraki çevresel etkileri arasındaki çatışmayı çözememiştir.

c) Genç; hem cinsel sorunlarını, hem de evden ayrılıp bağımsız olmayla ilgili çatışmaları hala şiddetle çözümlemeye çalışan kişidir.

Gençlik aslında, insanın kendi kafasında neden, niçin, nasıl gibi soru işaretlerinin ve arayışların başladığı dönemdir. Gençlik daima gelecekle ilgilenip, gelecek için kendini yoğunlaştırır. Bu yoğunlaşmanın sonucunda ise eskiyle zıtlaşma sürekli bir çatışma biçimini alıyor.

Genç; duygusal, atak, arayış içinde olan, kişiliği oturmamış, ancak duyarlı, büyük işler yapmaya, zoru başarmaya hevesli bir varlıktır.

Genç, toplumun bütününü etki altına alacak bir konuma sahiptir. Gençler inandıkları bir konudan kolay kolay vazgeçmezler. Herşeyin ötesinde gençler, her dönemde toplumların yürütücü, medeniyetlerin belirleyici kuvvetleri olmuşlardır" deniyor.

Gençlik sosyal bir sınıf değildir. Ve toplumun en dinamik kesimidir. Diğer taraftan gençliğin homojen olmayan yapısını da gözönünde tutmak gerekir. Her sınıf ve tabakadan gelen gençlik kesimi mevcuttur. Her kesim, herşeyden önce kendi sınıfının bir parçasıdır.

Gençliğin toplumsal görevler yüklenmesi ve bu konuda yoğunlaşması, onu göreceli bir şekilde bağımsızlaştırmıştır.

Söz konusu işçi, işsiz, köylü gençlik olduğunda bunların sınıfsal konumları belirgin olduğundan ayrı bir kavramın ortaya çıkması söz konusu değil.

Ama öğrenci gençlik sözkonusu olduğunda durum biraz değişiyor. Öğrenci gençliği baz alıp sorunu araştırmaya çalışanlar gençliğin sınıfsal konumunu değil de, sadece bağımsız, kendine özgü özelliklerini ele alıp inceleyerek bir yere varmaya çalışıyorlar. Tabii böyle bir araştırma da, araştırıcıyı başka yerlere; örneğin gençliğe öncü rolü biçmeye kadar vardırılabiliniyor.

Gençlik sorunları ele alınırken, gençliğin sınıfsal konumu ile birlikte, onun bağımsız özellikleri de dikkatle ele alınarak, her iki boyut arasında doğru bir ilişki kurularak ele alınmalıdır.

KÜRDİSTAN'DA GENÇLİK

Bilindiği gibi ülkemizin yer altı ve yer üstü zenginlik kaynakları, sömürgeciler tarafından yağmalanıp götürülüyor. Sanayi, tarım ve diğer alanlarda, kayda değer bir gelişme sağlanamıyor. Ülkemizde halen geri bir toplumsal yapı varlığını sürdürmektedir. Bu durum, doğal olarak halkımızın karşısına pek çok sorun çıkarmaktadır. Bu ekonomik ve sosyal sorunlar, toplumun tüm kesimlerini etkilemektedir.

Ülkemizde nüfus artış hızının yüksek olması ve diğer yandan kapalı toplumsal yapının günden güne çözülmesi gibi nedenlerle kırsal alandaki geçim kaynakları yetersiz kalmakta, yaşam güçleşmektedir.

Bugün Kürdistan'ın birçok yerinden metropollere doğru göçün var olmasının nedeni hem işsizlik, hem de sömürgeci güçlerin yaratmış olduğu baskı ve terör ortamıdır.

İçinde bulunduğu bu koşullar nedeniyle gençler, büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır.

Bütün bunları aşmak ve gençliğin de toplumun en dinamik kesimi olduğunu da unutmadan; gençliği kategorik bir sıralamayla, sorunlarıyla birlikte ele alıp, bu sorunların ülkemizin toplumsal yapısını nasıl etkilediğini, bu sorunların çözümleri ve gençliğin mücadele biçimleri üzerinde düşünmemiz gerekir.

Gençliği kategorik olarak, işçi, işsiz, öğrenci, köylü gençlik olarak ele alabiliriz.

İçinde bulunduğu bu koşullar nedeniyle gençler, büyük sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Bütün bunları aşmak ve gençliğin de toplumun en dinamik kesimi olduğunu da unutmadan; gençliği kategorik bir sıralamayla, sorunlarıyla birlikte ele alıp, bu sorunların ülkemizin toplumsal yapısını nasıl etkilediğini, bu sorunların çözümleri ve gençliğin mücadele biçimleri üzerinde düşünmemiz gerekir.

İşçi gençlik

Kürdistan'da iş bulamaması ve sömürgeci güçlerin baskı ve terörü sonucu metropollere göç eden gençler, buradaki ortama yabancıdırlar. Dil, kültür ve gelenek farklılıkları büyüktür. Bir an önce de iş bulup çalışmak zorundadır. Onun bu zayıf yönünü bilen sermaye sahipleri ise, onu son derece kötü koşullarda ve düşük ücretle çalıştırmaktadırlar.

Olumsuz çalışma koşulları arasında, sigortasız çalıştırılmaları, ücretsiz fazla mesaiye kalmaları için zorlanmaları, çalışma koşullarının sağlıksız oluşu, aynı işe farklı ücret verilmesi, sağlıksız beslenmeleri, sosyal faaliyet alanlarının olmaması, psikolojik baskılar, ayrıca kadın işçiler

üzerinde işverenin cinsel tacizi ve sendikasız çalıştırılmaları sayılabilir. Ayrıca özellikle inşaatlarda, konfeksiyon atölyelerinde, oto sanayiinde ve diğer küçük işletmelerde sayıları milyonları bulan genç işçilerin, çocuk yaştaki kalfa ve çırakların çalıştırıldıkları bilinmektedir.

Bu ucuz işgücü, işverenlere bir bütün olarak, işçi sınıfını baskı altında tutma ve sömürüyü artırma olanağı verir.

Bu durum, başta genç kesim olmak üzere sadece ülkemiz işgücünün sömürülmesi sonucunu doğurmaz; aynı zamanda birbütün olarak Kürdistan içinde önemli bir kaybı ifade eder.

Kürdistan'da genelde işçi gençlik, hizmet sektöründe, küçük atölyelerde ve sanayi sitelerinde yoğunlaşmaktadır. Küçük sanayi işletmeleri (konfeksiyon, oto tamirciliği, madeni eşya yapımı, dokuma, kunduracılık) Kürdistan'ın hemen hemen tüm illerinde mevcuttur.

Bu alanlarda çalışan gençler genelde 12-15 saatlik bir çalışmaya zorlanmakta, sendikasız, sigortasız, çalışma koşullarının kötülüğü ve iyi beslenememenin sonucunda meslek hastalıklarıyla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Bu kesim hem genç olmanın, hem de işçi olmanın sorunlarını birarada yaşamaktadır. Ekonomik durumunun elvermemesi, sosyal ve kültürel faaliyetliyetlere de katılamamasını beraberinde getirmektedir.

Kürdistan işçi gençliğinin gelişmesini ve onun bilinçli bir şekilde ulusal kurtuluş mücadelesinde yerini almasını engelleyen en önemli neden ise, elbette, sömürgeci güçlerin ulusal baskı ve asimilasyon politikalarıdır.

Kendi diliyle eğitimini yapamayan, kendi kültürel ve tarihi değerlerini iyice öğrenemeyen gençte çarpık bir kişilik ortaya çıkabiliyor.

İşsiz Gençlik

Bugün Türkiye'de milyonlarla ifade edilen işsizler ordusu mevcuttur. Bu, yüzde 50'lere varan bir oranla, en fazla gençlik kesimini etkilemektedir.

Her yıl da, bu işsizler ordusuna diplomalı, diplomasız yüzbinlerce genç katılmaktadır.

Bu gençlerin ekonomik sorunları başta gelmektedir; iş bulup çalışamadıkları için de gerekli ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Üretken olmamanın vermiş olduğu olumsuz psikolojik durum, genci ileriki yaşlarda da çok olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Bu gençlerin ekonomik sorunları başta gelmektedir; iş bulup çalışamadıkları için de gerekli ihtiyaçlarını karşılayamamaktadırlar. Üretken olmamanın vermiş olduğu olumsuz psikolojik durum, genci ileriki yaşlarda da çok olumsuz bir şekilde etkilemektedir.

Sömürgeci güçlerin yoz kültürlerini aşılama ve asimilasyon politikaları sonucunda da şekillenen olumsuz durum, genci tam bir karmaşıklığa çekebilmektedir.

Öğrenci Gençlik

Sömürgecilerin halkımızın dil, kültür ve tarihi değerlerine saldırısı ile onun yerine kendi yoz kültürlerini aşılama çabası ile en fazla öğrenci gençlik karşı karşıya kalıyor.

Ülkemizde ana dilleriyle öğrenim görme olanağına sahip olmayan gençlerin dillerini unutmaları için, sömürgeciler yoğun çaba harcıyorlar.

İnsanlarımızın serbestçe kendi müziğini dinleme, kendi dilinden kitap, gazete, dergi vs. yayınlama, kültürel ve sanatsal faaliyette bulunma olanakları elinden alınmıştır. Bunun yerine, sömürgecilerin yalan üzerine kurulu propoganda mekanizması olanca hızıyla sürmektedir.

Sömürgeci Türk burjuvazisi Kürt halkının varlığını inkar eder, Kürtlerin Türk olduklarını ispatlamak türünden hokkabazlıkları sürdürürken; bir yandan da Türk tarihi üzerine yalan bilgiler veriyor, gerçekleri tersyüz ediyor, başka halklara yönelik işgal ve yağma hareketlerini övüyor, her türlü gaddarlığı yapmaktan geri kalmayan Osmanlı padişahlarını kahramanlaştırıyor, gençlerimizi Kemalizm zehiri ile zehirlemek için yoğun çaba harcıyor.

Bugün hem Türkiye'de, hem de Kuzey Kürdistan'da liseler ve üniversiteler birer kışlaya, hapishaneye cevrilmiştir. Buralar her türlü ilerici, barışsever, insan haklarına saygıyı öngören düşüncenin girmesinin yasaklandığı yerlerdir.

Bütün bunlar, diğer koşullarla birleşince (baskı, terör, asimasyon gibi) ,Kürt gençliğinin iyi bir eğitim görmesini, yetişmesini olanaksız hale getiriyor. Onun karşı karşıya bulunduğu sorunları kat kat artırıyor.

Sömürgeciler bunun dışında, gençliğimizi kültürel ve ahlaki saldırılarla yüzyüze bırakıp, kendi öz değerlerinden koparmayı,

ulusal değerlerinden soyutlamayı ve depolitizasyon sürecini hızlandırmayıözellikle, sinema, müzik, spor gibi alanlardaki saldırılarla da sürdürmektedir.

12 Eylül'den sonra açık ve gizli yöntemlerle gençliğimize yoz kültürü egemen kılmak, kendi istedikleri biçimde şekillendirmek, düşünmeyen, okumayan bir gençlik yaratmak için uygulanan politikalar Kürdistan'a çok acımasız bir şekilde yansıdı. Kürt gençlerini ülkesinin sorunları üzerinde düşünüp kafa yortirmekten uzak bir müzik kültürü egemen kılınmaya çalışılıyor.

Elbette, Kürdistan'da uygulanan terör ve katliamlar, oluşturulmaya çalışılan ahlaki ve kültürel çöküntü ortamı gençliği sindirmeye yetmiyor. Gençler direniyor ve ulusal baskıya karşı mücadele de günden güne gelişiyor. Kürdistanlı gençlik, ta ilk günden beri mücadelede yerini almış, ulusal kurtuluş mücadelesinde itici güçlerden biri olma işlevini sürdürüyor.

Sömürgecilerin ulusal baskı ve sindirme politikası en çok köylü gençlik üzerinde kendini hissettirmektedir. Gençler tutuklanmakta, katledilmekte, işkence görmekte ve sürülmektedir. Elbette tüm bu baskılar köylü gençliğin ulusal mücadele içinde yer almasını yine de engelleyememektedir.

maktan alıkoymak için 12 Eylül'den sonra ilerici demokratik sol basın yasaklanırken, seks dergilerinin yaygınlaştırılması, yoz ve kokuşmuş bir kültürü yayan gazetelerin hem sayısal olarak artması ve hem de tirajlarının yükseltilmesi, gene bu doğrultudaki filmlerin piyasayı kaplaması, gençliği kendi sorunlarından ve ülke sorunlarından uzaklaştırıp lumpen bir gençlik yaratmanın amaçlanmasındandır.

Yine faşist darbeden sonra spor alanlarının açılmasının hızlandırılması projelerinin, gençleri sportif faliyetlerle oyalama ve deşarj etme ve sporu sağlık için değil de, kendi egemenliklerini sürdürecek bir araç olarak kullanma, hızla yaygınlaştırılmıştır.

Müzik alanında ise, ulusal kültüre konan yasakların yanısıra, yoz ve insani değerleri geliş-

Zaten Kürdistan gibi sömürge ülkelerde gençlik esas olarak ilerici yurtsever bir çizgide, sömürgeci güçlerin politikalarına karşı mücadele etmektedir. Özellikle Kürdistanlı öğrenci gençlik yoz ve şoven eğitime rağmen, ilerici devrimci nitelikte düşüncelerini geliştiriyor.

Köylü gençlik

Kürdistan'da kırsal kesimde yaşayan insanlarımızın yüzde 45-50'si genç kesimdir. Kürdistan'da nüfus artışı, en fazla kırsal alanlardaki yerleşim bölgelerinde görülmektedir. Bu hızlı nüfus artışı ve sömürgeci güçlerin ekonomik kaynakları yağma politikaları kırsal alanlarda yaşayan insanların yaşamını dayanılmaz kılmaktadır. Kapalı toplumsal yapının günden güne çözülmesi gibi nedenlerle, kırsal alanlarda geçim kaynakları yetersiz kalmaktadır.

Köylü gençlik ulusal baskıdan, terör ve katliamlardan, ekonomik yıkımdan, çalışma koşullarının ağırlığından, işsizlikten sosyo-kültürel hak ve özgürlüklerin yokluğundan, çok ağır bir şekilde etkilenmektedir.

Kürdistan'da kırsal alanlarda toprak dağılımı çok bozuk bir biçimde kendini göstermektedir. Toprakların geniş bir kesimi toprak ağalarının denetimi altındadır. Aşiretçiliğin ve şeyhliğin etkisi bugün de kendini hissettirmeye devam etmektedir.

Kürdistan'da halen varlığını sürdüren geri toplumsal yapı, ona paralel bir biçimde sorunlara yansıyor.

Sömürgecilerle Kürdistan'daki egemen çevreler ittifak içinde bulunduklarından, ulusal baskı ve geri toplumsal yapıdan kaynaklanan sorunları, birbirinden kesin çizgilerle ayırmak zeten mümkün değildir. Bunlar karşılıklı olarak birbirlerini destekliyor, sorunların içiçe geçmesine neden oluyor.

Geri ekonomik ve sosyal yapının olumsuzlukları gençliği de olumsuz etkilemektedir. Kötü yaşam koşulları, bilgisizlik ve cehalet aynı zamanda, hem geri toplumsal yapı, hem de ulusal baskının doğurduğu sonuçlardır.

Bu sonuçların doğurduğu durum köylü gençliği ve yoksul köylülüğü ekonomik ve kültürel olarak etkilemektedir. Toprak dağılımının adil olmaması ve sömürgeci politikalar yüzünden, az topraklı ya da topraksız köylüler, nüfusun büyük bir kesimini oluşturmaktadır.

Bu durum da köylülüğü tek bir sınıf olmaktan çıkarıyor; orta halli köylüler, yoksul köylüler ve büyük toprak ağalarının kırsal kesimde bir arada yaşadıkları, ama bunlar arasında gittikçe ar-

tan çelişkilerin olduğu görülmektedir.

Ayrıca mevsimlik işçi olarak toprak ağalarının çiftliklerinde çalışan işçiler bulunmaktadır. Sendikasız, sigortasız, çok düşük ücretle çalıştırılan bu kesim hiçbir sosyal hak ve güvenceye sahip değildir.

Köylülüğün tüm kesimleri ekonomik, sosyal ve kültürel baskı altındadır. Köylünün ürettiği ürünleri tefeciler ucuza kapatmakta; bunun öncülüğünü de sömürgeci devlet bizzat yapmaktadır. Kendi getirdiği ürünleri ise oldukça pahalıya satmaktadır.

Sömürgecilerin ulusal baskı ve sindirme politikası en çok köylü gençlik üzerinde kendini hissettirmektedir. Gençler tutuklanmakta, katledilmekte, işkence görmekte ve sürülmektedir.

Elbette tüm bu baskılar köylü gençliğin ulusal mücadele içinde yer almasını yine de engelliyememektedir.

Kısaca irdelemeye çalıştığımız Kürdistan gençliği tablosundan yola çıkarak, gençlik örgütlenmelerinin biçimi, çeşitli biçimler arasındaki iletişim ve gençlik örgütlülüklerinin ulusal mücadele içindeki rollerine ilişkin perspektiflerimiz ne olmalıdır?Gençlik örgütlenmesinde, başlıca iki biçim söz konusu olabilir.

1) Politik nitelikte, nisbeten dar kapsamlı ve,

2)Yığınsal nitelikte, geniş kapsamlı gençlik örgütlenmesi.

Politik nitelikte gençlik örgütlenmesi, daha çok siyasi partilere bağlı olarak ortaya çıkar ve onların bir parçası durumunda olur. Bu yazıda tartışmak ve kimi perspektiflerini açmak isteğimiz, bir siyasal örgüte ya da anlayışa bağlı gençlik örgütlenmesi değildir.

Üzerinde durulmasının ve tartışılmasının gerekli olduğuna inandığımız konu, yığınsal bağımsız demokratik gençlik örgütlenmesidir.

Bağımsız Demokratik Yığınsal Gençlik Örgütü

Ülkemizin (Güney Kürdistan hariç) hiçbir parçasında Kürt gençliği, kendi ulusal kimliğiyle, legal örgütlenme ve çalışma olanaklarına sahip değildir. Başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da, sömürgeciler halkımızı örgütsüz bırakmaya özen gösteriyorlar. Kaldı ki bugün Türkiye'de faşist rejim sadece Kürt gençliğini değil, genel olarak tüm gençliğin örgütlenmesinin önüne büyük yasaklar koymuştur.

Ancak gerek Kürdistan'da ve gerekse Türkiye'de faşizmin legal örgütlenme ve mücadele alanlarını ortadan kaldırması gençliğin örgütlenmesini tümden engelleyememektedir. Gençlik elbette, koşullara uygun başka örgütlenme biçimlerini hayata geçirmekten geri kalmayacaktır.

Diğer taraftan bugünkü faşist-terör ortamında bile mevcut olan dernekler, sendikalar herşeye rağmen birer çalışma alanı olmalıdır. Gençlik burada, polisten ve ajanlardan korunmayı da gözeterek çalışabilir, çalışmalıdır.

Bu sayede hem öğrenci gençlik, sorunlarını olanaklar ölçüsünde dile getirir, hem de geniş gençlik kesimleriyle diyalog içerisine girmek olanaklı hale gelir.

Esas olan, gençliğin karşı-karşıya bulunduğu somut koşulları gözardı etmeden, kısa ve uzun hedefleri gözeten bir çalışma ve buna uygun düşen bir örgütlenme biçimini gerçekleştirmektir.

Bu çalışmada Kürt gençliği ile halkımızın yanyana yaşadığı diğer halkların gençliği arasında işbirliği, diyalog ve dayanışma da önem kazanır.

Toplumun en dinamik kesimi olan gençliği, halkımızın ulusal kurtuluş mücadelesinin zafere ulaşmasında önemli ve tarihi görevler bekliyor. Geçmişte Kürt gençliği bu alanda önemli çalışmalar yaptı ve bugün de o, her türlü fedakarlığı yapmaya, en güç koşullarda bile .çalışmaya hazırdır.

Gençlerimiz nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kendi yörelerinin somut koşullarına uygun çaba harcıyabilir, mücadeleye katkıda bulunabilirler.

Gençliğin mücadelesi onların kültürel, iş, eğitim, demokratik hak ve özgürlüklerle ilgili taleplerinden, siyasal çalışmaya kadar uzanan geniş bir çerçeveyi kapsar. Hangi türden olursa olsun çalışmayı başarıya ulaştırabil-

Toplumun en dinamik kesimi olan gençliği, halkımızın ulusal kurtuluş mücadelesinin zafere ulaşmasında önemli ve tarihi görevler bekliyor. Geçmişte Kürt gençliği bu alanda önemli çalışmalar yaptı ve bugün de o, her türlü fedakarlığı yapmaya, en güç koşullarda bile çalışmaya hazırdır. Gençlerimiz nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kendi yörelerinin somut koşullarına uygun çaba harcıyabilir, mücadeleye katkıda bulunabilirler.

mek içinse örgütlenmek gerekir. Örgütsüz mücadele ile, bireysel çıkışlarla sorunlara çözüm bulunamayacağı açıktır.

Kürdistanlı gençliği bekleyen görev, gözlerini ileriye çevirmesi ve daha enerjik daha disiplinli daha güçlü bir mücadeleyi hayata geçirebilmesidir.

Kürdistan'da sömürgeciler gençliğimizi dejenere etmek, kültürel ve ahlaki saldırılarla depolitizasyon sürecini hızlandırmak istiyorlar. Bu da, cinselliğin meta olarak kullanılması, spor, sinema, müzik alanındaki etkinlikler, Kürdistan'a yansıtılıyor.

Buna rağmen, uygulanan baskılar ve oluşturulmaya çalışılan ahlaki çöküntü ortamı gençliğin direnişini, özgürlük tutkusunu ve mücadelesini engellemeye yetmiyor, onu sindiremiyorsa bile; yine de bu politikaların vefaaliyetlerin etkisini küçümsememek gerekir.

Bu ve benzeri nedenlerle, baştan beri vurgulamaya çalıştığımız Kürdistanlı gençliğin sorunlarını temel alan kitlesel ve merkezi bir gençlik örgütünün oluşturulması görevi, hala çözümlenmeyi bekleyen bir sorun durumundadır.

Böyle bir örgütlenmenin nesnel zemini vardır. Kürdistanlı gençlik, ister işçi, ister öğrenci, ister köylü, isterse işsiz olsun; esas olarak sömürgeci düzenden ve mevcut sosyo-ekonomik koşullardan, anti-demokratik ortamdan kaynaklanan sorunlarla karşı karşıyadır. Hem Kürt, hem de genç olmanın sorunlarını, farklı sınıfsal ve toplumsal konumunun getirdiği farklılıklarla birlikte, birarada yaşıyor.

Gençliğin tüm kesimlerini biraraya getirebilecek, onları ortak bir paydada buluşturup, ulusal ve toplumsal mücadeleye aktif ve örgütlü bir şekilde katabilecek, geniş, yığınsal bir örgütlenme yaratmak mümkündür.

Gençliğin tüm kesimlerini biraraya getirebilecek, onları ortak bir paydada buluşturup, ulusal ve toplumsal mücadeleye aktif ve örgütlü bir şekilde katabilecek, geniş, yığınsal bir örgütlenme yaratmak mümkündür. Yığınsal gençlik örgütlenmesi, Kürdistanlı gençliğin sorunları temelinde mücadele etmeyi hedeflemeli ve perspektiflerini, taleplerini, eylemlerini, bu kanalda sürdürmelidir.

Gençlik örgütlenmesinin işleyişi

Yığınsal bir gençlik örgütü, politik bir örgütlenmeden farklı olarak, gençlerin aynı ideolojik-politik hattı benimsemesi koşulunu aramaz.

Örgütlenmenin en temel işleyiş ilkeleri ise, demokratiklik ve bağımsızlık olmalıdır.

ülkemizin somutunda gençleri böylesi bir örgütlenme alanında bir araya getirecek payda "Yurtseverlik" çizgisi olmalıdır. Ancak bu sayede değişik sınıf ve tabakalardan gelmiş olan, dünya görüşleri ve kimi özlemleri farklı olan geniş gençlik yığınlarını aynı örgüt çatısı altında toplamak mümkün olabilir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, politik nitelikte gençlik örgütlenmesi ile yığınsal nitelikteki örgütlenme birbiri önünde engelleyici değildir.

Siyasi partilere bağlı gençlik örgütlenmelerinde çalışan gençler, kitlesel gençlik örgütlenmelerinde de çalışabilirler ve bu tür gençlik örgütlerinde sürükleyicilik rolünü de oynayabilirler.

Ancak dikkat edilmesi gereken nokta, homojen bir yapısı olan parti gençlik örgütü ile değişik görüşlerden gençlerin yeraldığı kitlesel örgütler arasındaki farkı iyi kavramak ve pratikte de ona uymaktır.

Yığınsal gençlik örgütlenmesi, Kürdistanlı gençliğin sorunları temelinde mücadele etmeyi hedeflemeli ve perspektiflerini, taleplerini, eylemlerini, bu kanalda sürdürmelidir. Bunun yaşama geçirilebilmesi ise, ancak işleyişteki bağımsızlık ve demokratiklikle mümkün olabilir.

Militan enerjisi, devrimci coşkusu, yaratıcılığı ile gençliğin, kendine özgü sorunlarının çözümü için, kendine özgü yöntemlerle mücadele edebilmesi ve bu mücadelenin yığınsallığını koruyabilmesi için, örgütlülük, siyasal anlayışların uzantısı olmaktan kaçınmalıdır.

Elbette, yığınsal nitelikte bir gençlik örgütünün yaratılması her zaman mümkün olmayabilir. Böyle olması, yani birden çok kitlesel gençlik örgütünün bulunması halinde de birlik sorunu, gene gündemden çıkmaz.

O zaman yapılması gereken varolan gençlik örgütlenmeleri, ortak eylemler içine girerek, ortak hedefler doğrultusunda birlikte iş yapma alışkanlığını geliştirerek, giderek merkezi bir gençlik örgütünü yaratmayı amaçlamalıdırlar.

Şeyh Sait Ayaklanmasının Ardından Ayaklanmaya, Kürdistan'ın Durumuna ve Alınacak Tedbirlere İlişkin T.C.'nin Gizli Raporları

III. BÖLÜM

KÜRDİSTAN'I TÜRKLEŞTİRME PLANI

ENCÜMEN RAPORU

Abdülhalik Renda'nın ve İçişleri Bakanı Cemil'in raporunun hazırlanmasının ardından, bu raporları görüşüp sonuçlara varmak ve kendi önerilerini içeren bir raporu Bakanlar kuruluna sunmak üzere, hükümet tarafından bir encümen oluşturuldu. Buna ilişkin kararname şöyledir:

Başvekalet
Kalemi Mahsus Müdüriyeti
Karar No. 2536

Gayet mahremdir

KARARNAME

17 Haziran 341 (1925) tarih ve 2086 numaralı kararnameye zeyildir (ektir):

İrtica olayının cereyan ettiği vilayetlerimizdeki gözlemleri incelemek ve gereken tedbirleri kararlaştırıp bir rapor halinde düzenlemek üzere Dahiliye Vekili Cemil, Adliye Vekili Mahmut Esat, Çankırı Mebusu Abdülhalik beyefendilerin ve Erkanı Umumiye Reisinin (Genel Kurmay Başkanının) katılmasıyla bir encümen (komisyon) teşkili, sözkonusu yörede seyahat etmiş olan dahiliye Vekili Ce-

www.arsivkurdi.org

mil beyefendi ile Abdülhalik beyefendi tarafından daha önce ayrı ayrı hazırlanacak raporların sözkonusu encümene verilmesi ve sözkonusu encümence tartışma sonuçlarını içermek üzere hazırlanacak raporun ve önerilecek tedbirlerin encümenin teşekkül tarihinden 15 gün sonra Heyeti Vekile'ye (Bakanlar Kurulu'na) sunulması İcra Vekilleri Heyetinin (Bakanlar Kurulu'nun) 8 Eylül 341 (1925) tarihli toplantısında onaylanmış ve kabul edilmiştir.

Türkiye Reisi Cumhuru
Gazi Mustafa Kemal

Başvekil **İsmet**	Adliye Vekili **Mahmut Esat**	Müdafaayi Milliye Vekili **Recep**
Bahriye Vekili **İhsan**	Dahiliye Vekili **Cemil**	Hariciye Vekili V. **Mahmut Esat**
Maliye Vekili **Hasan Hüsnü** bulunamadı	Maarif Vekili **Hamdullah Suphi**	Nafia Vekili **Süleyman Sırrı**
Zıraat Vekili V. **Ali Cenani**	Ticaret Vekili **Ali Cenani**	Sıhhat V İç. M. Vekili **Dr. Refik**

Bu kararname Başbakan İsmet İnönü tarafından aşağıdaki yazıyla sözkonusu encümenin üyelerine iletildi:

Başvekalet
Kalemi Mahsus Müdireyeti
6/466

18-22/Eylül/341

Zata Mahsustur
Gayet mahremdir

Dahiliye Vekili Cemil Beyefendi Hazretlerine

İrtica olayının cereyan ettiği vilayetlerimizdeki gözlemleri inceleyip gereken tedbirleri kararlaştırmak ve bir rapor düzenlemek üzere teşkili uygun görülen encümen hakkında Bakanlar Kurulu'nun 8 Eylül 341 tarihli toplantısında alınan karar üzerine düzenlenmiş olan kararnamenin tastikli sureti zarf içinde sunulmuştur efendim.

Keyfiyet Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa Hazretlerine, Dahiliye Vekili Cemil, Adliye Vekili Mahmut Esat ve Çankırı Mebusu Mustafa Abdülhülik beyefendiler hazretlerine yazılmıştır.

Başvekil
İsmet

8 Eylül 341 (1925) Tarihli Kararnameye Göre Teşkil Olunan Encümen'in Başbakanlık Vasıtasıyla Bakanlar Kuruluna Verdiği Rapor

İrtica olayının cereyan ettiği vilayetlerimizdeki gözlemleri incelemek ve gerekli tedbirleri kararlaştırıp bir rapor halinde düzenlemek üzere Dahiliye Vekili Cemil, Adliye Vekili Mahmut Esat, Çankırı mebusu Mustafa Abdülhalik beylerle Genel Kurmay İkinci Başkanı mirliva Kazım Paşa'nın iştirakiyle bir encümen teşkili hakkındaki 8 Eylül 341 tarih ve 2536 numaralı gizli Bakanlar Kurulu Kararnamesi uyarınca Dahiliye Vekaleti'nde yapılan

toplantı ve tartışmaların sonucunda aşağıdaki kararların sunulmasına karar verilmiştir:

1- Doğu vilayetlerinde mevcut sıkıyönetim aşağıdaki programın uygulanmasının bitimine kadar sürdürelecektir.

2- Türkiye 5 umumi (genel) müfettişlik mıntıkasına bölünmüştür. 5. umumi müfettişlik mıntıkası aşağıdaki vilayetlerden oluşur:

"Hakkari, Van, Muş, Bitlis, Siirt, Genç, Diyarıbekir, Mardin, Urfa, Siverek, Elaziz, Dersim, Malatya, Ergani". Bayezit vilayeti ile Pülümür, Kiğı ve Hınıs kazaları programın uygulanmasına kadar geçici olarak beşinci müfettişlik emrinde bulunacaktır.

Umumi müfettiş, ıslahat programının sürekli olarak uygulanması ile görevli olup maiyetinde (emri altında) her bakanlıktan bir müfettiş ile bir de askeri danışman ve ayrıca maiyet heyeti vardır. Mıntıkasındaki seyyar jandarma alayları emri altındadır.

Sıkıyönetim mıntıkasının askeri amiri 7. Kolordu kumandanı olup sıkıyönetim komutanı sıfatıyla müfettişe bağlıdır.

Umumi müfettişlik oluşturuluncaya kadar 3. Ordu Müfettişi bu görevi yapmaya devam edecektir. Sıkıyönetimin Bayezit vilayeti ile Pülümür kazasına teşmili ve ıslahatın uygulamasının bitimine kadar yenilenmesi hakkında Yüce Meclise (TBMM) bir teklifte bulunmak gerekir.

3- Askeri mahkemelerde ve sıkıyönetim mahkemelerinde asker ve sivil yerli hakim bulunmayacaktır. Divanı harp kararlarının bugünkü şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

4- 13 Şubat 341 tarihine kadar haklarında adli takibat yapılıp da işleri sonuçlandırılamıyan sanık ve kuşkuluların, hukuku şahsiye (özel haklar) saklı kalmak şartıyla, davaları tecil edilecektir. Tecili Takibat Kanunu; kabahat, cürüm ve cinayetleri kapsayacaktır. Ancak zamanaşımına uğramamış adam öldürme olaylarıyla, son isyandan önceki isyan niteliğindeki cinayetler tecil edilemez. Buna göre yüce meclise kanun teklifi yapılacaktır.

5- Van şehri ve Midyat arasındaki hattın batısında Ermenilerden boşalan araziye Türk göçmenleri yerleştirilecektir. Bunun için sıkıyönetim mıntıkasındaki vilayetlerde bulunan Ermeni malları maliyece satılmayacak ve hatta Kürtlere icar dahi edilmeyecektir. Yugoslavya'dan gelmekte olan Türk ve Arnavutlar ile İran ve Kafkasya'dan gelecek göçmenlerin öncelikle Elaziz-Ergani-Diyarıbekir; Elaziz-Palu-Kiğı; Palu-Muş arasındaki Murat vadisi, Bingöl Dağının doğu ve güneyi ve Hınıs, Murat vadileri, Muş Ovası, Van Gölü havzası, Diyarıbekir-Garzan-Bitlis hatlarında iskan edilecek ve bunlardan başka Rize, Trabzon vilayetleriyle Erzurum vilayetinin kuzeydoğu kazalarında yoğun olan halktan, onayları alınarak ve göçmenlerin iskanı için getirilen olanaklardan yararlanarak Hınıs Çayı ve Murat vadisine ve Van Gölü'nün kuzey yöresine nakledilecektir.

Doğuda yerleştirilecek göçmenlerin ve yerli Türklerin iskan edilecekleri mıntıkalara kadar hükümetin seri vasıtaları ile nakilleri ve nakil sırasında iaşeleri ve evlerinin hükümet tarafından inşası, bir senelik iaşelerinin (geçimlerinin) temini, zıraat aletleri ve hayvanlarının da yine hükümet tarafından verilmesi gerekir.

Türk göçmenlerinin yerleştirileceği Ermeni mülklerini, tasarruf belgesi gösteremiyerek ne sebeple olursa olsun işgal etmiş olan Kürtler çıkarılarak geldikleri eski yerlerine iade veya arzu ettikleri (ederlerse) batıda hükümetin göstereceği yörelere nakledilecektir. Yerleştirilecek Türklerin, Kürtlerin saldırılarından korunmaları için özel tedbirler alınacaktır.

341 senesinde azami 50 bin nüfus sevk ve iskan edileceğine göre:

1.000.000	Nakil masrafı, otomobil, iaşe ve saire (beher nüfusa 20 lira hesaplanarak),
250.000	On bin hane inşası (beheri 250 lira),
1.000.000	Bir senelik geçim maddeleri, tohumluk, zıraat aletleri (beher haneye 1.000 lira),
2.000.000	Yirmi bin çift hayvanı,
500.000	İskan masrafı.
7.000.000	

ki toplam olarak yedi milyon liranın (1) 342 (1926) iskan bütçesine ilavesi gerekir. Bu masraftan bina, geçim maddeleri, tohumluk, hayvanlar ve zıraat aletleri bedeli 20 senede ödenmek üzere göçmenler borçlandırılacaktır.

Aynı şekilde 10 senede Yugoslavya, Bulgaristan, Kafkasya ve Azerbaycan'dan 500.000 nüfusun getirtilerek yukarda arzedilen mıntıkaya yerleştirilmesi için 343'ten (1927) itibaren her sene bütçeye en az beş milyon lira ödenek kon-

ması lazımdır.

6- Bu mıntıkada arazi yazımına Maliye Bakanlığınca öncelikle ve acilen başlanacaktır.

7- İçişleri Bakanlığı 342 bütçesine konulmuş ödenekle öncelikle 5. Müfettişlik mıntıkasında nüfus yazımı yapacaktır.

8- İsyana iştirak eden mıntıkalardaki halka, isyandan doğan masrafın yüklenmesi uygundur. Bunun sağlanması için Maliye Bakanlığınca yüce meclise bir kanun teklifi yapılacaktır. Bu mıntıkada bulunup da isyana iştirak etmeyen köyler bu vergi ile mükellef (borçlu) tutulmayacaktır. (Bu köyler Genel Kurmay Başkanlığınca tespit edilmiş olanlardır).

9- İsyanı teşvik ve idare etmiş olanlar ile bunların akraba ve taalukatı ve reislerden, hükümetin doğuda kalmalarını uygun görmediği kişiler aile ve taalukatıyla beraber batıda hükümetin göstereceği yörelere nakledilecektir. (Bunların) terk edecekleri emval ve arazi hükümetçe satın alınarak bedeli nakten ödenecek veya nakledilecekleri yörelerde aynı kıymette emlak ve arazi verilecektir.

"İsyan harekatı sırasında hükümete hizmet sunan ve sadakat edenlerden" hükümetle beraber bizzat isyan aleyhinde hareket etmiş olan reislerin nakilleri tehir olunacaktır.

10- Aşiret teşkilatının o yıl (tahminen on yıl) zarfında ortadan kaldırılması ve halkın doğrudan doğruya hükümetle temas ve hukukunun bir aracı olmaksızın hükümetçe korunması ve temini hususu adım adım hayata geçirilecektir. bunun için Doğu'da hükümet güç ve nüfuzunun, idarenin her bölümünden ideal sahibi ve yetkin memur gönderilerek desteklenmesi lazımdır.

Aynı zamanda bu mıntıkadaki tali memuriyetlere dahi Kürt memur tayin olunmamalıdır. Merkezden tayin edilen memurlar (jandarma dahil) için aşağıdaki kanun teklifine gerek vardır:

A- Sıkıyönetim mıntıkasında merkezden tayin edilen memurların (jandarma dahil) orada bulundukları sürece fevkalade tahsisatlarının (olağanüstü ödeneklerinin veya maaşlarının) yüzde 75'i oranında zam alırlar (2).

B- Bu mıntıkada memurlar en az 3 sene hizmet ederler. 3 seneden sonra bu mıntıka dışında, sınıfına uygun düşen diğer bir hizmete nakledilirler ve yerlerine başkaları gönderilir. 3 Seneden fazla kalmak isteyenler yerlerinde bırakılır ve 6 seneden fazla aynı mevkide kimse kalamaz.

C- Bu mıntıkalardaki ordu mensuplarına da, aile nüfus miktarına göre 1-5 nefer tayını nisbetinde zam verilir.

12- Hakkari, Van vilayetlerinde bulunan 4 hudut taburlarıyla Van'da teşekkülü Genel Kurmayca arzu edilen 2 taburdan bir avcı tugayı teşkili ve bu 6 tabur ile bunlara komşu olan diğer 3 hudut taburu mevcutlarının sekiz yüzere çıkarılması için bütçeye ödenek ilave edilmelidir.

13- Silahlar toplanacak ve silah taşınması men edilerek ancak vesikaya bağlı olarak taşınmasına müsaade edilecektir. Vesikasız silahlar evlerde dahi olsa elkonacak ve sahipleri sıkıyönetim mahkemelerine verilecektir.

14- Aslen Türk olup Kürtlüğe mağlup olmaya başlayan aşağıdaki Malatya, Elaziz, Diyarıbekir, Bitlis, Van, Muş, Urfa, Ergani, Hozat, Erciş, Adilcevaz, Ahlat, Palu, Çarsancak, Çemişkezek, Ovacık, Hüsnümansur (Adıyaman), Behisni, Arga (Arguvan), Hekimhan, Birecik, Çermik vilayet ve kaza merkezlerinde hükümet ve belediye dairelerinde ve diğer kurumlarda, mekteplerde, çarşı ve pazarlarda Türkçeden başka dil kullananlar hükümet ve belediye emirlerine muhalefet ve mukavemet suçu ile cezalandırılırlar.

15- Aslen Türk olup ve fakat Kürtleşmek üzere bulunan yerlerde ve Siirt, Mardin, Savur gibi ahalisi Arapça konuşan yörelerde Türk ocakları ve mektep açılması ve özellikle hertürlü fedakarlıkta bulunularak mükemmel kız mektepleri tesis ve kızların mekteplere rağbetlerinin çeşitli biçimlerde sağlanması lazımdır.

Özellikle Dersim, öncelikle ve acilen, yatılı okullar açılmak suretiyle Kürtlüğe karışmaktan bir an önce kurtarılmalıdır.

16- Dersimlilerin Dersim'den çıkmak isteyen kısımları Sivas batısında gösterilecek mıntıkaya nakledilebilirler. Müfettişlik mıntıkasında bu suretle Anadolu dahiline nakledilmeyi arzu edenlerin hükümetçe gösterilecek yerlere nakilleri de mümkündür.

17- Fırat batısındaki vilayetlerimizin bazı kısımlarında dağınık bir surette yerleşmiş olan Kürtlerin Kürtçe konuşmaları mutlaka yasaklanmalı ve kız mekteplerine önem verilerek

kadınların Türkçe konuşmaları temin olunmalıdır.

18- Hükümet binaları ile jandarma karakolları ve askeri binalar ve hudut karakolları, yardım toplama kanununa uygun olarak hızla inşa edilecektir.

Yalnız, hükümet konaklarının inşaatına hükümet de genel bütçeden yardım eder. Bu binalar arasında memur ve subay lojmanları da imkan nisbetinde göz önüne alınmalıdır.

19- Bu mıntıkadaki tüm yolların inşaat programı umumi müfettişlik tarafından düzenlenir. Öncelikle genel ve özel idareden olup önemli stratejik yollar inşa edilmelidir.

20- Şark şimendiferlerinin Erzincan'a; Sivas-Elaziz-Diyarıbekir; Elaziz-Çapakçur-Muş, Van Gölü'ne mümkün olduğu kadar az zamanda varmasını temine çalışmak lazımdır.

21- Tüm karakollar, savunmaya uygun inşa edilmekle beraber, telefon ve helyosta ile donanmalıdır. Bu mıntıkada mutlaka birkaç telsiz istasyonu bulunmalıdır.

22- Kaçakçılık, istihbarat, casusluk ve güvenlik açısından hudut komiserleri esaslı askeri değişikliklerden başka hususlar için müfettişten gereken emirleri alabilirler.

23- Kaçıkçılığa mani olmak için Maliye Bakanlığınca alınacak otomobillerden birkaçının zırhlı otomobil olması ve bu otomobillerden gerektiği zaman hudut kıtasının dahi yararlanması uygundur.

24- Şehir, kasaba ve nahiyelerde subayların görevlerinin tümüyle polise verilmesi ve jandarmanın kıta (birlik) halinde asayiş ve takibatla görevlendirilmesi uygundur. Bu konuda İçişleri Bakanlığı tarafından bir kanun hazırlanması ve bütçelerde buna göre değişiklikler yapılması gerekir.

25- Bu mıntıkaya ecnebi bir şahıs ve kurumun, hükümetin izni olmaksızın girmesine ve araştırma yapmasına müsaade edilmeyecektir.

26- Nüfus yazımı yapılan mıntıkalarda derhal askere alma teşkilatı yapılacaktır. Kuraya dahil olanlar bu mıntıka dışında askerlik hizmetini yapacaklardır. Bunların bir süre için silahlı olmayan hizmetlerde görevlendirilmesi uygun olur.

27- Bu mıntıkada hükümet, bütün idari bölümlerde halkın işini aracısız ve bizzat görmeli ve aracıları şiddetle red ve men etmelidir.

28- Müfettişlik mıntıkasındaki vilayet taksimatının değiştirilmesi ve ıslahı, genel teşkilatın kabul ve uygulanmasına kadar ertelenebilir.

24 Eylül 1341 (1925)

M. Cemil Mahmut Esat Kazım
Mustafa Halik Renda

(Bugünün diline uyarlayan Baran)

(1) Hesapta belli yanlışlıklar var. Öncelikle yukardaki rakamların toplamı 7 milyon değil, 4 milyon 750 bin eder. İki nolu kalem (250'şer liradan on bin ev) 2,5 milyon eder. Üç nolu kalem de kendi içinde yanlıştır. Eğer, yazılı olduğu üzere, aile başına yıllık iaşe bedeli 1.000 lira olarak öngörülmüşse -hane sayısı 10 bin olduğuna göre- miktarın bir milyon değil, 10 milyon etmesi gerekir. Ancak, öngörülen bedelin bin değil de 100 lira olması halinde bir milyon rakamı doğru olur.

Elbet, "Encümen"in yanlış olan tek hesabı bu değildi; Kürtleri yok etmeye yönelik tüm hesapları yanlış çıktı; bu, 67 yıl sonra çok daha açık görülüyor.. Bunların siyasetleri de matematikleri kadar olmuştur..

(2) Bu ifadede bir sakatlık olsa gerek: Böyle durumlarda, doğal olarak "normal ücret" veya "normal ödenek" zamma esas alınır.

Irak Kürdistanı'nda Haqe Hareketi:
"Toplumsal adaleti sağlamayı, baskı ve sömürüye bir sınırlama getirmeyi amaçlayan dini ve toplumsal hareket"

H. BENGİN

Güney Kürdistan'ın bir bölümünde ortaya çıkan ve kısa bir zaman içinde, bölgede yaşayanların büyük bölümünü etkisi altına alan Haqe Hareketi konusunda yeterli bir araştırma yapıldığı söylenemez. Güney Kürdistan'da bu konuyla ilgili yazılan makaleler, yapılan araştırmalar oldukça sınırlı. Biz Kuzey'de yaşayan Kürtler ise bu konuda hemen hiçbir şey bilmiyoruz.

Haqe Hareketi'yle ilgili olarak Irak Kurdistanı'nda birkaç makale ve iki kitap yayınlanmış. Bunun dışında Kürt ve Kürdistan konularında araştırma yapan yabancılardan **C. J. Edmonds** ve **Martin van Bruinessen,** eserlerinde bu hareketten de bahsetmişlerdir. C. J. Edmonds'un sözkonusu hareket ile ilgili bilgilerin de içinde yer aldığı **"Kurds, Turks and Arabs"**adlı eseri henüz Türkçe'ye çevrilmiş değil. M. v. Bruinessen'ın yapıtının Türkçe çevrisi ise **"Ağa, Şeyh ve Devlet"** adıyla, geçtiğimiz aylarda Öz-ge Yayınları arasında çıktı. Dolayısıyla Türkiye ve Kürdistan'da yaşayan geniş kitlelerin bu hareket hakkındaki bilgileri sadece M. v. Bruinessen'in verdikleriyle sınırlı. Oysa Haqe hareketi, adı geçen yazarın verdiği bilgilerden daha derin ve kapsamlı bir içeriğe sahip.

Türkiye'de, Kürdistan tarihi ile ilgili araştırmaların arttığı, sömürgecilerin gelişen ulusal hareketi boğmak için "din silahına" da sarıldığı bu dönemde, dini ve toplumsal motivler içeren bu hareketin daha yakından tanınması büyük önem taşıyor. Demokratik, yurtsever Kürt hareketi, "din alt yapı tarafından belirlenen bir üst yapı kurumu, alt yapıdaki gelişmelerin önünde ayak bağı" ya da "kitleleri uyutan bir afyon" vb. kalıpları bir yana bırakarak, dinin ve din adamlarının ulusal ve toplumsal harekete olan etkilerini gözönünde bulundurmak zorundadır. Unutmamalıyız ki **Ahmedê Xani, Melayê Cıziri, Melayê Batê, Cigerxwin** gibi Kürt edebiyatının ölümsüz isimleri ve **Şeyh Ubeydullah, Şeyh Sait, Seyh Ahmet Barzani, Kadı Muhammed** vb. Kürt liderleri ya din adamıydılar ya da birer dini kurum olan medrese ve tarikatlarda eğitim görmüşlerdi.

Haqe Hareketi'yle ilgili Irak'ta iki kitap yayınlanmış. Bunlardan birisi kendisi de bir Haqe şeyhi olan **Mustafa Askeri**'nin kaleme alıp 1983 yılında yayınladığı, **"Avırdaneweyek Le Bızotneweyê Heqê"** (Haqe Hareketine Bir Bakış) adlı kitabıdır. Haqe hareketinin ortaya çıkışı, bu hareketin ilkeleri vb. konulara yer veren bu kitabı, **Mehmet Mella Kerim** gözden geçirmiş, kendi düşüncelerini dipnot olarak düşmüş ve önsöz yazmıştır. Ayrıca **Mamoste Hamza Abdullah** (1) ve **Dr. İzzettin Mustafa Resul**'un konu hakkındaki düşünceleri de "ek" olarak kitapta yeralıyor. Diğeri ise **Rauf Mehmet Zuhdi**'nin kaleme alıp 1985 yılında yayınladığı **"Bo Le Heqe Kevtine teqe?"** (Haqelere Saldırılar Niçin?) adlı kitaptır. Heqe hareketinin merkezi Sergelu köyünde hocalık yapan bir şeyhin oğlu olan R. M. Zuhdi'nin çocukluğu heqelerin arasında geçmiş. (2) Daha sonraları ise aynı bölgelerde öğretmenlik yapan R. M. Zuhdi, kitabında Haqe hareketine yönelik karalamalara ve iftiralara cevap veriyor. Hemen belirtelim ki R. M. Zuhdi Heqe tarikatına bağlı bir kişi değildir.

Bu derleme genel olarak yukarıda adı geçen iki esere dayanıyor. Ayrıca yeri geldiğinde konu hakkında çeşitli dergi ve gazetelerde yeralan makalelere ve C. J. Edmonds'un görüşlerine de yer verilecektir. Martin van Bruinessen "Ağa, Şeyh ve Devlet " adlı değerli araştırmasında bu hareket hakkında şöyle diyor: "Örneğin Serglu'lü (Sergelu olacak) Şeyh Abdulkerim tarafından kurulmuş olan, Heqqe gibi bir mezhep (hizip), sexuel sapkınlık ve dinsel olarak da, saf olmayan ibadetle suçlanmaktadır." (3) M. v. Bruinessen adı geçen eserinin bir başka yerinde ise, diğer bazı şeyhlerin yanında şunları yazıyor: "Heqqe mezhebi, hala varlığını sürdürmekte; **Mamê Rıza'nın halifesi Hamê Sûr, liderliğini yapmaktadır.** Bana anlatanlar, köyünü bir **"kolhoz"** gibi organize ettiğini söylediler. **Toprak ortak işlenmekte; kadınlar dahil herşey, ortak mülk.** Hamê Sûr'un kendisi daha eşit olan bu "eşitlikçi" toplumda, tek kişiydi. Halkın anlattığına göre, çok para harcamakta ve yetmişlik yaşına rağmen, **köyün bütün kızları için ilk gece hakkını kullandığı söylenmekte.**" (abç) (4)

Hareketin Ortaya Çıkışı Ve Gelişmesi

Kürdistan'da Nakşibendi tarikatı **Mevlana Halit** eliyle yayılmıştır. (5) Mevlana Halit, 1779 yılında Karadağ'da dünyaya gelmiş, 1827 yılında Şam'da ölmüştür. Dini eğitimine Baban Beyliği sınırları içinde yaşayan büyük din adamlarının yanında başlayan Mevlana Halit, Hindistan'a giderek, **Şah Abdullah Dehlevi**'nin yanında eğitimini tamamlayıp icaze almıştır. Daha sonra Kürdistan'a dönerek irşada başlamış, Nakşibendi tarika-

tını yaygınlaştırmıştır. Baban Beyleri ile anlaşamadığı için Şam'a göç etmiş ve orada ölmüştür (6).

Haqe hareketinin ortaya çıkıp yayıldığı bölge olan Surdaş'da Nakşibendi tarikatı, Mevlana Halit'ın izni ile **Şeyh Ahmet Serdar** tarafından açılmış, daha sonra Şeyh Ahmed'i sırasıyla **Şeyh Kadir, Hacı Şeyh Rıza Askeri, Şeyh Mehmet, Hacı Şeyh Mustafa, Şeyh Mella Ahmedi Gelneri ve Şeyh Abdulkerimi Şedele** takip etmiştir. Haqe hareketinin kurucusu Şeyh Abdulkerimi Şedele 1920 yılında irşada başlamış, Şurdaş, Merge, Mirza Rustem, Koy, Ağçeler ve Şıvan mıntıkalarında birçok kişi, onun döneminde bu tarikata katılmıştır.

Şeyh Abdulkerim'in doğum tarihi kesin olarak bilinmiyor. Mustafa Askeri onun 1892 veya 1893 yılında dünyaya geldiğini söylüyor. M. M. Kerim ise şöyle yazıyor: "Rumi takvimi itibarıyla Şeyh Abdulkerim'e verilen Osmanlı nufüs kağıdında şeyhin doğum tarihi olarak 1288 yılı yazılıdır. Bu tarih miladi takvime göre 1871-1872 yıllarına tekabül eder, ki bu doğru değildir. (...) Askerlikten kurtulmak için büyük yazılmıştır." (7) Şeyh Abdulkerim 1942 yılında Şedele'de ölmüş ve orada toprağa verilmiştir.

Şeyh Abdulkerim Surdaş'daki Nakşibendi tarikatının piri olup irşada başladıktan sonra, müridlerine sadece namaz kılıp oruç tutmayı öğütlemiyordu. O, aynı zamanda onlara toplumsal sorunlarla da ilgilenmelerini, aralarında dostluklar kurup iyiye yönelmelerini, karşılıklı dayanışma içinde olmalarını, tüm müslümanlara yardım etmelerini, zalimlere destek olmayıp onlara karşı çıkmalarını nasihat ediyordu. Kendisi de pratikde müridlerine öğütlediği şeyleri yapıyordu.

Mustafa Askeri'nin yazdığına göre, Şeyh Abdulkerim'in müridleri, şeyhin tekkesinde dini ayin yaparlarken sürekli "ya hak" diye feryat etmelerinden, doğru olan herşeye, doğru yapılan her harekete "hakdır" demelerinden, sürekli **hakkın ve gerçeğin peşinden koşmalarından** dolayı, halk arasında "Haqe" diye adlandırıldıklarını söylüyor ve kendilerinin bu adlandırmadan rahatsız olmadıklarını belirtiyor. **Şeyh Hüseyni Haneqa**, "Hak kelimesi öylesine ruhlarına işlemişti ki herhangi bir ses duyduklarında titriyor ve 'ya hak' diye feryat ediyorlardı" diyor. (8) Haqelerin haktan yana olmaları ve gerçeğin peşinden koşmaları, namazı ve orucu fazla önemsemeyip, toplumsal sorunlarla ilgilenmeleri, o dönemde Irak'ta hakim olan İngilizler başta olmak üzere, ağaları, beyleri ve öteki şeyhleri rahatsız etmişti. Bu güçler Haqe hareketinin genişleyip yaygınlaşmasını önlemek amacıyla bunlara yönelik karalama ve iftiraya başvurmuşlar, halkın dini inançlarını sömürerek hareketin "dinden sapma" olduğu propagandasını yapmışlardır.

Bu hareketin ortaya çıkması ve yayılmasında, dönemin özelliği ve Güney Kürdistan'daki durumun belirleyici bir etkisi vardır. Bu nedenle o dönemdeki şartlara gözatmak, Haqe hareketinin daha iyi anlaşılmasına yardımcı olacaktır.

Şeyh Abdulkerim'in tarikatın başına geçip irşada başladığı 1920 yılında, 1. Dünya Şavaşı'nın galiplerinden İngiltere, Basra'dan Irak topraklarına girip kuzeye doğru ilerlemiş ve Irak'ın işgali tamamlanmıştı. Savaş nedeniyle onbinlerce insanın silah altına alınması, savaşın neden olduğu yıkım vb. nedenlerden dolayı o yıllarda Süleymaniye çevresinde tarım yapılmamış, üretim durma noktasına gelmişti. Bölgede yaşayan insanlar aç ve çıplaktılar. Salgın hastalıklardan ve açlıktan hergün onlarca insan ölüyordu. **Refik Hilmi**, o dönemde bölgenin durumu şöyle anlatıyor: "Süleymaniye gibi bir şehirde, acından ve açlığın neden olduğu hastalıklardan dolayı günde en az 10 kişi ölüyordu. Bazı günler ölenlerin sayısı bu rakamı çok aşıyordu. Öyle ki belediyenin gücü cenezeleri toprağa vermeye yetmiyordu. Cenazeler sokaklarda kalıyor, çürüyüp, ortalığa koku salıyordu." (9)

Kırsal alanlarda durum bundan farklı değildi. Aksine çok daha kötüydü. "Köylüler, ağa ve beylerin zulüm ve sömürüsü altında inliyorlardı. Faizci tacirler köylülerin sebze, tütün, çeltik, pamuk, vb. ürünlerini yok pahasına satın alıyorlardı. Köylüler elinde kalan paranın bir bölümünü 'evlendirilen kızların hakkı' gibi geçmişten kalan bazı örf ve adetler uyarınca ağalara veriyorlardı. Angarya, sürü hakkı (hayvan sahibi olan köylülerin verdiği bir çeşit haraç), ağa evlerine götürülen yağ, peynir, tavuk, meyva gibi hediyeler" (10) köylülerin durumunu daha da ağırlaştıran şeylerdi. Kısacası o dönemde tüm Kürdistan'da olduğu gibi Süleymaniye ve çevresinde de, **Ahmet Hoca**'nın belirtiği gibi "can ucuz, ekmek pahalıydı." (11)

Sözkonusu yıllar aynı zamanda Kürt ulusal hareketinin canlanma gösterdiği yıllardır. **"Kürdistan Hükümdarı" Şeyh Mahmut,** İngilizler tarafından önce idam cezasına çarptırılmış, daha sonra Hindistan'a sürgüne gönderilmişti. Ama Süleymaniye ve çevresinde Şeyh Mahmud'a bağlı güçlerin mücadelesi devam ediyordu. Ranye'de, Koy'de, Halepçe ve çevresinde, Şeyh Mahmud'a bağlı aşiretler ve öteki güçler, fırsatını bulduklarında İngiliz askerleri ve memurlarına saldırıyorlardı. İngiliz sömürgecilerine karşı direniş sadece Süleymaniye ve çevresini değil, aynı zamanda tüm Güney Kürdistan'ı sarmıştı. "İngiliz Yüzbaşısı Pearson Zaho'da, yüzbaşı Willey Amadya'da katledildiler. Daha sonra da İngiliz diplomatı Bill, yüzbaşı Scott'la birlikte pusuya düşürülerek öldürüldüler. İngilizler Amadya, Zibar ve Revanduz'u boşaltmak zorunda kaldılar." (12) "Barzaniler 300 suvariden oluşan bir güçle Akre'ye saldırdılar ve İngilizleri buradan attılar. (...) İngilizler Akre için özel bir birlik oluşturdular. Ama bu birlik Akre'ye ulaşmadan önce, Kürt devrimcileri Akre'yi boşaltarak dağlara çekildiler. Kürdistan'ın hiçbir yerinde durum bundan farklı değildi." (13)

İnsanları namaz ve niyazın yanısıra, sömürü ve baskıya karşı mücadeleye de çağıran, müridleri arasında dayanışma ve karşılıklı yardımı gerçekleştiren, kadın erkek eşitliğine büyük önem veren Haqe hareketi işte bu şartlarda ortaya çıktı. Şeyh Hüseyni Haneqa, hareketin

ortaya çıkması konusunda değişik düşünüyor ve şöyle diyor: "Başlangıçta Haqe şeyhleri de öteki Nakşibendi şeyhleri gibi irşad eyliyor ve şeyhlik yapıyorlardı. (...) Şeyh Abdulkerim döneminde bazı mollalar ve sofular 'Mehdi'nin gelme zamanı olduğunu' söylemeye, giderek namaza ve oruca önem vermemeye başladılar. İşi gücü terkettiler. Halktan bir gurup bunların peşine takıldı. (...) Bunlar uygun olmayan tavırları dolayısıyla halk arasında 'deli' olarak adlandırıldılar. (...) Böylece dinsiz Haqeler adı halkın diline düştü." (14)

Adaletsizlik ve ahlaksızlığın had safhaya ulaştığı dönemde, dünyaya, adeleti ve düzeni sağlamak için Mehdi'nin geleceği inancı, islam aleminde yaygın bir inançtır. Humeyni'nin henüz sağ olduğu dönemlerde, taraftarları sık sık şu sloganı haykırırlardı: "Hudaya, Hudaya, ta inqilabe Mehdi Humeyni ra nigah dar." (Tanrım, Mehdi'nin devrimine kadar Humeyni'yi koru.) Şeyh Abdulkerim'in müridlerinden bazılarının da yukarıda kısaca değindiğimiz ortamda, Mehdi'nin gelme zamanı olduğunu söylemeleri, namazdan niyazdan el-etek çekmeleri mümkündür. Camilerde sabahtan akşama kadar oturup tartışan, felsefe üzerine kafa yoran, hatta "tanrının varlığını tartışan", heqeler olmuştur. M. M. Kerim'in **"toplumsal ve siyasi bir hereket"** olarak değerlendirdiği Haqe hareketinin ortaya çıkması konusunda düşünceleri değişiktir: "Diğerlerine göre düşünceye daha fazla önem veren Nakşibendi tarikatı, toplumsal sorunların çözümünü, Mehmet Mehdi'nin dünyaya gelmesine bağlar. Mehdi gelecek dünyaya adalet getirecektir.(15) Ama daha sonradan Mamê Rıza, Hamê Sûr -kimbilir belki Şeyh Abdulkerim'in de- döneminde 'sorunlar Mehdi'nin gelmesiyle çözülmez. Toplumsal adaletin gerçekleşmesini gökyüzünde değil yerde aramak gerekir' düşüncesi oluştu." (15)

Haqe hareketinin ortaya çıkması konusundaki değişik görüşlere karşın, hareket; o güne kadar Kürdistan toplumda yerleşmiş olan dini inançların, insanları namaza niyaza, bu dünyayı bir tarafa bırakıp, öteki dünya için ibadet etmeye çağıran söylemin aksine, insanlar arasında eşitliğin ve adaletin gerçekleşmesini istemiş, toplumsal sorunların çözümü için çaba sarfetmiştir. Bu nedenle şeyhler de dahil Haqe hareketi mensupları, başta devlet güçleri olmak üzere, öteki tutucu güçlerin saldırılarına uğramışlar, cezaevlerine atılmışlar, öldürülmüşlerdir.

Haqe hareketinin kurucusu Şeyh Abdulkerim olmasına rağmen, hareketi asıl **derleyip toparlayan ve prensiplerini oluşturan Mamê Rıza'dır.**

Mamê Rıza ve Hareketin Prensipleri

Şeyh Abdulkerim'in ölümünden sonra Haqe hareketinde bir bölünme yaşandı. Bir kısım müridler hareketi terkettiler. Bir kısmı Hamê Sûr'un peşine takıldılar. Büyük bir bölümü ise Şeyh Abdulkerim'in kardeşi Mamê Rıza'yı lider seçtiler.

Mamê Rıza 1905 yılında Şedele köyünde dünyaya geldi. Öğrenimini medreselerde yaptı. Arapça ve Farsça biliyordu. Kürt ve Fars edebiyatı, Kürt ve öteki müslüman halkların tarihi hakkında bilgi sahibiydi. Yaşamında, birçok kereler sürgüne uğramış, hapse atılmıştır. Hapis ve sürgün yıllarında, yurtsever Kürt ve Arap aydınlarıyla tanışmış, onlardan çok şey öğrenmiştir. Emare'de sürgünde iken **Mir Haç** ile tanışmış, ve onun sayesinde **Mahabat Kürt Cumhuriyeti ile ilişki kurmuştur.**

Şeyh Abdulkerim'in izinden yürüyen Mamê Rıza, toplumsal hizmetlere daha büyük bir önem vermiştir. Sürgün ve hapis yıllarında kurduğu ilişkiler sonucu daha geniş bir bakış açısına sahip olan Mamê Rıza, Haqe hareketinin dar kalıplarından çıkıp, toplumsal ve ilerici bir niteliğe bürünmesi için bazı prensipler koymuştur.

Mamê Rıza'nın liderliği ve koyduğu prensipler konusunda da, konuyla ilgili yazanların görüşleri farklı. Her toplumsal harekette olduğu gibi, Haqe hareketinde de, hareketin birliğini sağlayan liderin ölümünden sonra, belirli bir dağılma olmuş, **"liderlik kavgası"** yaşanmıştır. Aşağıda yeralan Haqe hareketinin prensiplerinin Mamê Rıza tarafından oluşturulmadığını söyleyenler de var. Bu ve benzeri konulara daha sonra değinilecektir.

Bir program niteliğinde olan Haqe hareketinin prensipleri şunlardır:

1- Kardeşlik: Irk ve sınıf ayrımı gözetilmeksizin tüm Haqeler bacı ve kardeştirler. Haqe hareketi genellikle yoksul hak kesimleri arasında taban bulmuştur. Bunun yanı sıra, toplumun diğer kesimlerinden de bu harekete katılan olmuştur. Hareket, değişik kökenden gelen insanları saflarında bir arada tutmuş, değişik sınıfsal kökenlerden gelenler, birbirine kardeş olarak davranmışlardır. Mustafa Askeri, adı geçen kitabında Haqe hareketine katılan birçok ağa, hacı ve din adamının ismini vermektedir. Bunlardan bazıları şunlardır: Kake Hüseyni Haneqa, Dizeyi ağası Cemil Ali, Kerkük'lü Mela Selam, Sermurd'lu Mela Hamit, Ömerkomet'li Mela Reşit, Pışder ağalarından Mahmut Mirevdeli vb. Bunlardan bazıları daha sonra hareketten ayrılmışlardır. Ama sonuna kadar harekette kalan ve bu uğurda hapse atılan, cezaya çarptırılanların sayısı bir haylidir. (16)

2- Haktan yana olmak: Haqe topluluğu haktan yanadır, hakkı korur. Kendi zararına dahi olsa haklının yanındadır. Herhangi bir sorunda taraf olanların kardeşleri, kan bağlarına bakarak kardeşlerinin değil, olayda haklı olanın yanında yeralırlar. Olaylar karşışında tavır almadaki mihenk taşı hakdır, kimin haklı olduğudur.

3- Ortaklık duyguları: Yani mal ve öteki zenginliklerde ortaklık duygularını geliştirme. Bu ilkeye göre Haqe topluluğunda hiç kimse toplum karşısında kendini mal-mülk sahibi olarak görmez. Mal mülk sahibi, sahip olduğu varlığın sadece kendisine değil tüm topluma ait olduğunu bilir. Diğer bir deyişle zenginlikler ona emanet edilmiştir. Ortak yaşam biçimi, birlik duyguları ve tokgözlülük önde gelen ilkelerdendir. Herhangi birisi, ötekilerin görüşünü almadan veya toplumun katılımı olmadan mal ve servetine el sürmemiştir. Bir yiyeceğin

veya meyvenin, toplu olarak yenilmesi için saklandığı çok olmuştur. Bir elmanın bir kişi tarafından yenildiği görülmemiştir. Elmanın, o esnada orada bulunanlar arasında paylaşıldığı sık sık yaşanan olaylardandır. Herhangi bir şeye, örneğin eve ihtiyacı olan birisine, ötekiler ya para yardımında bulunmuşlar ya da evin yapımında çalışmışlardır.

4- Aidat: Topluluk arasındaki ilişkileri güçlendirmek, medrese ve tekkelerin masrafları için bir ekonomik kaynak bulmak için, her Haqe veya Haqe ailesi aidat vermek zorundaydı. Toplanan aidatların bir bölümü masraflar için tekke başına, bir bölümü gezici propaganda ekiplerine, kalanı ise Kolkesımaq tekkesine gönderilirdi.

5- Görüş alış-verişi, danışma: Haqelerin yaşamında, karşılıklı görüşler alındıktan, konu yeterince tartışıldıktan sonra işler yapılırdı. Ortaya çıkan sorunların çözümü için, kadın erkek ayrımı yapılmadan tüm Haqelerin katıldıkları toplantılarda, herkesin razı olacağı bir yol bulunana kadar sorunlar tartışılırdı. "Kardeşler arasında görüş alış-verişi" diye adlandırılan demokratik bir işleyiş vardı.

6- Kadınların özgürlüğü: Haqeler kadın ve erkeklerin kardeş ve eşit olduğuna inanırlardı. Tüm kadınlar, toplum ve ailenin yönetiminde, "Kardeşler arasında görüş alış-verişinde" erkeklerle eşit haklara sahiptiler. Kadınlar eşlerini seçmede özgürdüler ve bu alanda onlara hiç bir baskı yapılmazdı.

Haqeler arasında başlık parası yoktu. Evlilik için tek şart kız ve oğlanın birbirlerini beğenmeleriydi. Taraflar anlaştıktan sonra, öteki toplum kesimlerinde olduğu gibi, tatlı yenilir, nikah kesilir ve gelin erkek evine götürülürdü.

R. M. Zuhdi, adıgeçen eserinde şöyle diyor: "Haqeler arasında iki veya üç kadınla evli erkeklerin sayısı çok azdı. Hatta rahmetli Şeyh Abdulkerim Şedeleyi bir tek kadınla evliydi." (17) Söz konusu yıllarda, islam aleminde, dolayısıyla Kürtler arasında da birden fazla kadınla evlilik yoğun olarak yaşanan bir olaydı. Özellikle ağa, bey, şeyhlerin hemen hepsi birden fazla evlilik yapıyorlardı. Böylesi şartlarda Haqeler arasında çok eşliliğin hemen yok denecek kadar az olması dikkati çeken bir olgudur. Şeyh Abdulkerim'in öteki şeyhlerin aksine bir tek kadınla evli olması, en azından şeyhin "fikri ile zikrinin" bir olduğunu gösterir.

7- Ahlak (Kuralları): "Ahlak" tüm Haqelerin uymak zorunda oldukları bazı kuralları içeriyordu. Bu kurallara uymayanlar "ahlaksız" olarak niteleniyor, ahlaksızlığının ölçüsüne göre ya para cezası ya bir iş yapmak ya da ilişkileri dondurulmakla cezalandırılıyordu. Ahlak kurallarının bazıları şunlardı:

A- "El ve dil temizliği". Hırsızlık, yalan, iftira ve iki yüzlülükten uzak durma. Harekete yeni katılan bir üye önce bu ilkeler konusunda aydınlatılır, daha sonra kontrol altına alınırdı. Kontrol esnasında eğer bu kurallara uymadığı görülürse, üye olarak kabul edilmez, uzaklaştırılırdı. Ticaret ve alış-verişte Haqeler doğruluğun sembolü idiler. Yalan söylemezlerdi, tamahkar değillerdi.

B- Sağlık ve temizlik. Haqeler temizliğe ve sağlığa büyük önem verirler, giyeceklerini temiz tutarlardı. Erkekler dizlere kadar gelen yün çoraplar giyerlerdi. Kadınlar ise, ev temizliğine, giyeceklerinin, kullanılan kap, kacak ve bardakların temiz olmasına büyük bir özen gösterirler, her zaman iyi giyinirlerdi.

C- Toplumun aldığı kararlara ve emirlere uyma, kardeşlik saflarını terketmeme. M. M. Kerim, Haqelerin düzeni ve safları terketmeme konusunda Hamê Sûr'un dediklerini **Mela Selam Tirixor**'un ağzından söyle anlatıyor: "Hamê Sûr, toplu lukta bulunan Şeyh Hüseyin Haneqa ve Seyh Abdulkerim'in oğlu Şeyh Abdulhalık'a yönelik olarak 'Siz sorumlusunuz. Daha önce bizimle birlikte olan Mela Selam'ın tekrar saflarımıza dönmesi için ne gerekiyorsa yapın. Saflarımız bir tesbih gibidir. Eğer bir koparsa tanelerin hepsi darmadağın olur. Bu nedenle Mela Selam'ı ikna edin ki tesbihin saflarına, aramıza dönsün' dedi." (18)

D- Geçimini sağlamak amacıyla yapılan işlerde, ticarette düzenli olma, tamahkarlıktan ve halkı sömürmekten uzak durma.

E- Dini ve dünyevi alanlarda süpheli kişilerden uzak durma. Bu nedenle Haqelerin, kendi dışındaki insanlarla ilişkileri sınırlıydı. Diğer insanlarla ilişki kurmaktan kaçınıyorlardı. Bu nedenle kendi içine kapalı bir yaşamları vardı. M. M. Kerim, Şeyh Hüseyin Hanaqa'nın "Haqeler okumayı sevmezlerdi" dediğini aktardıktan sonra şöyle devam ediyor: "Bana göre okumayı sevmemelerinin nedeni, kendilerini diğer insanlardan uzak tutmaları, ilişki içinde olmamalarından ileri gelebilir. Çünkü okumak zorunlu olarak köylerinde okulların açılmasına, bu okullara devlet tarafından atanan öğretmenlerin veya öteki köylerden mollaların gelmesine yolaçacaktır. Haqeler, okullara gelen öğretmen ve mollaların, çocuklarına kendi görüşlerine uymayan şeyleri öğreteceklerinden de korkuyorlardı." (19) R. M. Zuhdi ise bu konuda şöyle diyor: "Birçok Haqe şeyhinin çocukları benimle birlikte okuyorlardı. (...) Sergelu okulunda okuyan öğrencilerin sayısı 30-40 kişiye varıyordu ki o dönemin şartlarında bu çok iyi bir rakamdı. (...) Ayrıca öğretmen olan olan babam, çocukların okula gelmemeleri konusunda hiç bir sorunla karşılaşmadı. Hatırlıyorum, birçok kereler rahmetli Şeyh Abdulkerimi Şadeleyi, ya sözlü ya da yazılı olarak babamdan, çocuğunu şeyh çocuğu olduğu için diğer çocuklardan ayırmamasını rica ederdi. 'Benim değil senin çocuğun, eti senin kemiği benim' derdi" (20)

F- Haqeler karşılaştıklarında, hal hatır sorduklarında, parmak uçları birbirine değecek ve eli sıkmayacak bir biçimde tokalaşırlar ve "Ya kerim, Ya Rıza" derlerdi. Ya Kerim ve Ya Rıza'dan amaçları Allahtı. Bir toplulukta, sağdan sola doğru herkesle bu şekilde tokalaşırlardı. Tokalaşan kişi ayağa kalkardı. Kadın-erkek, genç-

yaşlı ayrımı olmadan herkes tokalaşırdı. El öpmek alışkanlığı yoktu. Özellikle yukarıda bahsedilen kurallar içinde, bu tokalaşmaya "reweşt" (ahlak) denirdi. M. M. Kerim "Benim düşünceme göre 'Ya Kerim, Ya Rıza' demelerindeki amaç Şeyh Abdulkerim ve Mamê Rıza'dır. Öyle anlaşılıyor ki bu alışkanlık Şeyh Abdulkerim'in değil Mamê Rıza'nın döneminde ortaya çıkmış. Çünkü Mamê Rıza'dan sonra kimin geleceği belli olmadığı için 'Ya Kerim, Ya Rıza' denilmiş. Ne olursa olsun, bu alışkanlığı yerleştiren kişi, 'Kerim'den amacım tanrı. Rıza'dan amacım ise İmam Musa Kazım'ın oğlu İmam Ali Rıza'dır' diyebilen çok yetenekli birisiymiş" diyor. (21)

8-Örgütsel İşleyiş: Bir köyde bir kaç Haqe üyesi olduğu zaman, bunlar hemen tekke olarak kullanılmak üzere bir ev yaparlardı. Kadın erkek tüm Haqeler, boş zamanlarında, misafir geldiğinde veya herhangi bir konuda görüş alış verişinde bulunması gerektiği zamanlarda, bu tekkelerde toplanırlardı. Böylesi toplantılarda, görüşler ve öneriler ileri sürülür, tartışmalar yapılırdı. Özellikle boş zamanlarda, tekkelerde türküler söylenir, hikayeler anlatılır, dini ve hakkı savunma konularında konuşmalar yapılırdı.

Tekkeler temizliğin sembolü idiler. Haqeler arasında ayakkabıyı içeri götürmek yasaktı. Her köyde, "Sertekke" olarak adlandırılan bir Haqe mensubu tekkeye sorumlu olarak atanırdı. Sertekke, aidatları toplama, tekkenin işleriyle uğraşma, gelen emirleri köyde bulunan Haqelere iletme, onların görüş ve önerilerini üste bildirme, vb. işlerle görevlendirilmişti. M. M. Kerim, Mamoste Hamza Abdullah'ın "Haqelerin bu tekkelere 'polishane' dediklerini" belirtikten sonra şöyle devam ediyor: "Polishaneler nasıl köylerde otoritenin, karar organının birer birimi idilerse, tekkeler de Haqe hareketinin birer organı idiler. Bu da Haqeler arasında derli toplu bir örgütlenme olduğunu gösteriyor." (22)

*****

Haqe hareketinin başlangıç döneminde Şeyh Abdulkerim'in bazı müridleri, işi gücü bırakıp köyleri dolaşıyor, tarikat hakkında, hakkı koruma ve sofilik konularında köylülere propaganda yapıyorlardı. Bu iş Mamê Rıza döneminde daha düzenli bir hale getirildi. Mamê Rıza böylesi gezginci gurupları kendi temsilcisi yaptı. "Bıra Seyyar" (Gezgin Kardeş) olarak adlandırılan bu kişiler, konuşmasını iyi bilen, bilinçli insanlardı. Bunlar köyleri dolaşıp, ajite ve propaganda yapıyorlardı. Bunun dışında propaganda çalışması yapan ama köylerde yerleşik olan Haqeler de vardı. Bunlara "Muhlis" (Sadık) denirdi. Ayrıca şehirlerde, birçok aydın ve bilinçli "Muhlis"ler vardı. Bunlardan en ünlüsü Süleymaniye'li Sabir Sofi Mehemmed'di. M. M. Kerim, bu kişinin "daha sonra barış mücadelesi saflarında yer aldığını ve bir barış savaşçısı" olduğunu belirtiyor. (23) Mamoste Hamza Abdullah ise, gezginci ajitatör ve propaganda ekiplerini oluşturma fikrinin Hamê Sûr'dan çıktığını ve böylesi ekipleri ilk onun oluşturduğunu söylüyor. (24) Bu ekiplerin Haqe hareketinin yaygınlaşmasındaki rolleri çok büyük olmuştur. Halk arasında güvenilir ve sevilen kişilerden oluşan bu ekipler, sürekli halkın içinde olmuşlar, propaganda ve örgütleme çalışmalarını yürütmüşlerdir.

Şeyh Abdulkerim ve Mamê Rıza'nın herhangi bir telkinde bulunmamalarına rağmen, Haqelerin büyük çoğunluğu oruç tutmaz, namaz kılmazlardı. Özellikle, ajite ve propaganda amacıyla köyleri dolaşan "Bıra Seyyar"lar...

Şu anda **Kürdistan Yazarlar Birliği Sekreteri olan ve YNK listesinden Kürdistan Parlamentosu'na seçilen İzzettin Mustafa Resul,** babasıyla Mamê Rıza arasında geçen konuşmayı şöyle aktarıyor:

"Mamê Rıza babama dönüp 'Mela Mustafa sen Mevlana Halit'in torunusun. Bizim hakkımızda söylediklerin sana yakışmaz' dedi.

"Babam, 'Sizleri islam kanunları çerçevesinde cezalandırmak gerekir' dedi.

"Buna karşılık Mamê Rıza, 'Niye biz müslüman değil miyiz?' diye sordu.

"Babam, 'Müslüman nasıl namaz tutmaz ve müridlerine de namaz kılmayın der?' diye sordu

"Mamê Rıza'nın cevabını çok iyi hatırlıyorum. 'Biz gayeye ulaştık. Doğruyu bulduk. Artık secdeye ihtiyacımız yoktur' dedi." (25)

M. R. Zuhdi, adı geçen eserinde, okuması yazması olmayan bir sofuya sorduğu "Siz tarikat sahibisiniz, niçin dini vecibeleri yeterince yerine getirmiyorsunuz?" sorusuna aldığı cevabı aktarıyor ve şöyle yazıyor: "Kardeş, biliyorsun dünya kıyametten öncedir ve kıyamet gününde dünyadaki yaptıklarımızın hesabını vereceğiz. Eğer bu dünyada yaptıklarımız kötüyse, öteki dünyadan ne bekleyebiliriz? Namaz ve oruca gelince. Herkes bu işi yapabilir. (...) Ahlaksızlar ("Ahlaktan" kasıt, yukarıda Haqe hareketinin prensipleri bölümünde bahsedilen ahlak anlayışıdır. -H. Bengin-) ve kötülük yapanlar, namaza ve oruca sarılarak, bu iki vecibeyi de küçük düşürüyorlar. (...)" (26)

Haqe hareketine yönelik saldırıların gerekçelerinden biri de, klasik islamiyet anlayışına "aykırı" olan ve yukarıda kısaca belirtmeye çalıştığımız dini anlayıştır. Görüldüğü gibi Haqeler, öteki dünyayı kazanmak için, bu dünyada yapılması gereken, namaz ve oruçtan daha önemli olan şeylerin varolduğuna inanıyorlardı.

Hareketin Niteliği

Hareketin niteliği konusunda, konu ile ilgili görüşlerini dile getiren yazar ve araştırmacılar farklı şeyler söylüyorlar. M. M. Kerim, M. Askeri'nin adı geçen kitabına yazdığı önsözde, Haqe hareketini, "toplumsal adaleti sağlamayı, baskı ve sömürüye bir sınırlama getirmeyi amaçlayan dini ve toplumsal bir hareket" olarak değerlendiriyor ve yapılan araştırmaların yetersiz olduğunu, daha detaylı bir biçimde incelenmesi gerektiğini belirtiyor.

Mustafa Askeri, bu derlemenin asıl olarak dayandığı adı geçen eserinde hareketin toplumsal özü konusunda öz olarak şöyle diyor:

"Haqelerin büyük çoğunluğu, çiftçiler ve köy emekçileri idi. Ortak bir yaşam için uğraşıyorlardı. Başlangıçta bilinçli insanları çok, okuma yazma bilenleri azdı. Bu nedenle hareketlerini hızlı bir biçimde yayma olanaklarına sahip değillerdi. Hükümetin ve bölgedeki öteki tutucu güçlerin saldırıları, tutuklanma, sürgün vb. nedenlerden dolayı çalışmalarıyla ilgili net bir program yapamadılar. Amaçlarını, neler yapmak istediklerini açık bir biçimde belirtemediler. Bu eksikliklere rağmen, o dönemdeki Haqe hareketi "olgunlaşmamış yarı sosyalist" bir harekettir. Haqe, köylü bir toplumda açık ve net bir programa sahip olamayan ütopik sosyalist bir örgütlenmeydi.

"Daha önceden de belirtildiği gibi, Haqe inancının en önemli özelliklerinden biri, üyeleri arasında zengin-yoksul, yönetici-yönetilen ayrımının olmamasıdır. Sınıf ayrılığına karşıydılar. Fakir ve ezilenlerin birliğine inanıyorlardı. Kendi aralarında, yoksulluğu ortadan kaldırmak için çaba harcıyorlar, birbirine, özellikle de yoksullara yardım ediyorlardı."

Mamoste Hamza Abdullah ise Haqe hareketini değerlendirirken söyle yazıyor: "(...) Şeyh Abdulkerim köylüleri ağa, bey, büyük toprak sahipleri ve faizci tüccarların zülmünden kurtarmak için sofiliği, düşüncesine temel almıştır.(...) Çekinmeden Haqe hareketinin özünü, eski sömürücü ve kan emici toplumsal ilişkilerden kurtulmayı amaçlayan köylü hareketinin oluşturduğunu söyleyebiliriz.

"Bana göre Haqeliğin Güney Kürdistan'ın geniş bölümlerinde ve köylüler arasında yayılmasının üç temel nedeni vardır: 1- Eskiden kalan feodal ilişkilerden kurtulmak, ağa, bey ve hükümetin zülmune karşı gelmek. 2- Kadınların yıllardan beri taşıdıkları ağır zincirlerden kurtulması. 3- Haqeler arasında varolan ve Ortadoğu'nun hiç bir ülkesinde ve Kürdistan'da bulunmayan işbirliği, kardeşlik." (27)

İzzettin Mustafa Resul, özellikle Hamê Sûr'un yönetimindeki Haqe hareketi konusunda şunları söylüyor: "Haqeler gece toplanıp, ertesi günkü işleri köydeki kadın ve erkekler arasında paylaşırlardı. Para Hamê Sûr'un yanında idi. Dediklerine göre, Hamê Sûr hasta olana para verip şehire gönderiyor, bekarları evlendiriyordu.

"Yaşam, yardımlaşma ve işbirliği sayesinde Hamê Sûr'a bağlı Haqelerin yaşadığı köyde durum daha iyi idi. Bunlar, diğerlerinden önce traktör ve öteki tarım makineleri almışlardı. Bu araçlar ortak mülkdü.(...)

"(...) Haqe islami bir tarikattır. Ama islamiyet öncesi dini inançların izlerini içinde taşımaktadır. (...) Haqe Mevlana Halit'in Kürdistan'da yaydığı Nakşibendilikten doğmuştur. Ama sonradan Kürtler arasındaki toplumsal ve siyasi hareketlerin baskıları bu hareketin çehresini değiştirmiştir. (...) Haqe hareketinde ekonomik yön, yaşamı değiştirme uğraşısı belirgindir. Bunlar da hareketi, eski veya yeni birçok dini ve ekonomik görüşün etkilediği "fellah" (köylü) hareketi olarak adlandırmamıza yolaçıyor." (28)

Mamê Rıza, Halepçe'ye sürgün edildiğinde kendisiyle tanışan ve Haqe hareketini tartışan R. M. Zuhdi, Haqe hareketinin doğrultusu konusunda sorduğu soruya, Mamê Rıza'nın verdiği cevabı şöyle aktarıyor: "Ehli sünnetin en önemli özelliklerinden biri kanaattır. Biz müridlerimizin buna uymasını nasıl sağlarız? Sadece çağrı yapmak, nasihat etmek, yol göstermekle mi? Tamahkarlığa ve açgözlülüğe bir sınır koymamakla mı? Eğer böyle yaparsak sessiz kalmış, açgözlülere, ta mahkarlara yardım etmiş, onları kendi başlarına bırakmış oluruz. Biz kanaat etme adına, müridlerimizin ağzını kapatmakla tamahkarlara yardım etmiş oluruz.

"Tamahkarlığın ekonomik temelini oluşturan özel mülkiyete el atmazsak, onu kökünden söküp nasıl atabiliriz? (...) Eğer değiştirmesek, ortak mülkiyet haline getirmezsek, aramızda ne kanaatkarlık gelişir ne de tamah ve tamahkarlık üzerinde etkili olabiliriz." (29)

Görüldüğü gibi Mamê Rıza, Haqeler arasında mülkiyetin toplumsallaştırılmasını, tamahkarlığın sökülüp atılması ve kanaatkarlığın gelişmesi için zorunlu görüyor. Bunu Güney Kürdistan'daki nüfusun ezici çoğunluğunu oluşturan köylüler arasında yaygınlaştırmak için, M. Askeri'nin belirtildiği gibi, ne yeterli kadrolar vardı, ne net ve açık bir program. Devletin ve öteki tutucu güçlerin saldırıları, Haqeleri savunma durumuna sokmuş, kendi kabuklarına çekilmelerine neden olmuştu.

"Mame Rıza konuşmasına devamla 'Bizde kadınlar ve erkekler, büyük veya küçük herşeyi sorma hakkına sahiptirler. Tüm müridlerimiz, şeyhle ilgili sorunlar da dahil olmak üzere herşey hakkında özgürce konuşabilirler. Hepimizin, görevini yapmayanları, yoldan sapanları eleştirme hakkı var. Bizde, fazladan iki rekat namaz kıldı diye kimsenin, kendisini öteki kardeşlerinden üstün tutma, kendini feriştah zannetme hakkı yoktur. Biz müridlerimizin hepsini bir tutuyoruz ve onları denetleyicilerimiz yapıyoruz. Dar günlerde onlara bel bağlıyoruz. Onlar destekleyicilerimizdir, onlardır meydanlara çıkanlar. Eğer böyle yapmazsak, eğer onların denetimi olmazsa, aramızda beleşçiler, fırsatçılar türer. Onların türemesi ise, bizim ehli sünnetin önemli bir özelliği olan kanaat için ve onun düşmanı tamahkarlığa karşı hiç bir şey yapmadığımız anlamına gelir' dedi." (30)

Haqe Hareketinde Bölünme ve Hamê Sûr Olayı

Şeyh Abdulkerim'in ölümünden sonra bir kısım müridleri topluluktan ayrıldılar. Bir kısmı ise Hamê Sûr'un peşine takıldılar. M. Askeri'nin dediğine göre müridlerin büyük bir bölümü Mamê Rıza'nın liderliğini kabul

ettiler. Bunun yanısıra Mamosta Hamza Abdullah'ın dediğine göre "Şeyh Abdullah, Şeyh Mustafa Asker'in öncülüğünde 'sağ' bir grup oluştu. Bunlar hareketin, dağılmasını istiyorlardı. Bir grup derebeyinin oluşturduğu bu kol, o dönemdeki hükümet ile içli dışlı olmayı savunuyordu" (31).

Hamê Sûr'un kişiliği konusunda, Haqe hareketine ilişkin olarak yazanların görüşleri de değişiklik arzediyor. Mustafa Askeri, Hamê Sûr'un Şeyh ailesine mensup olmayıp köylü olduğunu, uzun yıllar Şeyh Abdulkerim'in evine odun taşıdığını, tarikata kabul edildikten sonra öteki sofi ve müridlerle oturup, kalktığını, giderek bir Haqe lideri haline geldiğini söylüyor.

Mamosta Hamza Abdullah Hamê Sûr için şöyle diyor: "Şeyh Abdulkerim'in ölümünden sonra Hamê Sûr, sarığını fırlatıp cübbe giydi ve şeyhlik iddiasında bulundu. Ama öteki şeyhler Hamê Sûr'un bu iddiasına boyun eğmeyip, onu Şedele'den çıkarttılar. Hamê Sûr da önce Şıvan'a daha sonra da Kerkük'e, Seyit Ahmedi Haneqa'nın yanına gitti. Seyid Ahmet, Hamê Sûr'un yanında kalmasını kabul etmedi ve uzaklaştırdı. Bunun üzerine Hamê Sûr ve yanındakiler Kılavqut köyüne gidip yerleştiler" (32).

M. M. Kerim, Mela Selami Tırixor'un Hamê Sûr hakkındaki görüşlerini şöyle aktarıyor: "Okuma yazması yoktu. Ama bir hayli şiir ezberlemişti. Zamanında mela, feqi vb. din adamlarıya ilişkisi vardı. (...) 'Delilik' ortaya çıktığında Hamê Sûr da 'deli'lerden biri oldu. Ama Şeyh Abdulkerim onu kabul etmedi ve 'Çek git, dünyada ve kıyamette sen bizim arkadaşımız değilsin, sofi değilsin' dedi. Bunun üzerine Hamê Sûr, Şeyh Abdulkerim'den ayrılan bir grup müridle birlikte Kılavqut'e geldi, çalışmaya başladı. Halktan toprak satın alarak toprak sahibi oldu." (33)

Yine M. M. Kerim, konuyla ilgili olarak şöyle yazıyor: "Şeyh Hüseyin Haneqa, Haqeler arasında tanrının varlığını tartışanlardan birinin de Hamê Sûr olduğunu; halkla ilişkisinin olmadığını ve buna önem de vermediğini; Hamê Sûr'un 'dünyadan el etek çekmenin zamanının geldiğini ve bu nedenle her türlü düzen ve intizamla ilişkinin kesilmesi gerektiğini, namaz kılmanın dünya düzenine bir boyun eğiş olduğunu, Mehmet Mehdi'nin ortaya çıkmasının zamanı geldiğini' söylüyor." (34)

Ayrıca M. M. Kerim, Hamê Sûr hakkındaki kendi görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Daha önceden de belirtildiği gibi, Hamê Sûr'un şeyh olmayıp köylü kökenden gelmiş olması ve yaptıkları nedeniyle, Haqe hareketinde onu 'radikal' karakterli bir akımın temsilcisi olarak değerlendirebiliriz. (...) Mamoste Hamza Abdullah da bu görüşümüzü paylaşıyor ve onu 'solcu' olarak değerlendiriyor. Ne olursa olsun o günden bugüne kadar Hamê Sûr, samimi ve yurtsever güç ve gruplardan yana bir kişiydi." (35)

R. M. Zuhdi, Mela Salami Tırixor'un yukarıda aktardığımız görüşlerini, yani, Şeyh Abdulkerim'in onu "sen bizden değilsin" diyerek kovması; aynı zamanda Seyid Ahmedi Haneqa'nın da onu kabul etmemesini; Hamê Sûr'un Kerkük'e gidip bir müddet orada kalmasını vb. şeyleri gerekçe göstererek, Hamê Sûr ve ekibinin Haqe olarak kabul edilemiyeceğini söylüyor. Hatta daha da ileri giderek, Hamê Sûr'un Kerkük'e gidip İngilizlerle görüştüğünü ve onun Haqe hareketini bölmek için İngilizler hesabına çalıştığını ima ediyor.

R. M. Zuhdi, **Reşit Mehmet Ali'nin, Kervan Dergisi**'nin Aralık 1983 tarihli 15. sayısında yayınlanan "Önemli Mesele, Az Çaba" adlı makalesinde dile getirdiği görüşleri de Hamê Sûr ve etrafındakilerinin Haqe olarak değerlendirilemiyeceğine gerekçe olarak gösteriyor. Reşit Mehmet Ali, adıgeçen makalesinde şöyle diyor: "Mustafa Askeri'nin kitabında Hamê Sûr ve çevresindekiler konusunda bahsetmediği bir sorun var: **Çocuk doğurmayı yasaklama.** Diğer Haqe guruplarında görülmeyen bu olgu sadece Hamê Sûr ve çevresinde vardır... " (abç) (36)

Çocuk sahibi olmayı yasaklama, Reşit Mehmet Ali'nin de dediği gibi "Önemli meseledir." Mustafa Askeri'nin Haqe şeyhi olması, onun Hamê Sûr'a yönelik böylesi bir belirlemede bulunmasını önleyebilir. Ama ya ötekiler? Şeyh Ahmedi Haneqa, M. M. Kerim, Dr. İzzettin Mustafa Resul ve bu yazıda adı geçen ötekileri böylesi bir belirlemede bulunmadan alıkoyan ne olabilir? Oysa bu kişiler yazdıklarında bu sorundan hiç bahsetmiyorlar. Kısacası bu belirleme tartışmayı, Haqe hareketindeki diğer bazı konular gibi daha detaylı araştırmayı gerektiriyor kanısındayım.

Şeyh Abdulkerim ve Mamê Rıza'nın Tutuklanması, Haqelerin Uzun Yürüyüşü

Haqe hareketinin belirli bir gelişme göstermesinden sonra, hareketin ileriçi ve demokratik özünden korkan dönemin hükümeti 1936 yılında, Şeyh Abdulkerim ve tanınmış bir çok Haqeyi tutukladı ve Kerkük'de gözaltına aldı. Aralarında Şeyh Abdulkerim'in kardeşi Mamê Rıza'nın da olduğu diğer bir kısmını ise Irak'ın güneyine, Hevice'ye sürgün etti.

Olayın duyulması üzerine Haqeler elbiselerini çıkartıp, telisler giyerek Kerkük'e doğru yürüyüşe geçtiler. Mela Selami Tırixor "Kadınların telis giymediklerini, normal elbiseleriyle bu yürüyüşe katıldıklarını" söylüyor. (37)

Yürüyerek Kerkük'e gelen Haqeler, polis müdürlüğü önündet oplanarak, ya şeyhlerinin serbest bırakılmasını ve sürgüne gönderilenlerin geri getirilmesini ya da kendilerinin de tutuklanmasını talep ettiler. Polis, Şeyh Abdulkerim'in birçok müridini daha tutuklayıp hapse attı. Ama daha sonra, dönemin hükümeti, şeyhin uzun süre gözaltında kalmasının durumu daha da karmaşıklaştırdığını görünce, Şeyh Abdulkerim'i serbest bıraktı.

Şeyh Hüseyni Haneqa, "Şeyh Abdulkerim'in tutuklandığı dönemde, hareketin hükümeti korkutacak düzeye gelmediğini" söylüyor ve şöyle devam ediyor: "O dönemde Süleymaniye Mutasarrıfı Taburağası Ahmet Bey ile Sergelu şeyhleri arasında arazi anlaşmazlığı vardı. Ahmet Bey, halk arasında Haqeler hakkında söylenenleri bahane ederek, Şeyh Arif'in sürgün edilmesi, Şeyh Abdulkerim, Mamê Rıza ve bazı öteki kişilerin tutuklanması emrini verdi." (38)

Bu olaydan sonra, Haqelerin bulunduğu bölgeler sessizliğe büründü, harekette belirli bir zayıflama görüldü. Şeyh Abdulkerim, tekke açmak için kimseye icaze vermiyordu. Haqeler kendi aralarında, Mevlana Halit'in, zamanında kendisinden sonra yedi kişinin tarikat kurmasını ve ondan sonra tarikat kurmanın durdurulmasını vasiyet ettiğini; Şeyh Abdulkerim'in de Mevlana Halit'ten sonra yedinci kişi olduğunu söylüyorlardı.

M. M. Kerim, Şeyh Abdulkerim'in bu tutumu hakkında şöyle yazıyor: "Hükümetin Şeyh üzerindeki baskısının sonuçsuz kalmadığını söyleyebiliriz. Şeyhin bu tavrı geri çekilmedir. Yani şeyhin mücadeleyi terk ettiğini söyleyemeyiz. Ama hükümetin baskısını uzaklaştırmak için, mücadeleyi durdurmuştu. (...) Bu dönemde İngiliz emperyalizminin Irak'taki durumu iyiye doğru gidiyor, kendine eskiye nazaran daha fazla güveniyordu. Irak burjuvazisinin bir bölümü, mücadele bayrağını bırakmışlar, 'milli hükümet'in oluşmasını gerekçe göstererek teslim olmuşlardı. Şeyh Mahmut hareketi tamamıyle yenilmiş, Şeyh'in kendisi tutuklanıp sürgüne gönderilmişti. Kürdistan'ın diğer parçalarında durum bundan iyi değildi. Bu nedenle Şeyh Abdulkerim gibi birinin geri adım atması şaşırtıcı bir olay değildir." (39)

Mamê Rıza döneminde Haqe hareketi derlenip toplandı. Ete kemiğe büründü. Her tarafta Haqe hareketi konuşuluyordu. Aynı dönemde, yani 1943-1944 yıllarında, **Mela Mustafa Barzani**'nin önderlik ettiği ulusal hareket de hükümeti zor duruma sokmuştu. Bu da hükümetin Haqe hareketinden duyduğu korkuyu daha da artırıyordu.

Hewlêr Mutasarrıfı Sait Qazzaz, görüşmek amacıyla Dokan'a çağırdığı Mamê Rıza'yı tutukladı ve Emere'ye sürgüne yolladı.

Mamê Rıza'nın çağrısı üzerine, Haqeler tüm mal ve mülklerini satarak Kerkük'e doğru yola çıktılar. Değişik kollardan gelen Haqeler Göktepe köyünde birleştiler. Polis Şıvan mıntıkasındaki Hacıbeycan köyünde Haqelerin yolunu kesti ve önde gelen 13 kişiyi tutuklayarak Kerkük'e gönderdi. Hükümet tam bir saldırı başlatmıştı. Mamê Rıza'nın oğlu **Şeyh Mustafa** ve en yakın yardımcısı **Şeyh Mehmet Emini Malhe** de Ranya'da tutuklanmışlardı.

Buna rağmen Haqeler yollarına devam ettiler. Bu yürüyüş esnasında polis sürekli olarak onları takip ediyor, ateş açmakla tehdit ediyordu. Haqelerin yürüyüş kolu şehirlere yaklaştığında, bunların şehirlere dolmasıyla çıkacak sorunlar hükümeti kortuttu. Bu nedenle yürüyüş kolu Yarveli'ye ulaştığında, Haqelere görüşme önerisi yapıldı. Yarveli'de eğitim için yapılan kışlalara yerleştirilen Haqeler ile hükümet arasında görüşmeler başladı. Hükümet tarafını Hewlêr, Kerkük, Süleymaniye mutasarrıfları ve polis müdürü oluşturuyordu. Hükümetin amacı zaman kazanmak ve Haqeleri oyalamaktı. Bir yandan da mevsim kışa doğru ilerliyordu. Kampta hastalık başgösterdi. Soğuktan ve hastalıktan birkaç yaşlı ve çocuk öldü. Hükümetin görüşmelerde ciddi olmadığını anlayan Haqeler büyük bir toplantı yapıp, yürüyüşe devam kararı aldılar. Polislerin her türlü tehditlerine aldırmayarak Kerkük'e girip, mutasarrıfın evinin yakınında kamp kurdular. Olayın ciddiyetini anlayan hükümet ile Haqeler arasında yeniden görüşmeler başladı. Görüşmeler sonunda aşağıdaki noktalarda anlaşma sağlandı:

1- Mamê Rıza, önce Süleymaniye'ye, tüm Haqeler yerlerinde döndükten sonra da Kolkesımaq'a geri dönecek.

2- Tüm tutuklu Haqeler serbet bırakılacak.

3- Hükümet, Haqelerin uğradığı zararları karşılayacak.

4- Akçeler veya Betvin bölgesinde yerleşmek için Haqelere bir yer ayrılacak; burada ev, okul, hastahane yapılacak.

5- Yukarıdaki maddeleri yerine getirmek için hükümete bir süre tanınacak ve bu süre zarfında Haqeler Şıvan bölgesine çekilecekler.

Her iki tarafın yukarıdaki noktalarda anlaşmasından sonra, Haqeler Mamê Rıza'nın görüşünü almak için kardeşi **Mamê Selam**'ı Emare'ye gönderdiler. Hükümet Haqelere Kerkük'ü terketmeleri ve cevabı beklemeleri için üç gün süre tanıdı. Cevap üç gün içinde gelmeyince Haqeler arasında görüş ayrılığı başladı. Bir kısmı **Kake Rızayi Kake Ali Askeri**'nin liderliğinde Şıvan bölgesine döndüler. Ötekiler ise "Mamê Rıza aramıza dönmeyinceye kadar gitmeyiz" deyip, Kerkük'te kaldılar. Bir müddet sonra Mamê Selam döndü ve Mamê Rıza'nın anlaşmayı onayladığı söyledi. Bunun üzerine kalanlar da Şıvan'a dönüp, köylere dağıldılar.

Mamê Rıza'ya Süleymaniye'ye dönmesi için üç gün süre tanındı. Süleymaniye'de kısa bir süre kalan Mamê Rıza, önce Halepçe'ye daha sonra Biyare'ye gönderildi.

Haqeler arasında başgösteren ayrılıktan yararlanan hükümet, anlaşmanın, tutukluların salıverilmesi ve Mamê Rıza'nın Süleymaniye'ye geri dönmesi dışındaki maddelerini uygulamadı. Haqelerin durumu çok kötüleşti. Yiyecek ekmekleri dahi kalmamıştı. Zorunlu olarak, bomboş evlerine döndüler. Ellerinde az buçuk birşeyleri olan, ötekilerle paylaştı. Aralarındaki dayanışma ve iş birliği sonucu yeniden malk mülk sahibi oldular. Haqeler yavaş yavaş işe koyuldular evlerini yeniden düzenlediler. 1944 Eylülü'nden 1944 Aralığı'na kadar süren bu yürüyüşte Haqeler bir hayli kan kaybettiler, zayıf düştüler. Ama saflarında bozgun çıkmasına izin vermediler. Saflarını sıklaştırıp tekkelerini yeniden inşa ettiler, eski düzenlerini yeniden kurdular.

Bu dönemde Mamê Rıza Haqelerden uzaktı. 1949 yılında hükümet, izinsiz hiç bir yere gitmeme şartıyla, Mamê Rıza'nın Kolkesımaq'a dönmesine müsade etti. Mamê Rıza'ya Surdaş'daki Haqeler arasında gezme izni ancak 1952 yılında verildi.

C. J. Edmonds, adı geçen kıtabında, "Sait Qazzaz'ın, Bağdat'tan habersiz, Kerkük ve Süleymaniye mutasarrıflarına danışarak yaptığı"nı (yani Mamê Rıza'yı tutukladığını) söylüyor. (40) İngilizlerin Irak'ta uçan kuştan dahi haberdar oldukları bir dönemde, Hewlêr Mutasarrıfı'nın Mamê Rıza gibi bir lideri, Bağdat'tan habersiz olarak tutuklamaya tek başına karar vermesi, bu işe cesaret etmesi pek inandırıcı değil. Hele manda yönetiminin içişleri sorumlularından biri olan Edmonds'un, bu işten habersiz olduğunu düşünmek için çok saf olmak gerekir. Besbelli ki Edmonds bile bile gerçekleri saklıyor. İşine öyle geldiği için...

Şeyh Mahmut'un yakın çalışma arkadaşları Refik Hilmi ve Ahmet Hoca'nın yayınlanan hatıralarında, İngilizlerin ağa, şeyh vb. unsurları yanlarına çekmek için neler yaptıklarını, yanlarına çekemediklerinin başına neler getirdiklerini, Şeyh Mahmut'un etrafındaki etkin kişileri şeyhden koparmak için nelere başvurduklarını okumak mümkün. Mustafa Askeri, adı geçen kitabında Edmonds'un, Şeyh Abdulkerim'i yolundan döndürmek ve kendi saflarına kazanmak için ziyaret ettiğini; ona birçok vaatlerde bulunduğunu; şeyhin vaatlere aldanmayıp yoluna devam etmesi üzerine saldırıya geçtiğini, Haqe hareketine haksız suçlamalarda, iftiralarda bulunduğunu ve bu tavrını adıgeçen kitabında da sürdürdüğünü yazıyor. (41) M. M. Kerim, Şeyh Hüseyni Haneqa'nın "Haqe hareketinin toplumsal bir içerik kazanmasından sonra İngilizler korkmaya başladılar, artık Haqelerin başına gelen her olayda İngilizlerin parmağı vardı" dediğini aktarıyor. (42)

Haqelerin yukarıda anlatılan yürüyüşü Yarveli'ye vardığında, sayıları 12 bine ulaşmıştı. Güney Kürdistan'da bulunduğum sırada tanıştığım Hasan Hurşit adındaki yaşlı Haqe bana, yürüyüş esnasında 10 yaşlarında olduğunu, bu yürüyüşte, Hase mıntıkasında polislerle çıkan çatışmada, bir veya iki polis ile iki Haqenin öldüğünü söyledi.

Haqelerin bu yürüyüşte silahları sadece ellerindeki kırmızı sopalardı. O dönemin şartları gözönünde tutulduğunda, Haqelerin silaha başvurmayıp (ki, isteseydiler başvurabilirlerdi. Çünkü o dönemde Mella Mustafa önderliğindeki hareket devam ediyordu ve silah bulmak pek de zor bir iş değildi.) yürüyüş vb. gibi kitlesel eylemler yapmaları dikkat çekici bir olgudur. R. M. Zuhdi, İkinci Dünya Savaşı sonrası girilen soğuk savaş döneminden bahsettikten sonra, dünya barış güçlerinin İsveç'in başkenti Stokholm'de toplanıp, bir Manifesto yayınladıklarını; Asya, Avrupa, Amerika ve Afrika'dan birçok bilim ve din adamlarının bu Manifesto'ya imza attıklarını, imza atanlardan birinin de Mamê Rıza olduğunu; Mamê Rıza'nın Manifesto'nun ilkeleri, yani dünya barışını koruma doğrultusunda mücadele ettiğini, bu amaçla en iyi adamlarından bir grubu bu iş için ayırdığını yazıyor. (43)

Haqelerin yürüyüş kolu Kerkük'e ulaştıktan sonra, birçok aydın ve öğrenci onların yardımına koştu. Haqeleri devletin planları konusunda uyardılar, neler yapmaları gerektiği konusunda onları aydınlatmaya çalıştılar. Kısacası Haqeler arasında propaganda ve örgütleme çalışması yaptılar. M. M. Kerim, bu tür çalışma yapanlardan ikisinin adını hatırladığını, bu konuyu Mamoste Hamza Abdullah ve Şeyh Hüseyni Haneqa'ya sorduğunu ve onlardan yeterli bir cevap alamadığını yazıyor. (44) Ama bu tür çalışmayı yapanların siyasi kimlikleri konusunda hiç bir bilgi yok.

Yürüyüşün yapıldığı tarihde KDP-Irak'ın henüz kurulmadığı biliniyor. Bu dönemde, Irak ve Irak Kürdistanı'nda örgütlü olan Irak Komünist Partisi'nin yanısıra, 1939 yılında Refik Hilmi'nin başkanlığında kurulan "Yurtsever ve milli nitelikli" Hêvi Örgütü faaliyet gösteriyordu. IKP'nin Kürdistan'ın büyük şehirlerinde güçlü örgütleri vardı. Hêvi ise 2. Dünya Savaşı yıllarında güçlenmiş, toplumun orta tabakalarını bağrında toplamıştı (45). Haqeler arasında çalışma yapan kişilerin büyük ihtimalle bu örgütlere bağlı olduklarını söylemek mümkündür.

Martin van Bruinessen, Mamê Rıza'nın tutuklanması konusunda şunları yazıyor:"Edmonds, Mamê Rıza'nın tutuklanışını basit bir idari sorun olarak göstermeye çalışmış, fakat Eli Eskiri, kuzeninin, Molla Mustafa Barzani'ye yardım ettiği için tutuklandığını söylerken sıkıntılıydı. Ev hapsinden kaçıp, Barzani'nin yolunu tutmuş olan ve burada yeni bir hükümet karşıtı isyan yönlendiren Mamê Rıza, elli adam gönderip Barzani'ye yardım etmişti." (46) Bruinessen'ın bu görüşlerine, Haqelerin Kürt ulusal hareketleri ile ilgili bölümde yeniden döneceğiz.

Haqelere Yönelik Saldırılar

Daha önce de belirtildiği gibi Haqelerin namaza ve oruca önem vermeyip toplumsal sorunlarla ilgilenmeleri, aralarında işbirliği ve dayanışma oluşturmaları, mülklerini topluluğun ortak malı olarak görmeleri ve kadınların özgürlüğüne önem verip, onları erkeklere bir tutmaları nedeniyle, başta İngilizler olmak üzere, tüm tutucu ve gerici toplum kesimlerinin tepkilerini toplamışlardı. Haqelere yönelik saldırıları iki başlık altında sıralamak mümkün. Bunlardan birisi fiili saldırılar, öteki ise onlara yapılan haksız suçlamalardır.

Fiili saldırıların en önemli iki tanesinden yukarıda bahsettik. Bunların yanı sıra, Haqeler bir köyde azınlığı oluşturuyorlardıysa eğer, köyün ağası tarafından baskı altına alınıyor, köyden uzaklaştırıyorlardı. Bu durumdaki Haqeler öteki kardeşlerinin yanına göç etmek zorunda kalıyorlardı. Bu ve benzeri olaylarda, hükümet kuvvetle-

ri Haqelerin karşısında yeralıyor, ağa ve şeyhleri Haqelere karşı kışkırtıyordu. R. M Zuhdi, böylesi olaylara çarpıcı bir örnek veriyor. 1.7.1946 tarih ve 1 sayılı **Çemçemal** (47) gazetesinde yer alan bir haberi şöyle aktarıyor: "Geçen ay Asker köyünde, köyün suyu yüzünden Şeyh Abdullahi Göktepe ve Seyit Ahmet Haneqa'nın adamları arasında silahlı bir çatışma oldu. Şeyh Abdullah'a bağlı kişilerden birisi öldü. Hükümet zamanında yetişip çatışmaları durdurdu. Şeyh Abdullah'a bağlı silahlı güçleri dağıttı, Haqelerden beş kişi ve Şeyh Abdullah'ın dört oğlunu da tutukladı. Seyit Ahmedi Haneqa'ya bağlı kişilerden ise bir kişi tutuklandı. Asker köyünün suyu da, Kerkük Valiliği'nin emri ile Seyit Ahmet Haneqa'ya verildi." (48) Görüldüğü gibi bu olayda, öldürülen, silahsızlandırılan ve tutuklanan Haqeler olmuş, çatışmaya neden olan su da valiliğin emri ile öteki tarafa verilmiştir.

Bir dönem Haqelerin yaşadığı Çınaran bölgesi yöneticiliği de yapan **Mamoste Cemal Baban,** 5.10.1983 tarih ve 2334 sayılı **El Iraq Gazetesi**'nde yayınlanan makalesinde şöyle diyor: "Asayiş: Bölgede bulunduğum dönemde, Haqeler arasında kavga olduğunu, harman veya evin yakıldığını, hayvanların çalındığını, kız kaçırıldığını duymadım. Ki o dönemlerde bu olaylar Kürdistan'da sık sık yaşanıyordu. Haqe köyleri sakinlerinin polis karakoluna gelip, birisini şikayet ettiklerine veya herhangi birisinin Haqeleri şikayet ettiklerine şahit olmadım. Özellikle böyle bir şeyi bekliyordum. Ama bugüne kadar böyle birşey olmadı." (49)

Dönemin Irak hükümeti, Haqe olmayan şeyh ve ağaların istemi üzerine, aşayişin böylesine berkemal olduğu bölgelere polis karakolları kurdu. Karakolların kurulmasındaki amaçlardan birisi, Haqelerin gözünü korkutmak ve sindirmekti. Bir diğer amaç ise Haqelerin hareketlerini kontrol altına almak, neler yaptıkları tesbit etmekti. Bu amaçla karakollarda görevli olanlar, Haqelerin arasına sızmaya çalışıyorlardı. Polislerin görevlerinden biri de Haqeler hakkında sürekli raporlar tutmaktı. Edmonds'un kitabında Haqeler ile ilgili değerlendirmeleri işte bu raporlara dayanıyordu.

Haqeler aleyhinde, din anlayışları ve kadınlara tanıdıkları özgürlük nedeniyle de asılsız suçlamalarda bulunuluyordu. Haqe hareketinin demokratik özünden korkan bazı şeyh ve din adamları "Haqelerin müslüman olmadıklarını, islam kanunları çerçevesinde cezalandırılmaları gerektiğini" vb. söylüyorlardı. Ama Haqelere yönelik en amansız saldırı, "Kadınları eski dönemden kalan zincirlerinden kurtardığı için, (...) Ölümsüz Şeyh Mahmut'un bile karşı durduğu" (50) kadınlara tanınan özgürlük nedeniyle yapılmıştır. Martin van Brunissen'ın dediklerine yukarıda değindik.

Edmonds, adı geçen kitabının 187. sayfasında, "Haladin köyünden dönen görevli polisler, bana 'Haqelerin Sergelu köyünde, cami havuzunda, kadınlar ve erkeklerin yanlarında köpekler de olduğu halde yıkandıklarını gördük' dediler. (...) Haqeler arasında bir çeşit komünizm vardı; mal, mülk ve kadınlar ortaktı." (51) Edmonds, komünizmin ne olduğunu, Haqelerin kurduğu sistemin komünizm olmadığını çok iyi bilir. Halkı Haqelere karşı kışkırtmak için neler söylenmesi gerektiğini de...

Bu derlemede adını sık sık andığımız ve Haqe hareketi konusunda yazan kişiler, Edmonds ve onun gibilerinin söylediklerini doğrular türde hiçbir şey söylemiyorlar. Bu nedenle onların, Haqe karşıtlarının, Haqeler arasındaki kadın erkek ilişkisi hakkında söylediklerini aktarmak yerine, dönemin hükümet görevlisi Mamoste Cemal Baban'ın bu konuda söylediklerini aktarmak da ha iyi olacaktır. Mamoste Cemal Baban, yukarıda bahsettiğimiz makalesinde, bu konu hakkında şöyle yazıyor: "Üçüncüsü: Haqeler hakkında güya 'hiç kimse kızının ve karısının sahibi değilmiş vb.' söylenen şeylere çok önem verdim. Daha önce de dediğim gibi bu ana kadar, bu konuda her hangibir ize rastlamadım, birşey duymadım, kız kaçırma ve benzeri şeyleri görmedim. Ama karşı olanların söylediklerini çok işittim..." (52)

Öyle anlaşılıyor ki, Martin van Bruinessen'e Haqeler arasındaki kadın erkek ilişkileri hakkındaki bilgileri, Haqe karşıtı olan birisi vermiş. Ve ayrıca Bruinessen, Edmonds'un kitabında söylenenleri doğru olarak kabul etmiştir.

Haqelerin Kürt Ulusal Hareketiyle İlişkileri

Haqe hareketinin ortaya çıkıp yayıldığı bölge, aynı zamanda Şeyh Mahmut hareketinin de yeraldığı bir bölgedir. Haqe hareketinin merkezlerinden biri olan Surdaş, aynı zamanda Süleymaniye'nin İngilizler tarafından ele geçirilmesinden sonra, Şeyh Mahmud'a da merkezlik yapmıştır. Bu ve benzeri nedenlerden dolayı Haqeler, Kürt ulusal hareketiyle yan yana, iç içe olmuşlardır.

Şeyh Mahmut'un İngilizlere karşı yaptığı savaşlardan biri olan Kotel Savaşı'nda, Şeyh Abdulkerim, daha önce verdiği yardım sözü uyarınca Şeyh Mahmud'a yardıma gitti. Şeyh Abdulkerim'in kardeşi Şeyh Abdullah'ın komutasındaki silahlı güçler, cephe gerisi olan Gewredê dağını tuttular ve Şeyh Mahmut'tan emir gelmeyinceye kadar mevzilerini terketmediler. İşte bu nedenden dolayı Şedele köyü İngiliz uçakları tarafından bombalandı ve Şeyh Abdulkerim köyü terketmek zorunda kaldı.

Mamê Rıza'nın sürgünde iken, Hêvi Örgütü'nden Mirhaç ile ilişki kurduğunu daha önce söylemiştik. Ayrıca Mamê Rıza, Muhabat Kürt Cumhuriyeti döneminde, Şeyh Mehmet Emini Malhe komutasında bir grup Haqeyi yardım için Muhabat'a gönderdi.

Gelelim Bruinessen'in dediğine. Daha doğrusu Mamê Rıza'nın kuzeni Ali Askeri'nin dediğine: "Ev hapsinden kaçıp, Barzani'nin yolunu tutmuş olan ve burada yeni bir hükümet karşıtı isyan yönlendiren Mamê Rıza, elli adam gönderip Barzani'ye yardım etmişti." Yukarıda adlarını sık sık andığımız kitaplarda, Ali Askeri'nin ba

söylediklerini doğrulayan birşey yok. Aksine Mamoste Hamza Abdullah şöyle diyor: "Haqe hareketi bir köylü hereketidir ve o dönemdeki ulusal ve devrimci hareketle hiç bir ilişkisi yoktur. Barışçıl mücadele yolunu tutmuştur. Barzani hareketinin aksine tek silahları, eğer silah olarak kabul edersek, ellerindeki sopalarıydı." (53)

Sözkonusu kitapların Baas iktidarı döneminde basıldıkları ve bu nedenle de bazı şeylerin sansür korkusuyla yazılmadığı düşünülebilinir. Ama, Baas iktidarının, Kürtler'in İngilizlere ve onların uşağı krallık rejime karşı verdiği mücadeleyi anlatan yapıtları sansüre uğratmadığı da bir gerçektir. Bu konularda yapılan bir hayli araştırmalar ve makaleler de Baas iktidarı döneminde yayınlanmıştır. Kaldı ki, aynı dönemde yayınlanan Mustafa Askeri'nin kitabında, Barzani ve Şeyh Mahmut hareketlerinden bahsedilmiştir. Kısacası sansüre uğraması çok zayıf bir ihtimaldir. Ali Askeri'nin yukarıda aktardığımız şeyleri söylerken "sıkıntılı" olması boşuna olmasa gerek. Çünkü, Mamê Rıza'nın kaçıp Barzani'nin yolunu tuttuğunu kanıtlayan bir başka belge henüz yok. İleride Haqe hareketi konusunda daha detaylı araştırmalar yapıldığında, kuşkusuz bu konu da netliğe kavuşacaktır.

Mamê Rıza, 1961 yılında öldü. Onun yerini oğlu Kake Heme aldı. Mamê Rıza'nın öldüğü tarih, bazı aralıklarla kesilse de günümüze kadar devam eden silahlı mücadelenin de başladığı tarihtir. 30 yıl süren bu mücadelede yaşam alt üst oldu, köyler yakılıp yıkıldı. Özellikle 1975 yenilgisinden sonra, sınır bölgesinde boşaltılan köylerin arasında Haqe köyleri de vardı. Köylerinden kopartılan insanlar toplama kamplarına yerleştirildiler. Şedele, Sergelu, Bergelu, Gewredê Gepalon vb. Haqelerin oturduğu köylerin boşaltılması sonucu, daha önce küçük bir köy olan Kareze'nin nufusu bir anda 30-40 bine ulaşmıştı. Bu köylerde yaşayan Haqeler burada ikamet etmek zorunda bırakılmışlardı çünkü.

Bu köyler aynı zamanda, kurulduktan sonra YNK (Kürdistan Yurtsever Birliği)'nin merkez üslerinin bulunduğu yörelerdi. Sürekli bombalanıyorlardı. Özellikle Baas Rejimi'nin Halepçe katliamı sonrası başlattığı "Enfel" olarak bilinen saldırılar sonucunda, tüm köyler gibi, Haqe köyleri de yerle bir edildi. Sadece sınıra yakın köyler değil, Kerkük ve çevresindeki köyler dahi bu saldırıdan paylarını aldılar. Halk toplu halde daha iç kesimlere sürüldü. Körfez Savaşı sonrasında yaşanan "Kürt Baharı" na yapılan saldırıdan sonra, tüm köyler imha edildi, toplumda büyük bir alt üst oluş yaşandı.

1961 yılından başlayarak günümüze kadar süren sürgün, yakıp-yıkma politikası Haqeleri nasıl etkilemişti? "Yarı sosyalist" adacıklar görünümü arzeden Haqe toplulukları, bu dalgalar karşısında kendini koruyabilmiş miydi? Haqelerin yaşamında ne gibi değişiklikler olmuştu? Yaşamlarını düzenleyen prensiplerde herhangi bir değişiklik oldu mu? Eğer olmuşsa nelerdir? Ne yazık ki bu ve benzeri sorulara cevap verebilecek araştırmalar henüz yok. Ve bu görev özellikle Güney Kürdistan'daki araştırmacıların önünde duruyor.

Kaynakça

1- Hamza Abdullah, 16 Ağustos 1946 tarihinde kurulan KDP-Irak'ın kurucu ve ilk Merkez Komitesi üyelerindendir.
2- "Heqe" deyimi, Haqe tarikatına bağlı olan ve bu hareket içinde yeralanlar için kullanılıyor.
3- Martin van Bruinessen, Ağa Şeyh ve Devlet, s. 290, Öz-ge Yayınevi.
4- M.v.Bruinessen a.g.e. s. 319.
5- Mehmet Mella Kerim, Kürdistan'da Nakşibendi tarikatının Mevlana Halit'ten çok önceleri de varolduğunu, ama zamanla etkisini yitirdiğini, daha sonra Mevlana Halit tarafından tekrar canlandırıldığını söylüyor. (Mustafa Askeri, Avırdaneveyek Le Bızotnaveyi Heqe, Kürtçe s. 14. 14 nolu dipnot, Bağdat 1983.)
6- Nakşibendi tarikatı ve Mevlana Halit hakkında daha fazla bilgi için bak M.v.Bruinessen a.g.e. s. 248, 250, 256, 263, 267-271, 274, 276, 278-280, 285, 288, 293, 319, 326, 367.
7- M. Askeri, a.g.e. s. 15, 15 nolu dipnot.
8- M. Askeri, a.g.e. s. 22, 21 nolu dipnot.
9- Refik Hilmi, Yaddaşt (hatırat), Kürtçe, 1.Kitap, 1.cilt, s. 32, 1988.
10- M.Askeri, a.g.e. s. 62-63.
11- Ahmet Hoca, Çim di (Gördüklerim), sh. 8, Kürtçe, 1968 Bağdat.
12- L. Rambout, Kürtler, Ronahi Yayınları, 1972, s. 70-71, Kemal Burkay, Kürdistan'ın Sömürgeleştirilmesi ve Kürt Ulusal Hareketleri, Özgürlük Yolu Yayınları 1986, s. 136-137'den nak.
13- R. Hilmi, a.g.e. 1. kitap 2. cilt s. 17.
14- M. Askeri, a.g.e. s. 18-19, 18 nolu dipnot.
15- M. Askeri, a.g.e, s. 19-20, 18 nolu dipnot.
16- Mamosta Hamza Abdullah, M. Askeri'nin kaleme aldığı kitaba yazdığı "ek"de, Haqe hareketine katılan ağa ve beylerin sayısının 3'ü geçmediğini; bunlardan ikisinin, Haqe mensubesi olan 2 güzel kıza aşık olduklarını, kızların evlenmek için Haqe olma şartını ileri sürdüklerinden dolayı harekete katıldıklarını söylüyor. (M. Askeri, a.g.e. s. 64-65.)
17- Rauf Mehmet Zuhdi: Bo le Haqe Kevtine Teqe, Kürtçe, s. 40, Bağdat 1985.
18- M. Askeri, a. g.e. s. 46-47, 49 nolu dipnot.
19- M. Askeri, a.g.e. s. 47, 50 nolu dipnot.
20- R. M. Zuhdi, a. g. e. s. 16.
21- M. Askeri, a.g.e. s. 47, 52 nolu dipnot.
22- M. Askeri, a.g.e. s. 47, 53 nolu dipnot.
23- M. Askeri, a.g.e, s. 49, 55 nolu dipnot.
24- M. Askeri, a.g.e. s. 49, 54 nolu dipnot.
25- M. Askeri, a.g.e. s. 67-68.
26- R. M. Zuhdi, a.g. e. s. 18.
27- M. Askeri, a.g.e. s. 62-63 ve 65-66.
28- M. Askeri, a.g.e. s. 70, 72-73.
29- R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 161-162.
30- R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 164-165.
31- M. Askeri, a.g.e. s. 32, 33 nolu dipnot.
32- M. Askeri, a.g.e. s. 31, 32 nolu dipnot.
33- M. Askeri, a.g.e. s. 31-32.
34- M. Askeri, a.g.e. s. 57, 61 nolu dipnot
35- M. Askeri, a.g.e. s. 33, 35 nolu dipnot.
36-Aktaran R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 141.
37- M. Askeri, a.g.e. s. 26, 27 nolu dipnot.
38- M. Askeri, a.g.e. s. 26, 26 nolu dipnot.
39- M. Askeri, a.g.e. s. 27, 29 nolu dipnot.
40- C. J. Edmonds, Kurds Turks, Arabs, s. 187-189, aktaran M. Askeri a.g.e. s. 59, 63 nolu dipnot.
41- M. Askeri, a.g.e. s. 24, 25 nolu dipnot.
42- M. Askeri, a.g.e. s. 59, 63 nolu dipnot.
43- R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 174-175.
44- M. Askeri, a.g.e. s. 59, 66 nolu dipnot.
45- Bak Kemal Burkay a.g.e. s. 148, 173.
46- Martin van Bruinessen, a.g.e. s. 318.
47- Bu gazete hakkında daha fazla bilgi için bakınız"Irak'da Yayınlanan Kürtçe Gazete ve Dergiler", Deng Dergisi, sayı 22.
48- R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 96-97.
49- Aktaran R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 104.
50- M. Askeri, a.g.e. s. 64.
51- Aktaran R. M. Zuhdi, a.g.e. s. 57 ve 62.
52- Aktaran R. M. Zuhdi, a. g.e. s. 29.
53- Mustafa Askeri, a.g.e. s. 66.

"Üç Sınır Anlaşması" var mı, yok mu ?

C. RÊNAS

Kürt tarihine "Pêymanê Sê Sinor" olarak geçen "Üç Sınır Anlaşması"na ilişkin bilgiler, Mahabat Kürt Cumhuriyeti hakkında yazılan kitaplarda ve bazı Kürt aydınlarının yayınlanan hatıralarında yer alıyor. "Mahabat Kürt Cumhuriyeti 1946" adlı kitabın yazarı William Aegleton başta olmak üzere, birçok Kürt ve yabancı yazarın çalışmalarında bu anlaşmadan bahsediliyor.

Büyük Şehit Dr. A. Rahman Kasımlo, **"Özgürlük Uğruna 40 Yıl Mücadele"** ve **"Kürdistan ve Kürt"** adlı yapıtlarında bu anlaşmadan hiç bahsetmiyor. Hem de İKDP tarihinin kısa bir özeti olarak kaleme aldığı **"Özgürlük Uğruna 40 Yıl Mücadele"** adlı kitabında, "Üç Sınır Anlaşması"nı imzalayan taraflardan birisi olan "Jê Kaf - Komelayê Jiyaneweyi Kurd" (Kürt Halkını Yaşatma Örgütü)ın kuruluşuna va çalışmalarına geniş bir yer ayırmasına rağmen...

Cumhuriyet döneminde Mahabat'ı ziyaret eden ve daha sonra izlenim ve düşüncelerini, 3 Temmuz 1947 tarihli "The Middle East" gazetesinde "Mahabat Cumhuriyeti" adlı makalede dile getiren Archi Roosevelt Jr. de bu anlaşmadan bahsetmiyor.

Yapıtlarında bu anlaşmadan bahseden yazar ve araştırmacıların verdiği bilgiler, hem anlaşmayı imzalayanların adları ve hem de anlaşmanın tarihi vb. konularda aynı değil, uyuşmuyor. "Üç Sınır Anlaşması"ndan bahsedenlerden birisi W. Aegleton. "Mahabat Kürt Cumhuriyeti 1946" adlı yapıtında Aegleton söyle yazıyor: **"Ağustos 1944'te** Kürdistan'ın birleşmesini sembolize eden bir görüşme yapıldı. Irak-İran-Türkiye sınırlarının bitiştiği 'Dılanbar' (Dalanper olacak- C. Rênas) dağında gizli bir yerde yapılan bu görüşmede İran Kürtlerini 'Komel' örgütünün üyesi Mahabatlı **Kasım Kadiri,** Irak Kürtlerini de sınır yakınında bulunan ve Hane'nin kuzeyinden İran'a ulaşan Rewandûz yolunun üzerinde yer alan bir köyden olan **Şeyh Ubeydullah Zino** ve (....) **Kadı Molla Vahab** temsil ediyorlardı.

Kürt tarihine "Pêyname Sê Sinor" olarak geçen "Üç Sınır Anlaşması" hakkında birçok Kürt ve yabancı yazar, farklı bilgiler vermektedirler.

"Görüşmeye katılanlar kendi aralarında işbirliği ve dayanışmaya karar verdiler. Bunu öngören bir de anlaşma imzaladılar. Bu anlaşmaya 'Üç Sınır Anlaşması' anlamına gelen 'Peymana Sêsinor' adını verdiler." (abç) (1)

Kadri Cemil Paşa (Zınar Silopi) da "Üç Sınır Anlaşması"ndan bahsedenlerden birisi. Zınar Silopi "Doza Kurdıstan" adlı eserinde şöyle diyor: "1942 senesinden itibaren (Komela) bir taraftan Mahabat'tan kuzeye, Sovyet işgali altında bulunan Kürt arazisine, diğer taraftan güneyde Sakız şehrine kadar genişlemeyi başarmıştı. Birçok Kürt aşiret reisi ve birçok kişi Komela'ya katıldıklarından, oldukça kuvvetlenen Komela, Güney Kürdistan'da bulunan **Hêva** (Hêvi-Umut) **Cemiyeti** ile anlaşıp, işbirliği yapmak üzere Güney Kürdistan'a bir heyet göndermiş. Bundan başka İran, Türkiye ve Irak sınırlarının birleştiği - Daladpor- (Dalanper) dağında Türkiye, İran ve Irak'tan gelen Kürt temsilcileri bir toplantı yaptılar. Bu toplantıda İran Kürtlerini Mahabatlı **Osman Kadri,** Irak Kürtlerini Zino Köyünden **Şeyh Abdullah**, Türkiye Kürtlerini **Kadı Seyid Abdulvahap** temsil ediyordu. Bu zevat Ramani Sê Sinor adı ile bir ittifakname imzaladılar. Bu ittifaka göre değişik bölgelerde bulunan Kürtler biribirlerine mal va canla yardım etmeyi taahhüt ediyorlardı" (2) (Altı yazar tarafından çizilmiş.) Kerim Husami ise "Komara Demokratik A Kurdıstan (Mahabat)" adlı eserinde, Zınar Silopi'ye ve bir dönem İran Genel Kurmay Başkanlığı yapan Hasan Arfa'ya dayanarak şunları yazıyor: "Besbelli ki, böylesi yüce amaçları gerçekleştirmek için, diğer parçalarla ve bu parçalardaki Kürt mücadelecileri ile ilişki kurmak gerekiyordu. Mücadelenin stratejisi, taktiği ve işbirliği belirlenmeliydi. Bu amaçla **1944 yılının 7. ayında,** Dalanper dağında üç parçadaki Kürt hareketinin temsilcileri toplandılar. **Qazi Mela Vahap** Türkiye Kürtleri, **Zino'lu Şeyh Abdullah** Irak Kürtleri ve **Kasım Kadri** ise Jê-Kaf adına toplantıya katılmışlardı. Bu toplantıda 'Üç Sınır Anlaşması' olarak bilinen bir anlaşma imzalandı(...)" (abç.) (3).

Kerim Husami'nin de dayandığı kaynaklardan biri olan "Kürtler, Tarihi ve Siyasi Bir Araştırma" adlı eserin yazarı Hasan Arfa, bu anlaşma konusunda şöyle diyor: **"Barzanilerin Mahabat'a gelmesinden sonra** Kürt hareketi uluslararası bir duruma geldi. İran, Türkiye, Irak ve Suriye Kürtleri temsilcilerinin, üç ülkenin sınırlarının keşiştiği noktada yaptıkları toplantıda, büyük Kürdistan'ı kurma planları yapıldı. Bu toplantı 'Üç Sınır Anlaşması' olarak bilinir." (abç.) (4)

Barzaniler'in **1945 Ağustosu'nda**, Irak hükümetine karşı amansız bir savaş içinde oldukları, M. Mustafa Barzani'nin, daha fazla köyün yıkılmasını önlemek amacıyla kuvvetlerine geri çekilme emri verdiği (Bak. L. Rambout, Çağdaş Kürdistan Tarihi, sayfa 109, Ronahi Yayınları) gözönünde tutulursa, Barzanilerin İran'a geri çekilmelerinin tarihi, 1945 güzü olarak kendiliğinden ortaya çıkar. Bu durumda Hasan Arfa'ya göre "Üç sınır Anlaşması"nın tarihi 1945 yılının sonları veya 1946 yılının başlarıdır.

Görüldüğü gibi anlaşmadan bahsedenlerin verdiği tarihler ve toplantıya katılanların adları birbirini tutmuyor. Ayrıca Hasan Arfa İran, Türkiye ve Irak Kürtleri temsilcilerinin yanına Suriye Kürtleri temsilcisini de katıyor.

Siyasi nitelikli anlaşmalar genellikle devletler ve siyasi örgütler tarafından imzalanır. Yukarıda bahsettiğimiz yazarlardan hiçbirisi, Türkiye Kürtleri adına toplantıya katıldığını söyledikleri kişinin bağlı olduğu örgütü veya partiyi belirtmemişler. Kuzey Kürdistan'da 1938 yılında Dersim Hareketi'nin bastırılmasından sonra, örgütsel bir çabanın olmadığı, Kürt hareketinin bu parçada derin bir sessizliğe gömüldüğü biliniyor. Şeyh Said, Ağrı ve Dersim hareketlerinden sonra, tutuklanmayan ve sağ kalan Kürt aydınlarının büyük bir bölümünün yurt dışına çıktıklarını, özellikle de Suriye'ye geçtiklerini de biliyoruz. Bu aydınların bir bölümü, 1927 yılında Kurulan Hoybun ile ilişki içinde oldular ve Hoybun'un çalışmalarına katıldılar. Hoybun'un adı geçen anlaşmanın imza tarihine kadar ağır aksak çalışmalarını sürdürdüğünü, bu örgütün çalışmalarına katılan Kürt aydınlarının yazdıkları hatıralarından biliyoruz. Akla şu soru geliyor: Üç Sınır Anlaşması'nı niçin Hoybun değil de Kadı (seyit, molla) Abdulvahap imzalıyor? Yoksa adı geçen kişi Hoybun temsilcisi mi? Kadı Abdulvahap hakkında, sadece W. Aegleton'un adı geçen eserini Arapçaya çeviren Avukat Cercis Fethullah şu bilgiyi veriyor: "Adı olmayan küçük bir ulusal guruba (...) liderlik ederdi. 1927 bildirisini imzalayanlardan biri de kendisidir." (5)

Üç Sınır Anlaşması var mı, yok mu? sorusunun cevabını vermek için, bu işle uğraşanlar kafa yormalı, Türkiye Kürtleri adına anlaşmaya imza attığı söylenen Kadı Abdulvahab'ın kim olduğu araştırılmalıdır.

Bilindiği gibi Hoybun 1927 yılında, birçok örgüt ve gurubun biraraya gelmesiyle oluşmuştu. "1927 bildirisi" Hoybun'un kuruluş bildirisi olabilir. Bunları gözönüne aldığımız da, Kadı Abdulvahap'ın bu örgütün kurucuları arasında yeraldığını bir ihtimal olarak söyleyebiliriz. Ama adı geçen kişiyi Üç Sınır Anlaşması'nı imzalayanlardan biri olarak tanıtan yazarlar, niçin onun bağlı olduğu siyasi örgütü belirtmemişler?

Hasan Arfa'nın, Suriye Kürtleri temsilcisini işin içine katmasının inandırıcı bir yanı olmadığı kanısındayım. Çünkü, uzun yıllar Suriye'de yaşayan; politik çalışma yapan ve Eylül 1946'da "Suriye Kürt Demokrat Partisi" adına Kadı Muhammed'e, "Suriye ve Türkiye Kürtlerini temsilen" de Sovyetler Birliği Tebriz Konsolosluğu'na "Başvuran" Zınar Silopi'nin, böylesi bir olaydan haberdar olmaması düşünülemez. (6)

Bir de, Üç Sınır Anlaşması'nı imzalayan taraflardan biri olan Jê-Kaf'ın çalışmalarına katılan ünlü Kürt Şairi Hêjar Mukriyani'nin söylediklerine bakalım:

"1944 yazında ben Bokan'daydım. Jê-Kaf tarafından Mahabad'a çağrıldım. Jê-Kaf, **benim, Mirza Kasım Kadiri ve Abdurrahman Zebihi'nin** içinde olduğu bir heyeti, Hiva Örgütü ile görüşmek için Mergever'e gitmekle görevlendirdi. Yaşlı ve tecrübeli olduğu için Mirza Kasım Kadiri'yi heyetin sorumlusu yapıldı. Mergever'e doğru yola çıktık. Bölgede bulunan Dize köyüne ulaştık ve Seyit Abdullah Efendi'nin evine gittik. Burada Irak'a bağlı Kürdistan'dan gelen Hiva temsilcileri **Şeyh Abdullah Zinoyi ve Seyit Aziz Semzinani** ile görüştük. Şeyh Abdullah Zinoyi'nin yeğeni **Mehmet Seyit Mela Ali Kanimarani** de, hizmet için dayısıyla birlikte gelmişti. Biraz dinlendikten sonra, örgütlerin çalışmalarını uyumlu hale getirilmesi ve işbirliği konuları temelinde görüşmelere başladık. Tüm konuları detaylı bir biçimde tartıştık. Bazı noktaların kağıda geçirilip, her iki heyet tarafından imzalanması konusunda anlaştık. Anlaşma metninde yeralan en önemli

noktalarından birisi şuydu: O dönemde Irak'a hakim olan İngilizler, eğer Irak'a bağlı Kürdistan'da bulunan Kürtler için birşeyler yapmak isterlerse, Hiva bu konuda Jê-Kaf'ın da olurunu almalıdır. Aynı şekilde Sovyetler'in, İran'a bağlı Kürdistan'da bulunan Kürtler için yapmak istediği şeyleri Jê-Kaf, Hiva'nın olurunu almadan kabul etmemelidir. Anlaşma imzaya hazırlandı. Biz imza yetkisiyle gelmiştik. Ama Hiva temsilcileri, örgüt yöneticilerine sormadan imzalayamayacaklarını belirttiler. Uzun süren tartışmalar sonucunda Hiva temsilcilerinin, yöneticilerin yanına dönüp, onların onayını aldıktan sonra, anlaşma metninin hem Hiva hem de bizim tarafımızdan ayrı ayrı yayınlanması konusunda anlaşmaya vardık. Biz Mahabat'a döndük. Anlaşma metnini, Nıştıman gazetesinde yeralacak olan öteki yazılarla birlikte Tebriz'e gönderdik. O dömende biz Nıştıman'ı Tebriz'de bir Ermeni kilisesinde basıyorduk. Hiva temsilcileri örgüt yöneticileriyle görüştüler. Onlar da anlaşmayı kabul etmediler. Bu nedenle çabucak bizi haberdar edip, anlaşmayı yayınlamamamızı istediler. Ama haber bize ulaştığı zaman, biz Nıştıman'ı basmıştık ve anlaşma metni de gazetede yeralıyordu. Bu nedenle zorunlu olarak, anlaşma metninin yeraldığı sayfayı yırtıktan sonra, Nıştıman'ı dağıttık" (abç.)(7).

Mamoste Hêjar'ın söyledikleri gayet açık. Ona göre böylesi bir anlaşma yok. Çünkü anlaşma için enaz iki tarafın olması gerekir. Oysa Hiva yöneticileri anlaşma metnini kabul etmemişler ve imzalamamışlardır. Bu nedenle altında sadece Jê-Kaf temsilcilerinin imzası bulunan metin, anlaşma olamaz. Ayrıca Mamoste Hêjar toplantıya katılanların kimlikleri ve toplantı yeri konusunda değişik şeyler söylüyor.

Kürt tarihinde önemli bir olay konusunda dile getirilen görüşler böyle. Ve bu görüşler birbirine hiç uymuyor. Bu durumda gönül rahtlığıyla Kürdistan tarihinde Üç Sınır Anlaşması'ndan bahsetmek mümkün müdür? Ben olmadığı kanısındayım.

Sağlam bir yurtsever bilinç ile tarihi bilmek arasında kopmaz bağlar vardır. Diğer bir deyişle iyi ve kötü yönleriyle tarihini bilmeyen bir Kürt insanı, olayları kavramada zorluk çeker; ulusal bilinci eksik olur.

Tarihimizde karanlıkta kalan, Üç Sınır Anlaşması'nda olduğu gibi tartışma götüren noktalar bir hayli fazla. Bu işin bir yanı. İşin bir başka yanı ise, son dönemde Kürt tarihi ile ilgili yapılan çalışmaları bir yana bırakırsak, tarimizin genellikle yabancılar tarafından yazıldığıdır. Ve bu Kürt hareketi için bir eksikliktir.

Türkiye'de geçerli olan resmi tarih anlayışı Kürt tarihinin inkarı üzerine kurulmuştur. Bu resmi anlayışın dışına çıkıp Kürt tarihini araştıranların başına neler geldiğini çok iyi biliyoruz. Saygıya değer böylesi çabalara rağmen, tarihimizde karanlıkta kalan, Üç Sınır Anlaşması'nda olduğu gibi tartışma götüren noktalar bir hayli fazla. Bu işin bir yanı. İşin bir başka yanı ise, son dönemde Kürt tarihi ile ilgili yapılan çalışmaları bir yana bırakırsak, tarimizin genellikle yabancılar tarafından yazıldığıdır. Ve bu Kürt hareketi için bir eksikliktir. "Kürtler özgür değil, devletimiz yok" vb. gerekçelerle bu eksikliğimizi hoş görmek mümkün değil. Elbette özgür ve demokratik bir Kürdistan, Kürt tarihinin araştırılması için geniş olanaklar sunar. Ama bugünden başlamak üzere yapılabilecek işler de bir hayli. Diğer alanlarda olduğu gibi tarih alanında da bağımsız kurumlarımızı oluşturmamız zorunludur. Kürt tarihi herhangi bir gurup ve partinin tarihi değil, bir halkın tarihidir. O halde küçük hesapları bir yana bırakıp, böylesi kurumları yaratmak için elele vermek gerekir.

Üç Sınır Anlaşması var mı, yok mu? sorusunun cevabını vermek için, bu işle uğraşanlar kafa yormalı, Türkiye Kürtleri adına anlaşmaya imza attığı söylenen Kadı Abdulvahab'ın kim olduğu araştırılmalıdır. Kürt tarihindeki karanlık noktalar açığa çıkartılmalı, tartışma götüren noktalar kesinliğe kavuşturulmalıdır. Bu alanda yapılan her çalışma, halkımız arasında doğru tarih anlayışını yerleştirme doğrultusunda atılan bir adım olacaktır.

---

(1) William Aegleton, Mahabad Kürt Cumhuriyeti-1946, Komkar Yayınları sayfa 92.

(2) Kadri Cemil Paşa (Zinar Silopi), Doza Kurdıstan, sayfa 171, Özge Yayınları.

(3) Kerim Husami, Komara Demokratik a Kurdıstan (Mehabad), Kürtçe, sayfa 49, Jina Nû Yayınları.

(4) Hasan Arfa, Kürtler, Tarihi ve Siyasi bir Araştırma, Farsça, Fransuva Heriri'nin Xebat gazetesi sayı 624'de yayınlanan "Varlık Ve Yokluk Arasındaki Üç Sınır Anlaşması" adlı makalesinden aktarma.

(5) W. Aegleton, age, sayfa 92, 91 nolu dipnot.

(6) Zinar Silopi, age, sayfa 177-182.

(7) F. Heriri, adı geçen makale, Xebat gazetesi, sayı 624.

KIRD, KIRMANC, DIMILİ VEYA ZAZA KÜRTLERİ (III)

Mehemed Malmisanij

IV-ZAZA

Üzerinde değişik yorumlar yapılmış olan ve belki de söylenişindeki kolaylık ve ahengin de etkisiyle, "Dımılı" ve " Kırd" adlarına oranla daha çok tanınan "Zaza" sözcüğünün önemli bir özelliği de, hem Dımılıler için hem de yer yer Kurmanci lehçesini konuşan Kürtler için ad olarak kullanılmasıdır. Örneğin, Muhemmedi Xal'ın 1960'da Güney Kürdistan'daki Süleymaniye'de yayınlanan Ferhengi Xal adlı Kürtçe sözlüğünde, Zaza lehçesi, Kurmanci olarak bildiğimiz lehçe anlamında kullanıldığı gibi, Doğu Kürdistan'dan Muhemmed Teqi İbrahimpur da Farsça-Kürtçe sözlüğünün girişinde, adını Behdinan (Badinan) yöresinden alan Behdinan lehçesine (yani Kurmanci lehçesine) halk arasında "Zaza" denildiğini belirtir (132). Kurmanc lehçesinin veya bu lehçeyi konuşanların Zaza diye adlandırılması ilk anda Kuzey Kürdistanlı Kürtlere tuhaf gelmektedir; ama Zaza adını taşıyıp Kurmanc lehçesini konuşan Kürt aşiretlerine Kuzey Kürdistan'da da rastlanır. Örneğin M. Nuri Dersimi'nin yazdığına göre, aslen Dersimli olup 12 büyük kabileden oluşan ve Kurmanci lehçesini konuşan Koçgiri aşiretinin kabilelerinden bir tanesinin adı Zaza'dır. Aynı şekilde "Dumılı" adını taşıyan ve Kurmanc lehçesini konuşan Kürt aşiretleri de vardır. Irak Kürdistanı'ndaki Yezidi aşiretlerinden birinin adının Dumili olduğunu yukarıda yazmıştık.

Hatta bazan aynı aşiretin bir bölümünün Dımılı lehçesini, diğer bölümünün Kurmanci lehçesini konuştuğu da görüyür: Ali Kılıç'ın yazdığına göre, Dersim yöresindeki **Demenû (Demenan), Alû (Alan), Gulû (Gulan), Karsanû (Karsanan)** aşiretlerinin bir bölümü Kurmanci lehçesini konuşurken, aynı aşiretlerin diğer bölümü de Dımılı lehçesini konuşmaktadır (133). M. Nuri Dersimi ve Mustafa Düzgün'ün belirttiğine göre de yine Dersim aşiretlerinden **Sarısaltıxan, Balan, Kulıkan, Bamasuran, Masıkan, Çakan**'ın bir bölümü Kurmanci, diğer bir bölümü Dımılı lehçesini konuşmaktadır (134).

Ziya Gökalp'a göre, *"Dünbülîler'e (135) 'Zaza' ismini veren yine Türkler'dir. 'Zaza' kelimesini ne bizzat Zazalar ne de Kurmançlar kullanmazlar."* (136). Ziya Gökalp'in *"Dünbülîler'e 'Zaza' ismini veren yine Türklerdir"* derken neye dayandığı bilinmemekle birlikte, bazı Kürt yazarları da dahil birçok kişi bu düşünceyi körükörüne benimsemiştir. MacKenzie'ye göre ise Dımılılere Zaza adını verenler Kürtlerdir (Kurmanclardır demek istiyor) (137). Fakat bunu yazarken o da Ziya Gökalp gibi herhangi bir belgeye dayanmamaktadır. Dolayısıyla -başka verilerle kanıtlanmadıkça- bu görüşleri kabul etmek için de herhangi bir neden bulunmamaktadır.

Eldeki veriler, Zaza sözcüğünün tarihinin sanılandan daha eskilere dayandığını gösteriyor. Ancak, bu sözcüğün kökeni hakkında kesin bir kanıya varamadığımız için, burada konuyla ilgili değişik görüş ve bilgileri sunmakta yarar görüyoruz:

İlkin sözcüğün bugünkü sözlük anlamına bakalım. Ferhengi Xal gibi bazı Kürtçe sözlüklerden anlaşıldığına göre, Güney Kürtçesinde "Zaza" söz-

cüğü "torun" anlamında kullanılır. Dımılı lehçesinde de Motki (Mutki) ve Hewêl (Baykan) yöresinde olduğu gibi şivelerde "za", "ze" veya "zak", "oğul (erkek çocuk)" anlamında, "zaka" ise "kız çocuğu" anlamında kullanılır. Hewêl (Baykan) yöresi ağzından birkaç örnek verelim:

Zak o an zi keyneke ya?: Oğlan mı yoksa kız mıdır?

Zey to yeno: Oğlun geliyor.

Cine **zaka** (jijeki) rê vace: Bu kız çocuğuna söyle.

Dımılı lehçesinde "çoluk çocuk" anlamında kullanılan "za vû zêç" (zo vû zêç) veya "zar û zêç"teki "za" ve "zar" sözcükleri "çocuk" anlamına geldiği gibi, bazı hakaret ve sövgü ifadelerinde de "za" (oğul) kullanılır:

kutık **zay** kutıki: Köpoğlu (köpekoğlu) köpek,

kopek **zay** kopeki: Köpoğlu (köpekoğlu) köpek.

Şu sözcüklerde görüldüğü gibi, Dımılı lehçesinde yaygın olarak kullanılan bileşik bazı sözcüklerde de bu anlam korunmuştur:

wwarıza/wereza: Kızkardeşin erkek çocuğu, yeğen,

bıraza/bırarza: Erkek kardeşin erkek çocuğu, yeğen,

dedza/deza/datiza/dayza/dereza: Amcaoğlu,

xalza/xaliza: Dayıoğlu,

yaykza/yeykıza: Teyzeoğlu,

emıza: Halaoğlu

Hewrami lehçesinde de bazı bileşik sözcüklerde "za" sözcüğüne rastlanır. Örneğin:

Kurreza: Erkek çocuğun oğlu, torun,

kınaçeza: Kız çocuğun oğlu (138).

Kurmanci lehçesinde ise bu "za"nın yerini genellikle "zi" alır. Örneğin:

Bırazi: Erkek kardeşin oğlu,

xwarzi: Kızkardeşin oğlu.

Bazı sözlüklerde Kurmanccadaki "**xwarza**" sözcüğü "kızkardeşin kızı" (139), "**bırarzi**" sözcüğü ise "erkek çocuğun kızı" (140) biçiminde açıklanmaktadır. Yani Kurmanccadaki "za" ve "zi" yer yer hem "erkek çocuk" hem de "kız çocuk" anlamında kullanılmaktadır (141). Kurmanc lehçesinde "çocuk" anlamına gelen "zar", "zaro", "zarok" ile Güney Kürtçesindeki "zarole" sözcükleri de "za" sözcüğünden kaynaklanmaktadırlar (son iki sözcükteki "-ok" ve "-ole" ekleri küçültme ekleridir).

Yine Dımılı lehçesinde "**zay datizay**" (amcaoğlunun oğlu, amca torunu), "**zay xalizay**" (dayıoğlunun oğlu, dayı torunu) derken de kullanılan "za", "oğul" anlamındadır. Güney Kürtçesinde bunlara karşılık "**amozaza**" (amcaoğlunun oğlu) ve "**xalozaza**" (dayıoğlunun oğlu) ve bazı Kürt şivelerinde "**brazaza**" (erkek kardeşin torunu) (142) sözcükleri kullanılır. Bu bileşik sözcüklerde geçen "zaza" sözcüğü "torun" anlamına gelir.

Bu konuya değinen A. M. Menteşaşvili'ye göre, *"**aza** (kelime anlamıyla 'birinin oğlu' ya da 'birinden olma') bu gruptan ayrılan bir kuşağı gösterir. Bu terimin tekrarlanması, iki kuşağın birbirinden uzaklaşmasını gösterir. Bu şekilde oğlunun oğlu 'kurraza'dır."* (143) Menteşaşvili'nin "aza" biçiminde yazdığı sözcüğün kökeni de "za" olsa gerek. Başındaki "a" (doğrusu "e") ise iki sözcüğü birbirine bağlamak için eklenir. "Kurreza" ("kurraza" değil) sözcüğünde olduğu gibi (kurr + e + za).

C. J. Rich, Zaza sözcüğünü "kekeç" ve söyledikleri anlaşılmayan kişilerin konuşması biçiminde açıklarken, MacKenzie aynı sözcüğün Dımılilerin konuşmalarındaki "Z" sesinin çokluğundan kaynaklandığı yolundaki tahminden sözeder (144). Celadet Bedırxan da bir yazısında, *"Dumılilere, Kurmanci'deki 'J' sesini 'Z' olarak telafuz ettiklerinden dolayı Zaza denmişse, Palu ve Maden Dumılileri, Siverek Dumılilerinden daha çok Zazadırlar"* (145) diyerek böyle bir yorumun varolduğunu hatırlatır.

Rich'in yorumunun Fransızcadaki "zêzayer" veya "zozoter" fiillerinin anlamıyla çakışması ise işin bir diğer ilginç yanıdır. Çünkü Fransızcadaki "'zêzayer', peltek konuşmak, 'J' ve 'Ş' seslerini 'Z' ve 'S' olarak söylemek" anlamına gelir. Burada bir tesadüften ziyade, C. J. Rich'in "Zaza" sözcüğünü yorumlarken Fransızca "zêzayer" sözcüğünden ilham almış olabileceği akla geliyor. Ancak hemen ekleyelim ki yansımalı birer sözcük olan "zêzayer" ve "zozoter" sözcüklerinin yazıya geçiş tarihi de Rich'in yazılarından çok eski değildir. "Zêzayer" sözcüğünün yazıda ilk kullanılış tarihi 1832, "zozoter"inkinin ise 1907'dir (146).

Kürt yazar ve çevirmeni Şukur Mıstefa da benzer bir açıklamada bulunuyor ve sık sık "jı" sözcüğünü kullanmalarından ötürü, Güney Kürdistan'daki medreselerde okuyan Kurmanclara "jê" dendiğini hatırlatıyor. (Bilindiği gibi Güney Kürt lehçesinde "jı" yerine "le" sözcüğü kullanılır) (147). Zaza adının gerçekten bu farklı telaffuz ve konuşma özelliklerinden kaynaklanıp kaynaklanmadığını bilmiyoruz, ama Kurmanc lehçesindeki "J" sesinin Dımılı lehçesinde yer yer "Z" ve "C" ye dönüştüğü

doğrudur. Özellikle Dersim şivesinde, diğer şivelerin "J" ve "Ş" sesleri "Z" ve "S" seslerine dönüşür ya da bazı sözcüklerde tersine bir dönüşme sözkonusudur.

Güney Kürdistanlı bazı Kürtler bana Barzan bölgesindeki kimi Kurmanc aşiretlerinin, konuşmalarında sık sık "za" sözcüğünü kullanmalarından ötürü Zaza (zaza) diye adlandırıldıklarını söylediler.

Zaza sözcüğünün "Sasan (sasani)" sözcüğünden geldiğini iddia edenler bulunduğu gibi, bu sözcüğe eski taş kitabelerden birinin üzerinde rastlandığını yazanlar da vardır (148). Gerçekten de M. Ö. 522-486 yılları arasında hükümdarlık yapmış olan Dara (Dariyus) zamanında, Babil'e yakın olan **"Zazâna"**dan sözedilir (149). Zaza adına, milattan binlerce yıl öncesine ait başka bazı kaynaklarda da rastlanıyor. Örneğin M. Ö. 3000'li yıllara ait olduğu tespit edilen ve Aşağı Mezopotamya'daki Mari'de bulunmuş olan Sümer tapınaklarından birinin adı **Ninni-Zaza** (Nini-Zaza)'dır (150) ki bu aslında Sümer tanrıçasının adıdır. Bazı kaynaklarda ise Ur şehrinde bulunan Ninni-Zaza veya **İnnana-Zaza** tapınağından sözedilir.

Eski yer adları arasında da "Zaza"ya rastlanır. Halis (Ataksoy)'un yazdığına göre, Kirhular M. Ö. 880'de Asur-Nazirpal'ı selamlamak için **"Zaza-Buha"** adlı konak yerine koştular. Fransız tarihçisi Gaston Maspero'ya göre, bu "Zaza-Buha", muhtemelen *"Mihrap Dağı ve Kervançemen dağları eteklerindedir."* (151) Ki adı geçen Mihrap Dağı'nın bulunduğu Maden yöresinde bugün de Zazalar yaşamaktadır (152).

Fakat burada değindiğimiz "Zazâna", "Ninni-Zaza", "İnnana-Zaza" ve "Zaza-Buha" sözcüklerindeki "Zaza"nın bugünkü Zazaların adıyla ilişkili olup olmadığının henüz açıklığa kavuşmadığını da hatırlatalım. Bu konunun iyice açıklığa kavuşması için daha detaylı araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Kimi yazarlar ise Zaza sözcüğünün tarihi Zuzaniye (Zawzan) bölgesi (153) ile ilgili olabileceğini (154) belirtirler. **"Zawzan"**, Mukaddesi (doğum tarihi: 966)'ye göre Cezire-i İbni Ömer'in (Cızira Botan'ın) bir "nahiye"siydi. İbnü'l-Esir (1160-1234)'e göre ise el-Zawzan *"Musul'dan iki günlük mesafeden başlayarak Hilat (Ahlat) yakınlarına kadar uzanıyor, Azerbaycan tarafından da Selmas'a kavuşuyordu."* (155).

Nihayet "zaza" sözcüğünün daha önce değinilen Kırd ve Kırmanc sözcüklerinin ikinci anlamlarıyla bağdaşan bir anlamda kullanıldığı yolunda açıklamalar da var. Buna göre *"Zaza: Kürtçede bir aşirete mensup olmayan efrada derler. Bunların aşiretler nezdinde kıymetleri, itibarları hiç yoktur, hizmetkar güruhu addolunurlar"* (156).

Fakat bu açıklama kısmen yanlıştır. Çünkü hem Zazalar arasında, hem Kurmanclar arasında aşiretler de var; aşiret mensubu olmayanlar da. Yani Zaza, *"aşirete mensup olmayan efrad"* ile eş anlamlı değildir. Nitekim Mark Sykes hem aşiret sayılan Zazalardan, hem de *"aşiret-dışı"* Zazalardan sözeder (157).

Bu konudaki değişik görüşlerden birini yine Mark Sykes aktarır. Onun yüzyılımızın başında yazdıklarından, *"Motkan Kurmanclarının Zazaların köleleri oldukları"* yolunda bir efsanenin varolduğunu öğreniyoruz (158).

Zazalardan açıkça sözeden eski metinlerden biri, 15. yüzyıl Türk halk şairlerinden Kaygusuz Abdal'a ait olan şu dörtlüktür:

"Eğer bu sene çıkar isem yaza
Toplayım bir parça Gürcü Abaza
Elime geçerse on kadar **Zaza**
Yolar sakalını kavlak satarım" (159)

17. yüzyılda yaşamış olan Evliya Çelebi'nin, ünlü Seyahatnamesinde Kürt lehçe ve şivelerini sayarken bunların başında Zaza'yı saydığını görüyoruz. Evliya Çelebi, Süphan Dağı'ndaki yaylalara giden Kürt aşiretleri arasında da Zazaları sayar (160). Zazaların geçmişte her zaman bugünkü yerlerinde olmadıklarını, Evliya Çelebi zamanında nerelere kadar gidip geldiklerini örneklemesi açısından bu bilgiler önemlidir.

Yüzyılımızın başında ise Zazalardan tam göçebe olanlar yok denecek kadar azalmıştı. Ziya Gökalp'ın yazdığına göre, 1920'lerin başında sadece Zikdê (Ziktê) Zazaları göçebe, diğer Zazalar ise yerleşiktiler (161).

18. yüzyılın ilk yarısında Divriği yakınlarında da Zaza oymağının bulunduğu ve bu yörede kişi adları arasında "Zazan" a rastlandığını yazılı kaynaklardan öğreniyoruz (162). Bugün de aynı bölgede, Kangal ile Sıvas arasında Zaza sözcüğü ad olarak yaşıyor (163). Aynı bölgede yaşayan Koçgiri aşiretleri arasında zaza kabilesinin de bulunduğunu ve bu kabilenin Kurmanci lehçesini konuştuğunu daha önce belirtmiştik (164).

Bazı batılı eski kaynaklarda da Zaza sözcüğü

geçer. Örneğin Carsten Niebuhr, Fransızcası 1780'de yayınlanmış olan kitabında, göçebe Kürt aşiretleri arasında "Zaza" ve "Dembali" (Dömbali) aşiretlerini de sayar. Ona göre, Zaza aşireti Siverek-Erzurum arasında, "Dembali" (Dömbali) aşireti ise Diyarbekir'in (bölgesinin) güney taraflarında -göçebe olarak- yaşamakta idi (165). Çok daha önceleri, Affonso adlı bir gezgin de *1566 yılının ilk günü, Diyarbakır şehrinden iki günlük mesafedeki -ve anlaşıldığı kadarıyla bu şehrin güneyine düşen- Dumbuly adındaki bir yere gittiğinden sözeder* (166).

İtalyan Gaetano Solanelli, 1882'de Roma'da yayınlanan bir yazısında Kürtçeyi Kurmanci ve Zaza (Curmangi, Sasa) bölümlerine ayırır (167).

Oskar Mann'ın yüzyılımızın başında derlediği Kürtçe bir beyitte de Şemzinan (Şemdinan, Şemdinli) yöresiyle bağlantılı olarak "Zaza" sözcüğü (168) şu şekilde geçiyor :

"Cuabe bınêrin bo Şemzinan
Suar bın le esp û zinan
Bo şawqi Mem û Zinan

Canan! Bıkeyn tekbir û rae!
Cuabê bınêrin bo zazaê
Suar bın le bo em sıfae." (169)

Yezidi inançlarından sözden bazı kaynaklarda (170) "Melek Tavus"un **"Zazail"** (veya 'Ezazil', 'Azazil') (171) adıyla anıldığı da belirtilir. Melek Tavus, Yezidilerin en büyük meleğidir. Bütün yaratıklardan önce onun yaratıldığına, *"her yerde göründüğüne ve bulunduğuna"* inanılır (172). Dımılilerin Yezidilerle ilişkisine daha önce kısaca değinmiştik. Yezidilerin kullandığı bu "Zazail" sözcüğü de Zaza adını çağrıştırmakta, bu iki sözcük arasında ilişki bulunup bulunmadığı sorusu akla gelmektedir. Kaketi adıyla bilinen ve özgün inançları olan Kürtlerin de "Şeytan" karşılığında, 'Ezazil' sözcüğünü kullandığını ekleyelim (173).

Daha önce "Dımılı" bölümünde, bazı kaynakların Dinbilli aşiretinin Şah İsmail döneminde "Irak" tan Dersim'e göçettiklerini yazdıklarını belirtmiştik. M. Emin Zeki'nin Kurd û Kurdıstan adlı Kürtçe kitabında bu konuyla ilgili olarak yazdıkları da önemlidir. Onun belirttiğine göre (174), Yavuz Sultan Selim zamanında Dersim bölgesinden göçeden bazı Kürt aşiretleri "Şimali Cezire" bölgesine gelerek buradaki Arap, Ermeni ve Kürtlerle karışmış, hepsini asimile etmişlerdir. Bunlar kışı Karacadağ'ın güneyindeki ovalarda, nisan ve mayıs aylarını Cezire ovasında, yazları ise Diyarbakır yöresinde geçirirlermiş. Aynı yazara göre *"Sincar Yezidileri doğal teşkilatları bakımından aynen Dersim Kürtleri gibidirler, saçlarını uzatır ve örerler. Giysileri komşularınki gibidir.* ***Kendi deyişlerine göre, Timur Lenk*** *(133/-1405)* ***zamanında buraya*** *(Sincar'a)* ***göçetmişlerdir."***

Bu açıklamalar, Dersim yöresi Kürtleri ile bugünkü Güney Kürdistan'da, yani Irak devleti sınırları içinde kalan Sincar yöresinin Yezidi Kürtleri arasında tarihsel bir bağın bulunduğunu teyit ediyor.

Bu vesileyle Yezidiliğin Yavuz Sultan Selim'den çok daha önceleri, örneğin 13. yüzyılda, Malatya yöresi Kürtleri arasında ve daha sonraları Batı Anadolu'ya yerleştirilen Germiyanlar arasında varolduğunu da belirtelim (175).

Yer adı olarak "Zaza" sözcüğü

Son olarak da Zaza adını taşıyan bir kaç köy ve yer adını hatırlatalım:

1- Erzincan'ın Esesi (Çatalarmut) bucağına bağlı Zazalar (Baltaşı) köyü

2- Erzurum'un Çat ilçesine bağlı Zazalar (Yaylasuyu) köyü

3- Midyat ilçesine bağlı Zaz(İzbırak) köyü (176)

4- Güney Kürdistan'da Zazan (177).

5- Yukarıda değinildiği gibi, Kangal ile Sıvas arasındaki bir bölgede Zaza sözcüğü yer adı olarak yaşıyor (178).

6- *"Heyran, jaro, ji* ***Zazatê*** *heta Dyûrbatê"* mısraında görüldüğü gibi kurmancca bazı halk türkülerinde de "Zazat" adı geçer (Zaxo yöresinde). "Zazat" ise "Zaz" veya "Zaza" sözcüğünün Arapçadaki çoğul biçimidir (179).

7- Bazı kaynaklarda "Sason" adı da "Zazûn" biçiminde yazılmaktadır (180).

8- Konumuz olan Zaza sözcüğü ile ne derece ilgisinin bulunduğunu kestirmek zor, ancak Dımili lehçesine yakınlığı bilinen Hewraman (Goran) lehçesinin konuşulduğu Doğu Kürdistan'dan (İran Kürdistanı) Paweli bir arkadaşın bana söylediğine göre, Nawsud yöresindeki Kemine köyü civarındaki bir yolun adı "Zaza Ra" (Zaza Yolu) olduğu gibi, Pawe'nin güneydoğusundaki yüksek bir tepenin adı da "Qulê Zazi" (Zaz tepesi)'dir.

Görülen o ki Zaza sözcüğü de geniş bir alana yayılmış ve yer yer farklı anlamlarda kullanılmak-

tadır.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra, sonuç olarak denilebilir ki; gerek Kırd ve Dımılı adları ile -bazı yerlerdeki kullanılış biçimiyle- Zaza adı, gerekse Dersim'de kullanılan Kırmanc adları aynı topluluğun adlarıdır. Bunların değişik zaman ve yerlerde kullanılışları ya da kullananları değişik de olsa hep Kürtlerin bir bölümü ya da bir aşireti için ad olarak kullanılmaları ortak özellikleridir.

KAYNAK VE NOTLAR

(132)- Doğu Kürdistanlı Kürt yazarlarından Ubeydullah Eyubiyan da "Zaza" sözcüğünü "Kurmanci" anlamında kullanır (Bak. 'Ubeydullah Eyubiyan, "Çirikey Xec û Sıyamend", Neşriyeyê Danişgedeyê Edebiyatê Tebriz, Beharê salê 1335 [1956], s. 67).

(133)- Dr. Ali Kılıç, "Zonê Ma", Newroz Ateşi (aylık teori haber-yorum dergisi), no. 1 (Sıbat 1992), s. 47.

(134)- Mustafa Düzgün,"Kürdistan Tarihinde Dersim Adlı Eserde Geçen Bazı Sözcüklerin Yerel Karşılıkları-I", Berhem, Ankara, no. 1 (Nisan 1992), s. 53-55.

(135)- Bu alıntıyı yaptığımız Ziya Gökalp'in kitabını basıma hazırlayan Şevket Beysanoğlu, aynı sayfadaki bir notta Dünbüli sözcüğünün Dümüli, Dumıli veya Dımıli biçiminde söylendiğini de belirtir.

-Bak. Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, Hazırlayan: Şevket Beysanoğlu, Sosyal Yayınlar, İstanbul, 1992, s. 27.

(136)- Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, s. 27.

(137)- David M. MacKenzie, "The role of the Kurdish language in Ethnicity", in: Ethnic Groups in the Republic of Turkey, Weisbaden, 1989, s. 541-542.

(138)- Dr. Muhemmed Teqi İbrahimpûr, Vajenameyê Farsi-Kurdi (Tahran?), 1981, s. 715.

(139)- Eli Seydo Gewrani, El-Qamûsu'l-Kurdiyi'l-Hedis, Kurdi-Erebi, Amman, 1985, s. 641.

(140)- D. İzoli, yage., s. 839.

(141)- Botan ağzında "**za(zıhê)**", "erkek çocuk, kız çocuk" anlamlarına gelir (Eli Seydo Gewrani, yage., s. 650).

(142)- D. İzoli, Ferheng Kurdi-Tırki, Tırki-Kurdi, s. 73.

(143)- A. M. Menteşaşvili, Kürtler (toplumsal-ekonomik ilişkileri, kültür ve yaşayış tarzı üzerine incelemeler). Rusçadan çeviren: Yaşar Abdülselamoğlu, s. 38.

Henüz yayınlanmamış olan bu çeviriden yararlanmama izin verdiği için Yaşar Abdülselamoğlu'na teşekkür ederim.

(144)- David N. MacKenzie, yagy., s. 541-542.

(145)- Celadet Bedirxan, "Zarê Dumli û Mewîûda 'Usman Efendi', Hêvi, Paris, no: 2 (Gulan 1984), s. 81.

(146)- Paul Robert, Petit Robert-1 (dictionnaire de la langue française), Paris, 1984, s. 2129, 2131.

(147)- Aynı konudaki diğer bir açıklama için bak. Emir Djeladet Bedir Khan et Roger Lescot, Grammaire Kurde (Dialecte kurmandji), Paris, 1970, s. 26.

(148)- Dr. Vet. M. Nuri Dersimi, yage., s. 21.

(149) Wilh. Geiger und Ernst Kuhn, Grundriss der Iranischen Philologie, zweiter band, Strassburg, Verlag von Karl J. Trübner, 1896-1904, s. 428.

Hatırlatalım ki Yunanlılar, Eski Elam'a Susiane diyorlardı. Elam'ın başkenti ise Susa idi. Susiana daha sonra Ahamenidlerin eline geçmiş ve bunların 20 satraplığından biri olmuştur (Türk Ansiklopedisi, c. 14, s. 497; c. 11, s. 67).

(150)- Şam müzelerinden birinde, bir maketin altında Fransızca olarak şu açıklamaya rastlamıştım:

"La maquette en qestion a êtê trouvêe a midistance entre les deux temples de Shamash et de Nini-Zaza de Mari. L'archicetcture presargonide de IIIe millênaire avant notre êre."

Yani:

"Sözkonusu maket, Şamaş tapınağı ile Mari (deki) Nini-Zaza tapınakları arasındaki uzaklığın ortasında bulunmuştur. M. Ö. 3000'lerdeki Sargonöncesi dönem mimarisi." (abç)

(151)- Aktaran: Halis [Ataksoy], Diyarbakır tarihinde Komuk Eli, İstanbul, 1988, s. 30.

(152)- Cihat-Kar, Asur yazıtlarında (M.Ö. 9. y.y.) Zamza krallığından sözedildiğini ve bu krallığın Urmiye Gölü'nün güney ve güneybatısındaki bölgede bulunduğunu yazmakta, fakat bu konuda herhangi bir kaynak göstermemektedir.

-Bak. Cihat-Kar, Piya, no: 4, s. 20.

(153)-Kimi kaynaklarda bu ad "Zevezan (Zozan)", "Zuzaniye (yani Zaza)", "Zevazaniye (Zaza)", veya "Zavzan" biçiminde de yazılmaktadır. Arap harfleriyle yazılmış olan "Zozan" sözcüğünün "Zewezan", "Zewzan", "Zûzan" gibi değişik biçimlerde okunması mümkün olduğu gibi, "Zozaniye" sözcüğünün "Zewzaniye", "Zewezaniye" veya "Zûzaniye" olarak okunması da mümkündür. Arapçada "Zozan" sözcüğünün çoğul (cem-i teksir) biçiminin "Zewazin" olduğunu da hatırlatalım.

Bu sözcüklerin değişik biçimlerde okunuşları için bak. Şevket Beysanoğlu, Anıtları ve Kitâbeleri ile Diyarbakır Tarihi, Diyarbakır Belediyesi-Diyarbakır'ı Tanıtma Yayınları, Ankara, 1987, c.1, s.202, 219.

-Türk Ansiklopedisi, c.13, s. 387.

-Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), Abû'l Farac Tarihi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, c.II, s. 439.

(154)- Doğan Avcıoğlu, Türklerin Tarihi, Tekin Yayınevi, c.4, s. 1524.

(155)- V. Minorsky, "Kürtler", İslam Ansiklopedisi'nde, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1979, c.6, s.1093.

Hasan Yıldız'ın aktardığına göre, Marko Polo (1254-1324) ve kardeşlerinin seyahati ile ilgili olarak anlatılan bir bölümde şöyle denmektedir:

"...Bu bölgenin dağlarının üstünde tufandan sonra Nuh'un gemisi konmuştur. Bu bölgenin doğusunda Zorzani bölgesi vardır."

Marko Polo'nun yaptığı haritada Zorzante, Hazar Denizi ile Erzurum arasındaki bölgededir. *"Marko Polo, Zorzani bölgesi olarak Erzincan, Erzurum ve Musul üçgeni içinde kalan bölgeyi anlatmaktadır"* diyen Hasan Yıldız, "Musul, Kuzeydeki Zorzani bölgesinin sonunun üzerindedir" diye bir açıklamada da bulunmaktadır.

Hasan Yıldız'ın "Zorzani" bölgesi ile ilgili aktarma ve açıklamaları, yukarıda sözü edilen "Zawzan" adını ve daha çok da bugün İran Kürdistanı'nda yaşayan Kürt aşiretlerin-

den Zerza (çoğulu: Zerzan) adını çağrıştırmaktadır. Ayetullah Şêx Muhemmed Merdûxê Kordestani'ye göre, bu Zerza (Zerzan) aşireti Wirmê (Urmiye) yöresinde yaşar.

Çok sonraları, 1663'te J. B. Tavernier de gezi notlarında Bargiri (Muradiye) ile Van arasındaki "Zuarzazin" adlı bir yerden sözeder.

-Bak. Pierre Bergeron, Les Voyages de Bergeron, La Haye, 1735, s. 13-14'ten aktaran: Hasan Yıldız, Aşiretten Ulusallığa Doğru Kürtler-Politik Felsefe Açısından Kürt Toplumunun Kritiği, Hêviya Gel yayınları, Stockholm, 1989, s.20, 23, 159.

-J. B. Tavernier, Les six voyages en Turquie et en Perse, Notes de Stêphane Yerasimos, Librairie François Maspero, Paris, 1981, c. II, s. 32.

Hezretê Ayetullah Şêx Muhemmed Merdûxê Kordestani, Tarixê Kord û Kordestan û Tewabi'Ya Tarixê Merdûx, c.I, çapê dovvom, s. 94.

(156)- Ali Kemali [Aksüt], Erzincan (tarihi, coğrafi, içtimai, etnografi, idari, ihsal tetkikat tecrübesi), Resimli Ay Matbaası, İstanbul, 1932, s.179.

(157)- Mark Sykes, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kürt Aşiretleri-II", Çeviren M. Piro, Berhem, Sotckholm, no: 7 (Ocak 1990), s.21.

(158)- Mark Sykes, yagy., s. 21.

(159)- Cahit Öztelli, Bektaşi Gülleri, İstanbul, 1985, s. 334.

(160)- Evliya Çelebi, Kurd Le Mêjûy Dıravsekani da: Sıyahatnamey Ewliya Çelebi, wergêrrani Se'id Nakam, Çapxaney Korri Zanyari Kurd, Bağdat, 1979, s. 171.

(161)- Ziya Gökalp, Kürt Aşiretleri Hakkında Sosyolojik Tetkikler, s. 27.

(162)- Necdet Sakaoğlu, Anadolu Derebeyi Ocaklarından Köse Paşa Hanedanı, Yurt Yayınları, Ankara, 1984, s. 47-50.

(163)- Doğu Anadolu, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, s. 142.

(164)- Dr. Vet. N. Dersimi, yage., s. 61.

(165)- Aktaran: İsmet Chêriff Vanly, Les Kurdes et le Kurdistan dans les relations d'anciens voyageurs Occidentaux (XVIe-XVIIIe sêcle), s. 39, 64-65.

(166)- Aktaran: Stephane Yerasimos, Les voyageurs dans L'empire Ottoman (XIV e-XVI e siêecles), İmprimeire de La Sociête Turquie d'Histoire, Ankara, 1991, s. 271.

(167)- Bak. Mirella Galetti, Kurd û Kurdıstan Le Nûsrawekani İtali da (Le Sedey Sêzdem Ta Nozdem), Wergêrrani: Casım Toflq, Binkey Hengaw, Stockholm, 1987, s.82.

(168)- Zaza adına benzeyen bir ad da yine Şemdinli yöresindeki Herki aşiretinin kabilelerinden biri olan Zizan kabilesinin adıdır. (Bak. Muzaffer Erdost, yage., s. 167)

-13. yüzyılda yaşamış olan Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus) de *"Fırat kıyıları üzerindeki Zizona (Zizana) köyü"* nden sözeder.

-Bak. Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), yage., s. 370.

(169)- Oskar Mann, Mukri Kurden, Berlin, 1906, s. 301.

(170)- Th. Menzel, "Kitâbû'l-Cilve", İslam Ansiklopedisi, c. 6., s. 827.

-Hugo Makas, Kurdishe Studen, Heidelberg, 1900.

-Orhan Hançerlioğlu, İslam İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi Yayınları, İstanbul, 1984, s. 724.

-Orhan Hançerlioğlu, Felsefe Ansiklopedisi Kavramlar ve Akımlar, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1980, c. 7, s. 319.

(171)- Tarihçi Taberi (839-923), raviliğini İbni Abbas'a dek uzattığı şöyle bir rivayet anlatır:

*"İblis günaha girmeden önce, meleklerden olup adı **Azazil** idi. O yeryüzü ahalisindendi. Meleklerin en çok ibadet eden ve en bilginlerindendi. Bu meziyetler onu kibir ve gurur yoluna saptırmıştır. O, cin adını taşıyan bir uruktandı."* (Taberi, Milletler ve Hükümdarlar Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991, c.1, s. 108.)

Zazail (Azazil, Azazel, Ezazil) sözcüğünün sonundaki "il" in Sami dillerinde "Tanrı" (Allah) anlamına geldiği anlaşılıyor. (Bak. Turan Dursun, Allah, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1991, s.11)

Azazil (Azazel) sözcüğü çok eski kaynaklarda, örneğin Tevrat'ta (Levililer, XVI, 8) da geçer. Tevrat'a göre, Azazel (Azazil), *"Şeytandan sonra en esrarengiz fevkalbeşer bir şahsiyettir"*. Yahudi dinsel kitaplarında Azazel (Azazil) ile ilgili anlatılanlar, örneğin *"insan kızlarıyla birleşen melekler (Allah oğulları) kıssası"* nın bazı yazılı kaynaklarda Kürtlerin kökeni ile ilgili olarak anlatılan bazı efsanelere belli ölçüde benzerliği dikkat çekicidir. Örneğin yukarıdaki efsane, Kürtlerin Hz. *"Süleyman tarafından kovulmuş genç esirler ile şeytan Cesed'in oğulları"* olduklarını veya *"cinlerin Havva'nın kızlarıyla evlendiklerini, onlardan da Kürtlerin doğduğunu"* öne süren rivayetleri andırmaktadır.

Bütün bunlar düşünüldüğünde, Yezidi ve Kakeyi Kürtlerinin "Şeytan" yerine Ezazil (Azazil, Zazail) adını kullanmalarının bu rivayetlerle bir bağlantısının olup olmadığı sorusu akla gelmektedir.

Bak. İslam Ansiklopedisi, c. 2, s. 90; c. 5-II, s. 691.

-V. Minorsky, "Kürtler", İslam Ansiklopedisi, c. 6, s. 1091.

-Şeref Han, Şerefname, Arapçadan çeviren: Mehmet Emin Bozarslan, Ant Yayınları, İstanbul, 1971, s.19.

(172)- Orhan Hançerlioğlu, İslam İnançları Sözlüğü, s. 724.

(173)- Bak. Cemal Nebez, yage., s. 23.

(174)- Mihemed Emin, Zeki, Kurd û Kurdıstan, Çapxaney Daru'l-Selam, Bağdat, 1931, c. I, s. 355-356.

M. Nuri Dersimi de bu hususa dikkat çeker. Ancak onun göndermede bulunduğu sayfa, M. Emin Zeki'nin adıgeçen kitabının gördüğümüz Arapça ve Kürtçe baskılarındaki sayfalara uymamaktadır. (bak. Vet. Dr. Nuri Dersimi, Hatıratım, Weşanên Roja Nû, Stockholm, 1986, s. 10-11)

(175)- Gregory Abû'l-Farac (Bar Hebraeus), yage., s. 563.

-Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, E Yayınları, İstanbul, 1984, s. 270, 283, 299, 345, 354.

(176)- Aziz Günel, Türk Süryaniler Tarihi, Diyarbakır, 1970, s. 353.

(177)- "Bı Çekên Kimyevi Gelê Me Tê Qırkırın", Rewşen (kovara Yekitiya Rewşenbirên Welatparêzên Kurdıstan), Bonn, no: 2 (Payiz 1988), s. 8.

(178)- Celilê Celil, Zargotina Kurdên Suriye, Weşanên Jina Nû, Uppsala, 1989, s. 232.

(180) İsmet Chêriff Vanly, yage., s. 47.

HER MIRINEK JİYANEK E, HER DILOPEK XWİN XELATEK E.

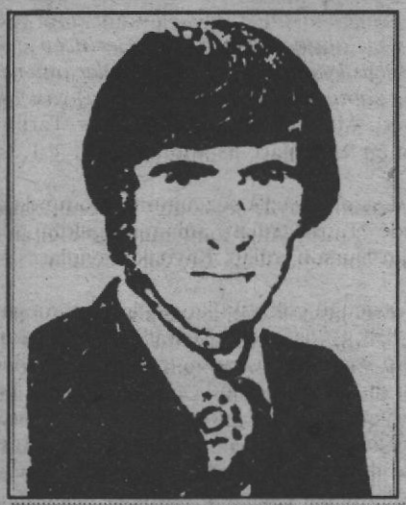

ABDULSELAM AYDIN

Devrimci Halk Kültür Derneği (DHKD) üyesi. 3 Kasım 1979'da Diyarbakır'da katledildiğinde lise öğrencisiydi.

Jı ber ku, her mırın jiyanek e
Her dilopek xwin
Jı bo duwerojê diyariyek
Jı ber ku, şevaq jı şevê dımije
Şerê me har û geş dıke zulm
Gelê mın tucar wan jı bir nake

RAMAZAN ÇANKAYA

24 Aralık 1980'de Diyarbakır'ın Kulp ilçesinde katledildi.

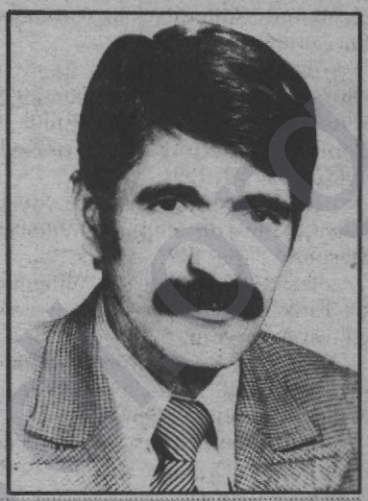

TAHA ÖZTÜRK

PSK taraftarı. Ankara Adliye Sarayı Posta Müdürü iken, 24 Kasım 1979'da faşistlerce katledildi.

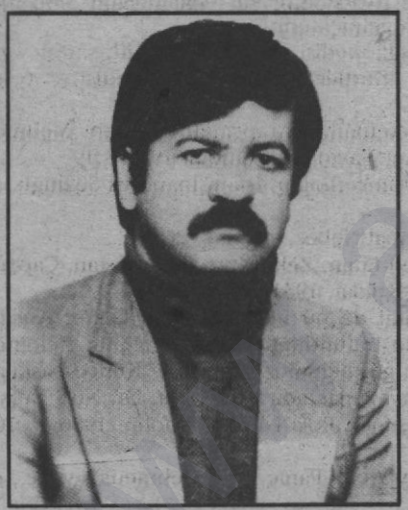

KENAN ARAS

PSK üyesi. 1979 - 1978 arasında TÖB-DER GYK üyeliği yapan Kenan Aras, 12 Eylül'den sonra faşist cunta tarafından tutuklandı. Ağır işkencelerden geçirildi. TÖB-DER Davası'ndan yargılandı, 5 yıl ceza aldı. Cezaevinden çıktıktan sonra 1 Aralık 1983'te Ağrı - Keşiş ve Muratxan köyleri arasında karanlık güçlerce katledildi.

Her ölüm bir yaşamdır
Her damla kan yarınlara armağandır
Çünkü geceyle beslenir şafak
Zulüm bileyler kavgamızı
Halkım onları yaşatacak

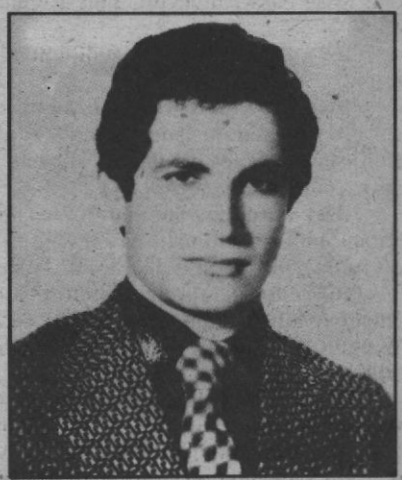

YILMAZ DEMİR

PSK üyesi. 1981'de Diyarbakır'da faşist cunta tarafından tutuklandı. Ağır işkencelere rağmen ser verip sır vermedi ve tutuklandı. Diyarbakır Cezaevi'ndeki 1984 direnişi sırasında, bedenini mücadele uğruna feda etti ve şehitler kervanına katıldı. 29 Ocak 1984'te Yeniceoba'da toprağa verildi.

HER MIRINEK JÎYANEK E, HER DILOPEK XWÎN XELATEK E.

ZÜBEYİR YILDIRIM

PSK üyesi. Nusaybin - Çalê köyünde doğdu. 12 Eylül'den sonra bir çok kez gözaltına alındı, işkence gördü ve bu işkenceler sonucu sakat kaldı. En son 1 Ocak 1986'da gözaltına alındı. Zulüm ve işkencelere rağmen ser verip sır vermedi. İşkenceciler tarafından katledildi.

Mejiyê mın da guleki sor heye
Ya iro yan sıbê wê vebe,
Dızanım şanebûm gori dılê xwe
Lê dılê mın da agıreki sor heye
Ya iro, yan sıbê wê harbe,
Mın ehd kır bo xebat nasekınım
Destê mın da çekeki gıring heye
Ya iro, yan sıbê wê bıteqe,
Êdi bê guman ninım
Dı pêşiya mın da Partiya Sosyalist
Nav karker û gundiyan da me ez
Ya iro, yan sıbê helan û ceng e.

EMİN AZDIR (KAMIL)

PSK üyesi. 5 Ocak 1975'te KDP-İran pêşmergeleriyle birlikte, 1500 pastarın öldürüldüğü bir çatışmada şehit düştü.

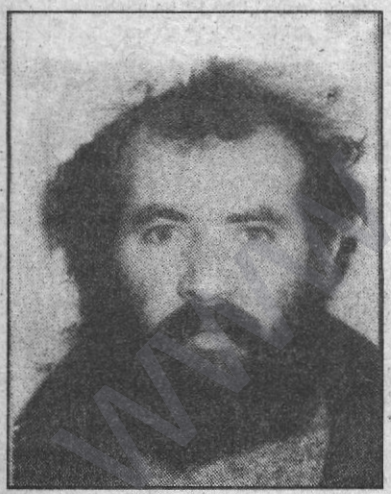

EKREM POLAT (EKO)

PSK üyesi. 1954 yılında Karakoçan'ın Kızılca köyünde doğdu. Daha sonra Almanya'ya gitti. Frankfurt'ta KOMKAR'ın kuruluşunda yeraldı. 13 Ocak 1984'te bir kazada PSK taraftarı Cemal Sevim'le birlikte hayatını kaybetti.

CEMAL SEVİM

PSK sempatizanı. Bismil'in Yasince köyünde 1961'de doğdu. 13 Ocak 1984'te bir kazada PSK üyesi Ekrem Polat'la birlikte hayatını kaybetti.

www.arsivakurdi.org

BASINA VE KAMUOYUNA

Türkiye ve Kürdistan'da emekçi halk yığınlarının sömürüye ve baskıya karşı geliştirdikleri mücadeleler boyutlandıkça, egemen güçlerin devrimci-sosyalist ve yurtseverlere karşı saldırıları da buna paralel olarak ivme kazanmaktadır.

TC'nin gelişen mücadeleleri baltalamak için gündeme getirdiği yöntemlerin bir bir işlevsiz kalması, onu daha azgın yöntemler geliştirmeye sevk ediyor. İşte, son dönemlerde **"topyekün savaş"** olarak somutlaşan devlet terörü de, gerçekte TC'nin içine girdiği çaresizliğin bir ifadesidir. Yaşanan süreç, **"topyekün savaş"**ın halklarımız için baskı, sömürü, işkence, yargısız infaz, toplu sürgün, köy ve kasabaların tahrip edilerek boşaltılması, demokratik kuruluşların kapatılması, kontrgerilla cinayetleri ve halklararası düşmanlık tohumlarının ekilmesi gibi uygulamalar olduğunu apaçık ortaya koymuştur.

Devrimci ve yurtsever gazetecilerin katledilmesi, dergi ve gazetelerin sistemli bir şekilde toplatılarak haklarında davalar açılması, dağıtımının engellenmesi, devrimci yayınları taşıyan okuyucuların gözaltına alınarak işkencelere maruz bırakılmaları gibi uygulamalar da özünde "topyekün savaş"ın bir parçasıdır.

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin "demokratikleşme", "reform" ve "şeffaflık" gibi vaatlerinin de birer aldatmaca olduğu çok geçmeden kitlelerce görülmüştür. Son olarak çıkarılan Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu (CMUK), bu aldatmacaları ortaya koyan en iyi örneklerden biridir. Düşüncelerini özgürce açıklamaya çalışan gazeteci yazarların birer terör suçlusu olarak gösterilip günlerce gözetim altında tutulduğu ve işkenceyle karşılaştıkları bir ortamda, CMUK fiilen gerçekleşen bu uygulamalara yasal bir kılıf oluşturmuştur.

TC devleti, basına yönelik insanlıkdışı faaliyetlerini dünya kamuoyunun gözlerinden saklamak için çeşitli manevralara girişerek demokrasi havarisi kesilmektedir. Hatırlanacağı gibi daha önceleri de 141,142 ve 163. maddelerin kaldırılmasıyla Türkiye'de düşünce özgürlüğü önündeki tüm engellerin yıkıldığı imajı verilmek istenmişti. Ne var ki, uluslararası basın ve diğer demokratik kuruluşlar bu aldatmacalara kanmadılar. Çünkü onlar da gazeteci ve yazarların "terör suçlusu" olarak yargılandıklarını, işkence gördüklerini ve tutuklanarak ya da para cezasına çarptırılarak haklarının ihlal edildiğini çok iyi bilmektedir. Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün (RSF) "1992 Dünyada Basın Özgürlüğü" ile ilgili olarak yayınladığı raporun Türkiye bölümünde şu görüşlere yer veriliyor: "Gazetelere sansür uygulanıyor, büroları basılıyor, gazeteciler tutuklanıyor, hapsediliyor, dövülüyor ve işkence goörüyor. Sertlik gazetecileri hem konuşturmak, hem de susturmak için kullanılıyor."

Uluslararası Basın Birliği (IPI) de yayınladığı hemen hemen tüm raporlarında TC'nin insan haklarına ve basına yönelik işlediği suçları bir bir ele alarak teşhir etmekte ve yetkilileri uyarmaktadır.

Peki acaba devlet neden basına bu kadar çok yönelmekte ve terör estirmektedir? Çünkü TC, "topyekün savaş" olarak adlandırdığı kirli savaşı ancak gerçekleri dünya kamuoyunun gözlerinden saklayarak yürütebilir. Başka bir deyimle, Kürdistan'da sürdürdüğü baskı- sürgün-yok etme ve Türkiye işçi ve emekçi muhalefetini ezme yönündeki politikalarını ancak ilerici-devrimci basını susturularak ve kendi güdümündeki iletişim araçlarıyla kitleleri yanlış biçimlendirerek sürdürebilir.

TC'nin kirli yüzünü sergileyen devrimci basın, aynı zamanda mücadelenin sesi ve soluğudur; emekçi-halk yığınlarının bilinçlenerek örgütlenmeleri ve mücadele saflarına kanalize olmalarında etkin bir rol üstlenmektedir. İşte bu yüzden devrimci basın devletin korkulu rüyası haline gelmekte ve bu yüzden kirli savaştan nasibini almaktadır. Ancak bütün baskı ve yıldırma politikalarına rağmen devrimci basın doğru bildiği yolda kararlılıkla yürüyerek her türlü zorluğa göğüs germeyi bilmiştir. Bu kararlılık bugün de Koalisyon Hükümeti, Milli Güvenlik Kurulu ve Özel Harp Dairesi'nin ortak olarak basına yönelik yürüttükleri kirli savaş politikalarının bertaraf edilmesinde, özünden hiçbir şey kaybetmeksizin varlığını sürdürmektedir.

Bu kararlılığın bir ifadesi olarak biz aşağıda imzası bulunan devrimci ve sosyalist yayınlar, gazetecilere yönelik baskı ve cinayetlere, yayınların keyfi bir şekilde taplatılarak dağıtım ve satışlarının engellenmesine dur demek için gücümüzü birleştirdik.

Devletin yargısız sokak infazlarına, Kürdistan'da işlenen kontrgerilla cinayetlerine, köy ve kasabaların imha edilerek boşaltılmalarına ve hukuk görüntüsüne büründürülmüş tüm anti-demokratik uygulamalara dur demek için bütün ilerici, devrimci ve sosyalist insanları sesimize ses, gücümüze güç katmaya çağırıyoruz.

TC devletinin kirli savaş ve topyekün imha politikalarını deşifre etmek ve yığınları aydınlatıp seferber etmek için mücadelemize devam edeceğiz!

BASKILAR BİZLERİ YILDIRAMAZ!
DEVRİMCİ BASIN SUSTURULAMAZ!

Azadi, Barikat, Belge Yayıncılık, Deng, Devrim, Devrimci Emek, Devrimci Mücadele, Devrimci Proletarya, Direniş, Ekimler, Emeğin Bayrağı, Hedef, Komal Yayınevi, Komün, Kurtuluş, Medya Güneşi, Newroz, Newroz Ateşi, Odak, Özgürlük Dünyası, Özgür Halk, Parti Yolunda Teori ve Pratik, Partizan, Serketin, Sorun Yayınları, Yurt-Kitap Yayın, Yeni Dünya İçin Dergisi, Yeni Ülke

DENG YAYINLARI

*	KÜRTLER Cilt 1-2	*Bazil Nikitin*	(İkinci baskısı tükendi)
*	DERSÊN ZMANÊ KURDİ	*Baran*	(İkinci baskısı tükendi)
*	Türkçe İzahlı KÜRTÇE GRAMER	*Kamuran Ali Bedirxan*	15.000 TL
*	KÜRDOLOJİ BİLİMİNİN 200 YILLIK GEÇMİŞİ	*Rohat*	30.000 TL
*	DAWİYA DEHAQ -	*Kemal Burkay*	10.000 TL
*	DİWANA YEKAN-SEWRA AZADİ	*Cigerxwin*	50.000 TL
*	FERHENG (Sözlük) Kürtçe-Türkçe/Türkçe-Kürtçe	*D. İzoli*	130.000 TL
*	Geçmişten Bugüne KÜRTLER ve KÜRDİSTAN Coğrafya-Tarih-Edebiyat Cilt 1	*Kemal Burkay*	65.000 TL
*	FERHENG (Sözlük) Zazaca-Türkçe	*Malmisanij*	90.000 TL

İSTEME ADRESİ:

Atatürk Bulvarı Emlak Bank Apt. B-Blok No: 146 K: 7 D: 28
Tel: 513 23 56 513 63 25 Fax: 513 87 36 Aksaray/İSTANBUL

Ödemeli gönderilir. Toplu siparişlerde % 25 indirim yapılır.

www.arsivakurdi.org

ABONE OL-HABER GÖNDER-YAZI YAZ